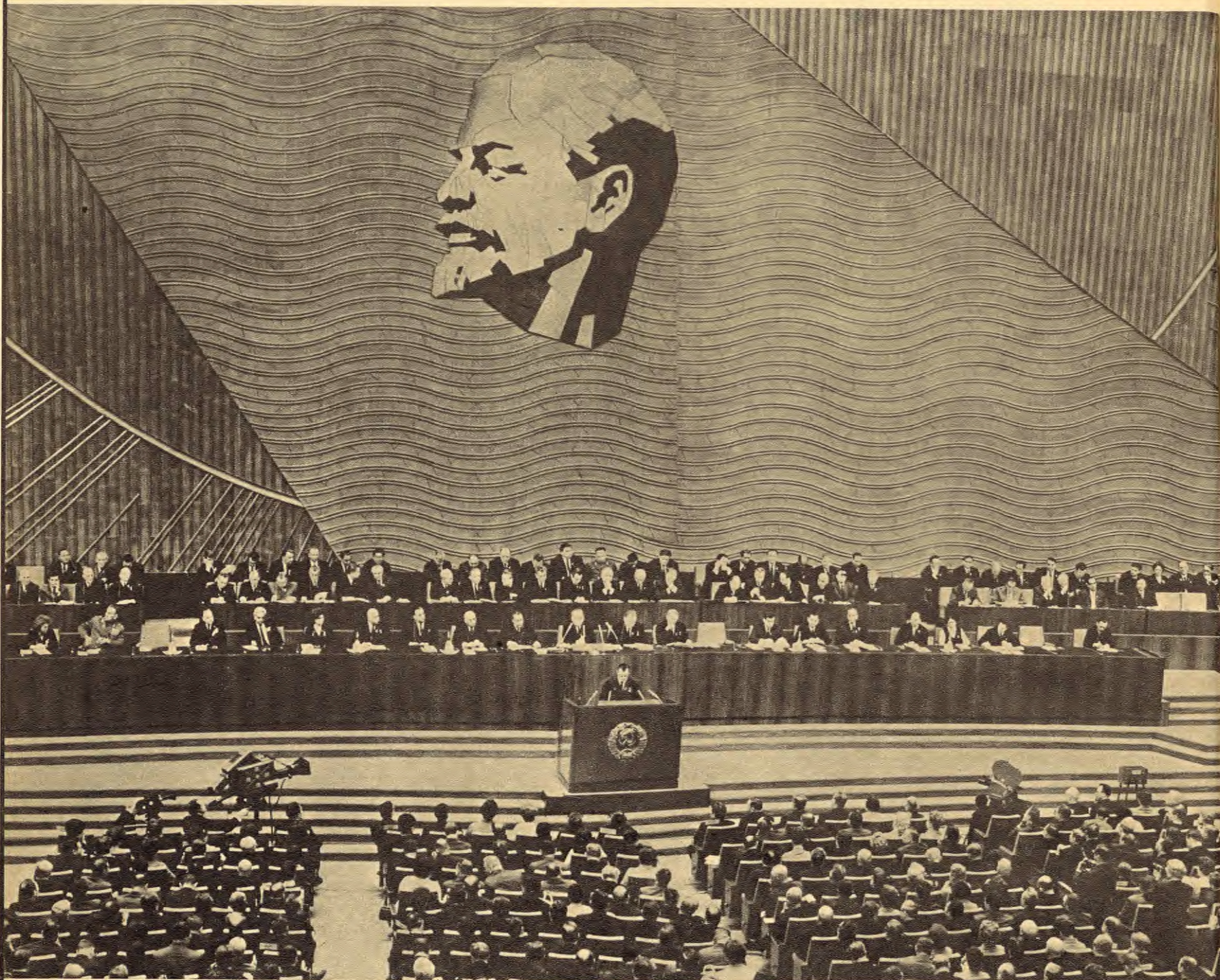

ZVAIGZNE

1971 MAIJS • № 9

PSKP XXIV kongresa sēžu zālē.

TASS fotohronika

PADOMU SAVIENĪBAS KOMUNISTISKĀS PARTIJAS XXIV KONGRESS

No 1971. gada 30. marta līdz 9. aprīlim Maskavā, Kremļa Kongresu pilī, notika Padomju Savienības Komunistiskās partijas kārtējais, XXIV kongress.

Kongresu ar ievadrunu atklāja PSKP CK Politbiroja loceklis, PSRS Augstākās Padomes Prezīdija priekšsēdētājs biedrs N. PODGORNIJS.

Kongress izskatīja šādu darba kārtību:

1. PSKP Centrālās Komitejas pārskata referāts — referents PSKP CK ģenerāļsekretārs L. BREŽNEVS.

2. PSKP Centrālās Revīzijas komisijas pārskata referāts — referents Centrālās Revīzijas komisijas priekšsēdētājs biedrs G. SIZOVŠ.

3. PSKP XXIV kongresa Direktīvas par PSRS tautas saimniecības attīstības piecgadu plānu 1971.—1975. gadam — referents PSRS Ministru Padomes priekšsēdētājs biedrs A. KOSIGINS.

4. Partijas centrālo orgānu vēlēšanas.

PSKP Centrālās Komitejas pārskata referātu nolasīja PSKP CK ģenerāļsekretārs biedrs L. BREŽNEVS, ko sirsnīgi sveica kongresa delegāti un viesi.

Kongress noklausījās PSKP Centrālās Revīzijas komisijas pārskata referātu, ko nolasīja PSKP Centrālās Revīzijas komisijas priekšsēdētājs G. SIZOVŠ.

Par PSKP Centrālās Komitejas pārskata referātu kongress vienbalsīgi pieņēma lēmumu, kurā atzina par pilnīgi pareizu PSKP Centrālās Komitejas politisko līniju un praktisko darbību. Kongress atzina par pareiziem priekšlikumus un secinājumus, kas ietverti PSKP Centrālās Komitejas pārskata referātā.

Kongress vienbalsīgi apstiprināja PSKP Centrālās Revīzijas komisijas pārskata referātu.

Referātu «PSKP XXIV kongresa Direktīvas par PSRS tautas saimniecības attīstības piecgadu plānu 1971.—1975. gadam» nolasīja PSRS Ministru Padomes priekšsēdētājs biedrs A. KOSIGINS.

Delegāti vienbalsīgi pieņēma PSKP XXIV kongresa aicinājumu «Brīvību un mieru Indoķīnas tautām!» un PSKP XXIV kongresa paziņojumu «Par taisnīgu un stingru mieru Tuvajos Austrumos!».

PSKP XXIV kongresa darbā piedalījās 102 komunistisko, nacionālo, demokrātisko un kreiso sociālistisko partiju delegācijas no 91 pasaules zemēm.

Kongresu sveica Padomju Armijas un Jūras Kara Flotes un pionieru delegācijas.

Kongresa delegāti vienbalsīgi pieņēma PSKP XXIV kongresa Rezolūciju par PSKP Centrālās Komitejas pārskata referātu, PSKP XXIV kongresa Lēmumu par daļējiem grozījumiem PSKP Statūtos un PSKP XXIV kongresa lēmumu, ar kuru apstiprinātas PSKP XXIV kongresa Direktīvas par PSRS tautas saimniecības attīstības piecgadu plānu 1971.—1975. gadam.

Pēc tam kongress noklausījās balsu skaitīšanas komisijas priekšsēdētāja biedra G. ROMANOVA ziņojumu par partijas centrālo orgānu vēlēšanu rezultātiem.

Kongresa delegāti vētraiņiem, ilgiem aplausiem uzņēma ziņojumu par PSKP Centrālās Komitejas locekļu, CK locekļu kandidātu un PSKP Centrālās Revīzijas komisijas locekļu vienprātīgo ievēlēšanu.

*

1971. gada 9. aprīlī notika Padomju Savienības Komunistiskās partijas XXIV kongresa ievēlētais PSKP Centrālās Komitejas Plēnums.

Plēnums vienprātīgi ievēlēja biedru L. BREŽNEVU par PSKP CK ģenerāļsekretāru.

Plēnums ievēlēja PSKP CK Politbiroju šādā sastāvā: Politbiroja locekļi biedri L. BREŽNEVS, G. VORONOVŠ, V. GRISINS, A. KIRIĻENKO, A. KOSIGINS, F. KULAKOVŠ, D. KUNAJEVŠ, K. MAZUROVŠ, A. PELŠE, N. PODGORNIJS, D. POĻANSKIS, M. SUSLOVŠ, A. ŠEĻEPINS, P. ŠEĻESTS un V. ŠČERBICKIS.

Politbiroja locekļu kandidāti biedri J. ANDROPOVŠ, P. DEMIČEVŠ, P. MAŠEROVŠ, V. MŽAVANADZE, Š. RAŠIDOVŠ un D. USTINOVŠ.

Par PSKP CK sekretāriem ievēlēti biedri L. BREŽNEVS, P. DEMIČEVŠ, I. KAPITONOVŠ, K. KATUŠEVŠ, A. KIRIĻENKO, F. KULAKOVŠ, B. PONOMARJOVŠ, M. SOLOMENCEVŠ, M. SUSLOVŠ un D. USTINOVŠ.

Plēnums apstiprināja par PSKP CK Partijas kontroles komitejas priekšsēdētāju biedru A. PELŠI.

*

1971. gada 9. aprīlī notika Padomju Savienības

Komunistiskās partijas Centrālās Revīzijas komisijas sēde.

Centrālās Revīzijas komisija par komisijas priekšsēdētāju ievēlēja biedru G. SIZOVU.

*

Biedrs L. Brežņevs teica kongresa nobeiguma runu, ko delegāti un viesi noklausījās ar ļoti lielu uzmanību un visa zāle daudzkārt pārtrauca dedzīgiem, vētraiņiem aplausiem. Viņš uzsvēra:

«Desmit dienas mūsu lielās partijas delegāti, visu slavas vainagoto tās pulku pilnvarotie pārstāvji pulcējās savā kongresā, lai apspriestu piecu gadu darba rezultātus un izstrādātu politisko kursu turpmākajiem gadiem.

Desmit dienas Kremlim, mūsu kongresam pievērsa savu uzmanību visa mūsu partija, visa padomju tauta, kas pamatoti uzskata partijas kongresus par svarīgiem posmiem savā vēsturē, savā augšupejošā gaitā uz komunisma kalngaiem.

Desmit dienas šai zālei bija pievērsti arī visas pasaules skatīni, jo ļaudis uz visas mūsu planētas jau sen saprot, kāda izcila loma vēstures procesā, pasaules notikumos ir sociālistiskajām valstīm un komunistiskajām partijām, mūsu sociālistiskajai lielvalstij, mūsu leņiniskajai partijai. Strādnieku šķira, strādājošā cilvēce, tās komunistiskais avangards ar savu varonīgo cīņu, ar savu pašaizliedzīgo darbu atveduši to laiku, kad pasaules vēsture nevar attīstīties citādi kā pa sociālisma un komunisma ceļu, nevar attīstīties pretēji tiem.

Novērtējot kongresa rezultātus, mēs pilnīgi pamatoti varam teikt, ka veikts liels darbs, ka kongresa dokumentos, delegātu runās pienācīgi atspoguļota milzīgā un vispusīgā mūsu partijas pieredze, tās kolektīvā gudrība. Kongresa lēmumi un dokumenti vēl ilgi paliks partijas un tautas idejiski teorētiskās dzīves centrā. Mūsu komunisti, visi padomju cilvēki smelsies tajos iedvesmu; kongresa lēmumi būs viņiem droša vadone darbībā.»

Biedrs L. Brežņevs paziņoja Padomju Savienības Komunistiskās partijas XXIV kongresu par slēgtu.

Delegāti un viesi lielā pacilātībā nodziedāja partijas himnu Internacionāli.

VISU ZEMJU PROLETĀRIESI, SAVIENOJĪETIES!

Zvaigzne

SABIEDRISKI POLITISKS UN LITERĀRI
MĀKSLINIECISKS ILUSTRĒTS ŽURNĀLS.
IZNĀK 21. GADU, DIVAS REIZES MĒNESĪ.
NR. 9 [499]. 1971. GADA 5. MAIJĀ.

Kristapa mazdēls ārsts Manfreds Essi-Ezings.

KRISTAPA mazdēls

1. ATZIŠANĀS.

— Pasveiciniet Baltijas jūru, Liepāju...

«Labi, labi,» atbildes vietā pamāju ar galvu un klusējam atkal.

Visu laiku, kamēr lēnām soļojām pa prospektu, viņš cildināja Melnās jūras dziednieciskās īpašības un stāstīja neticamus gadījumus no savas ārsta prakses, kad šis izslavētais piejūras «zilais gaiss» vien, kas satur sevī vai «visu Mendeļejeva tabulu», spējis cilvēkam atdot ne tikai agrāko možumu un spēku, bet palīdzējis arī no skopā likteņa izkaulēt vēl kādus piecus desmit dzīves gadus. Bet, tiklīdz nonācām piekrastē, kur ik brīdī kāds traucētais vilnis, triekdamies pret klinšaino krastu, uzmeta brīļu stikliem un sejai sāļu rasu, viņš ierunājās par citu jūru. Tālu un sen skatītu. Atminējās baltās smiltis, kas draiskojošies bīrušas matu cekulā, atminējās izbalējušo kāpu zāli, kas griezusies kailajos stībos, atminējās aso darvas, frāna un zivju smaku, ar ko piesūkusies bija ne vien vectēva laiva un tīklu būda, bet arī spīguļojošām zvīnām aplīpusī nagēne un vadmalas pusprāķis. «Tīklu būda stāvēja takas malā aiz tādas kumpas kāpas, sašķiebusies kā abas priedītes, kas turpat netālu auga... Ja ieraudzītu, noteikti pazītu!»

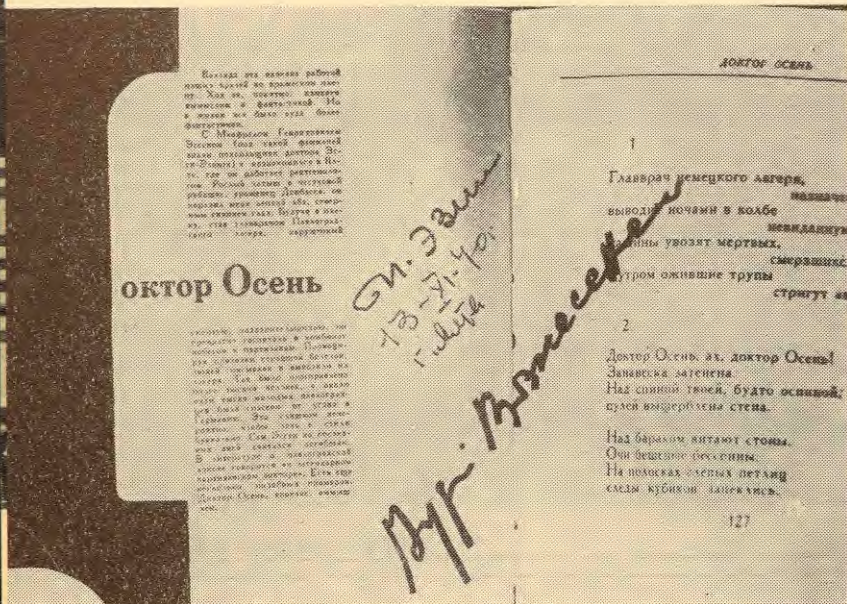
Ja ieraudzītu... Bet cik gadu jau pagājuši no tās vasaras, kad ciemos atbraukušo mazdēlu vectēvs izšūpoja uz ceļiem un laivā un vecmāte cieniņa ar mudiņt vārtītiem kartupeļiem un brūni apceptām strimalām un reizēm iedeva papildēt kādu saulē kaltētu mencas pusi vai kūpinātu zivi plaukstas platumā, kam nosaukums piemirsies... Piecdesmit? Nē, daudz vairāk. Vectēvs Kristaps jau sen met ūdas velu jūrās, un velti tagad būtu meklēt arī sašķiebusos tīklu būdu. Un, ja arī abām priedītēm būtu laimīgi aizbrāzuši garām abu karu viesuļi, tad tās viegli varēja pazust kādā no lielajām vētrēm, kas ne vienu vien kāpu aizskaloja jūrā. Vienīgi atmiņās viss var saglabāties neskaris.

Tāpēc mēs klusējam. Un droši vien arī tāpēc, ka tūlīt beigsies diena. Bez pie mums Latvijā pierastās krēslas stundas. Dzestrā dienvidu nakts slēpjas jau tepat kaut kur tuvumā. Varbūt aiz smuidro ciprešu piramīdām, palmu vēdekļiem vai citu mūžzaļo subtropu augu lapotnēm un nepacietīgi gaida, kad nodzīsīs virs kalnu robotajām spicēm paceltais saules sarka-

nais luksofors. Tad nakts, neatturami kā lavīna, bet klusu kā kaķu bars, nokāps pa viņu dārzu terasēm un piepildīs līkās ieliņas un šauros pagalmus, platos bulvārus un izgreznoto piekrasti, un arī visu citu apņems ar melnu, melnu mieru. Varbūt tumsā pierims arī jūra.

Tūlīt beigsies diena. Nezinu, kura tā pēc kalendāra. Nedēļas dienas man parasti saņūk jau ceļā. Laika joslas, un kā šoreiz tik dažādie laika apstākļi (Rīgā — rudenīgs slapjdrāķis, Kijevā — spalga ziemeņa, bet Krimā — brīnumjauks pavasāris), liek manīt arī ierasto ikdienas ritmu. Komandējuma laiks parasti diļst ātri, bet sevišķi Tsas kļūst dienas un aizslīd kā ar bezdelīgās spārnēm, ja ikatra no tām piepildīta ar bagātām tikšanās stundām, satraucošiem atklājumiem, pārdomām un jaunām atziņām. Piemēram, kā šodiena, kad viņš, stāvot Melnās jūras krastā, pēkšņi sāka runāt par Baltijas jūru, zvejniekiem pie Liepājas un izstāstīja visu, ko saglabājis atmiņā par vectēvu — Kursas zvejnieku Kristapu. «Interesanti, kā tur tagad izskatās...» Nu savukārt nācās stāstīt man, kas tur un kā tur pašreiz: par Liepājas zvejnieku smagaļiem lomiem un moderno zvejas tehniku, plašajām tīklu darbnīcām, remonta ceļiem un prāvajiem kuģiem, kas nebaidās okeānu vētru, un stiprajām zvejnieku un jūrnieku dinastijām, kas vairo dzimtā novada slavu. Bet vai par visu to kā nākas, lai pilnībā izjustu Dzintarjūras sūro skaistumu, šē kūrtiskajā greznībā var izstāstīt? Tas jāredz pašam. Un to gaisa gabalu, kas šķīr Liepāju no Jaltas, ja rīta pusē sēžas lidmašīnā, var viegli līdz launagam noskriet. Kad ielūdu viņu šovasar apmeklēt vectēva novadu, paciemoties kādā Kurzemes zvejnieciemā, jutu, ka pret «stalto un stipro latvieti ar ziemeļnieka zilajām acīm» (kā vienmēr nomainīgi viņu raksturojuši daudzu aprakstu autori) esmu bijis nesaudzīgāks nekā drīkstēju būt. Vinam tas būtu ne tikai lidojums no punkta A līdz punktam B, kā man rītrītā atgriezoties mājās, bet lidojums uz teiksmaino bērntības bezrūpju zemi. Un negribot (kā tas nereti žurnālista darbā diemžēl gadās) ir uzplēsta kāda rudenīgas kūlas klāta atmata, ko tā pamest nedrīkst. Un tāpēc tradicionālajā «uz redzēšanos» skan kāda nule dzimusi apņemšanās: «Braukšu!»

— Pasveiciniet Baltijas jūru, Liepāju! — Un tad viņš lēni aizsoļo, bet

Legendārā partizāņu ārsta tēls iemūžināts monumentālajā mākslā, par Esena medicīnas darbinieku grupas darbošanos pagrīdē faļistu Okupācijas laikā stāsta ekspozīcijas Pavlogradas un Jaltas muzejos, atmiņu grāmatu lappuses un dokumentāli kinoapraksti. Dzejnieks Andrejs Voznesenskis, kam «Zvaigznes» līdzstrādnieks pafeicas par iepazīšanos ar Kristapa mazdēlu, Manfredam Essi-Ezingsam veltījis poēmu «Доктор Осень».

Reproducējam poēmas f.tullapu ar autora un poēmas varoņa — Noslēpumainā daktera autogrāfiem.

Pēc Pavlogradas atbrīvošanas Noslēpumainais ārsts kļuva atkal par kara ārstu un cīnījās frontē. 1943. gada uzņēmums.

NO PERSONĪGĀ ARHĪVA

neiejūk daudzo, piekrastē kļīstošo atpūtnieku vidū, jo augumā Kristapa mazcēls ir galvas tiesu garāks par pārējiem. Dauzī atskatās un apbrīno atlētišo basketbolista augumu un brašo, viņa gaciem apskaužamo stāju, bet pat ne visi, kas ārstējas sanatorijā «Energetik», kur Kristapa mazcēls, neskatoties uz to, ka gatavojas drīz svinēt septiņdesmito dzimšanas dienu, joprojām strādā par ārstu rentgenologu, uzzina, ka par viņu veclību rūpējas arī leģendārais Noslēpumainais dakters. Tādu oriģinālu goda nosaukumu, kas nav apstiprināts ne ar vienu dekretu, Kristapa mazcēlam — ārstam Manfredam Essi-Ezingam piešķirusi bezbailīgie un pasaiziešīgie biedri, ar kuriem viņš darbojās kopā medicīnas darbinieku pagrīdes grupā fašistu okupētajā Pavlogradā, un tie padomju cilvēki, kuriem viņš palīdzēja izbēgt no verdzības un nāves.

Tiesa, gan vieni, gan otri viņu pazina tikai kā ārstu Esenu, un tāpēc arī visi pēckara neatlaidīgie meklējumi beidzās neveiksmīgi. Vēl nesen tika uzskatīts, ka leģendārais partizānu dakters Esens, fasistiem otrreiz iebūkot Pavlogradā, atmaskots un gājis bojā. Pēc informācijas centrālajā presē un radio, kas vēstīja, ka «Noslēpumainais dakters Esens dzīvs» un strādā Jaltā, Kristapa mazcēlam sākas nemiernīgas dienas. Apsauces pagrīdes cīņu biedri un pateicās izglābītie. Par Noslēpumainā daktera grupas darbību un tās dalībniekiem interesējas novadpētnieki un oficiālas iestādes. Un bijušajam Pavlogradas medicīnas darbinieku pagrīdes grupas vadītājam, tagad jau atvaļinātam medicīniskā ciensētā majoram Manfredam Essi-Ezingam, nācās ne vien sastādīt sīku no sīku pagrīdnieku darbības atskaitei, bet arī doties uz Pavlogradu, lai piedalītos pilsētas atbrīvošanas gadadienas svinībās. Pie atmiņu ugunsкура viņu aicinājuši pionieri un karavīri, komjaunieši un kara veterāni, rūpnīcu strādnieki un kolhoznieki. Brīžiem lies, kā atzinās ārsts, ka vieglāk bijis toreiz staigāt riskantās takas, nekā tagad stāstīt un stāstīt par tām. «Pārāk leģendāri esam kļuvuši...» Nācies palabot arī dažu nozīmīgu faktu, vienam otram notikumam noņemt nezinātāju savītu nepelnītas slavas vainaigu un vēstures pētniekiem palīdzēt noskaidrot patieso ainu. Vissvarīgāk bija objektīvi novērtēt ik pagrīdnieka ieguldījumu kopējā cīņā pret Dzimtenes ienaidnieku, kā rezultātā daudzi grupas cīnītāji saņēma augstus valdības apbalvojumus.

...Diena beigusies. Nezinu, kura pēc kalendāra, bet man šis saulrieta brīdis šķiet kā svētvakars. Un vēl, ka Kristapa mazcēlu pazīstu ne tikai septiņas dienas, bet septiņus, nē, divdesmit septiņus gadus.

2. SPĒLE.

1942. gada maijs. Divtīzija, kurā dienēja kara ārsts Manfreds Essi-Ezings, pie Harkovas nokļuva ielenkumā. Visi mēģinājumi izlauzties beidzās neveiksmīgi. Tomēr panāk neviens nekrita. Karavīri turpināja retināt uzbrūkošo hitleriešu rindas, bet medicīnas darbinieki — pildīt savu profesionālo pienākumu. Bet, ja bija nepieciešams, kā tajā brīdī, kad mežmalā pēkšņi iznira ienaidnieka automātistu grupa un uzbruka zenitlielgabala apkalpei, ar savu karabīni uguns pozīcijā iegūla arī ārsts, rūpes par ievainotajiem, kas atradās sanitārajā mašīnā, uzticot bataljona aptiekas priekšniecībai Nadeždai Čumakai. Viņa palīdzēja ievainotajiem ātri nokļūt aizsegā. Kad ienaidnieka grupu atsitā un radās iespēja turpināt ceļu, lai ievainotos nogādātu mierīgākā vietā, izrādījās, ka šoferis aizbēdzis. Tajā brīdī, kad ārsts darbojās

pie mašīnas, lode caururba viņa labās kājas ceļgala locītavu. Mašīnu nācās pamest un, lai tā nenokļūtu ienaidnieka rokās, iznīcināt. To paveica Nadežda. Uz vietas nedrīkstēja palikt arī ievainotie. Kad satumsa, kā nu kurš prata un spēja, cits citam palīdzēdami, tie visi oevās ceļā. Rīta pusē grupa sasniedza Pavlova ciemu, kur ievainotais ārsts ar ceļa biedri, vienīgo ložu neskarot palīgu, ciema nomalē kādas vienaētas rījā iekārtoja pārīesanas punktu un sniedza palīdzību cietušajiem. Kad par to uzzināja plašāk apkārtnē, rīja gan kājām, gan braukšus saradās ap 150 ievainoto. Nepietika ne medikamentu, ne pārsēju, bet, kad diviem pušiem sākās gāzu gangrēna, lai glābtu ievainoto dzīvības, vajadzēja nekavējoties rīkoties. Kāju amputācijai noderēja dzersnīka loka zāģis, bet narkozes vietā — paštecinātais.

Piektajā vai sestajā dienā, kad ciemā ienāca rumānu daļas, visus rījas iemītniekus pasludināja par karagūstekņiem un furgonos aiztransportēja uz nometni Pavlogradā.

*

Viņu grupa todien nebija vienīgā, kas ieradās nometnē, bet Nadežda Čumaka atdzīto vidū bija vienīgā sieviete un tādēļ pievērsa sev nometnes komandanta interesi. Sekoja pavēle iznākt no ierindas! Kas tagad notiks? Šī sieviete briesmu brīdī taču izrādījās stiprāka par vienu otru vīru — naktī brikšnos maldoties, nevienu no astoņiem ievainotajiem nepameta. Kad, tuvojoties gūsta draudiem, Nadeždai sagādāja drēbes un mudināja bēgt, viņa atteicās: «Nepameitīšu jūs.» Baidījoties par viņas likteni, kopā ar Nadeždu no ierindas izgāja arī ievainotais ārsts. Neizrādot ne mazāko samulsumu, nepazemojoties un samērā labā vācu valodā, viņš paziņoja: «Tā ir mana sieva. Ja nemiēt, tad mūs kopā...» «O, vācietis! — pārsteigts iesaucās nometnes komandants. — No kurienes? Latvijas? Ārsts? Ļoti labi!»

Un tā Donbasā, ogļrača ģimenē dzimušais latvietis Manfreds Essi-Ezings (viņa tēvs uz turieni pārcēlās deviņdesmitajos gados), kurš vēl nesen Dienvidrietumu frontē komandēja sanitāro rotu, pēc vācu komandanta pēkšņā lēmuma kļuva par «Baltijas vācietis dakteri Esenu» un tika iecelts par gūstekņu nometnes sanitārs daļas vecāko ārstu.

*

«Tikai nenolaist rokas, cīnīties! Par katru cilvēka dzīvību: jebkuros apstākļos, jebkuriem līdzekļiem...» Apņemšanās cildena. Bet kā to izpildīt, ja nometnē necilvēciskos apstākļos ieslodzīti ap 25 000 cilvēku? Steigšus jāglābj slimie un ievainotie. Bet viens to nevar spēt. Apstākļi diktēja, ar ko sākt: vispirms nepieciešami palīgi — ārsti un feldšeri, daudzi palīgi, kas grib un var cīnīties pret slimībām un nāvi; par katru cenu jāpanāk atļauja no iedzīvotājiem pieņemt produktus... Un tad — par tālāko var sacīt gandrīz, kā rakstīts bībelē: sākumā bija vārds. Uz sanitārās daļas vienas barakas sienām ar lieliem baltiem burtiem to uzdrukāja kara feldšeris Vasiljs Kovalčuks, kas sava nosvērtā rakstura dēļ kā viens no pirmajiem ieguva daktera Esena uzticību. Brīdinošo uzrakstu «TIFS» repektēja, un apzīmētajai barakai meta likumu kā apsardzes vīri, tā vācu ārsts, kurš ik dienas ieradās nometnē no pilsētas, lai inspicētu daktera Esena darbību. Apgalvojums, ka vācieši no infekcijas slimībām baidījās vairāk nekā no partizāniem, izrādījās patiess. Pildot daktera Esena uzdevumu, nometnē tika sameklēti un kā slimnieki uz «tīfa» ba-

raku pārvietoti tie, ko visneatlaidīgāk tvarstīja nometnes gestapoviesi: komunisti, komandieri, politdarbinieki, ebreji. «Tīfa epioēmija» straujā izplatīšanās nometnē nobieca vācu administrāciju pa istam, un tā pavēlēja «tīfa slimniekus» nekavējoties pārvest uz pilsētas infekcijas slimnīcu. Ar kolēģi Vasiliju Čabanovski dakteri Esens atrada kopēju valodu.

— Dakter, — teica Esens, — tīfa slimniekus es turpmāk sūtīšu pie jums. Bet, tā kā neesmu speciālists infekciju slimībās, tad varu diagnosticēt arī kļūdīties. Bet, lūdzu, ja kas misējas, vāciešu priekšā mani pasaudzējiet.

— Es jūs sapratu, — atbildēja slimnīcas ārsts.

— Un labi būtu, ja «slimnieki» pie jums ātrāk nomirtu.

— Es sapratu, dakter...
Bruņotā apsardze, kas pavādīja pirmo «tīfa» slimnieku grupu, kolēģu profesionālās sarunas nianses neuztvēra.

Tas, ka no pirmās «tīfa» grupas slimniekiem neviens neatveseļojās, nometnes administrāciju, protams, nesatrauca. Pie tā, ka daudzi ieslodzītie neizcietā badu, pārpūli un slimības, bija pierasts. Par to, ka ar «tīfu nomirusie» kā Kristus «augšāmcēlās» un, gādīgu roku apgērbti, naktī pameta morgu, zināja tikai tie, kas šajā operācijā piedalījās. Pirmajā «tīfa slimnieku» grupā atradās arī MVD darbinieks Sergejs Petrenko. Izvadot ceļā «uz to sauli», dakters Esens novēlēja: «Serjoža, kā «nomirst», tā tūlīt neatlaidīgi meklē sakarus ar pagrīdi, izstāsti biedriem par mūsu plāniem.» Uzdevums tika izpildīts. Izrādījās, ka partijas Pavlogradas pagrīdes komitejas locekļi bija informēti par Noslēpumainā daktera grupas darbību un sekoja tai. Un itin drīz nometni apmeklēja agrāk nemanīts elektromontieris. Tā dakters Esens iepazīnās ar partijas pilsētas pagrīdes komitejas sekretāru Stepanu Priberu un, turpmāk nometnes medicīnas darbinieku grupa pašdarbību izbeidza un iekļāvās vienotā cīņas organizācijā. Tās darbība paplašinājās un uzdevumi kļuva arvien riskantāki. Infekcijas slimnīcas morga caurlaides spēja vairs neapmierināja, un pagrīdnieki cilvēku glābšanai atrada arī citus ceļus un metodes.

*

1942. gada rudenī dakteri Esenu atbrīvo no ieslodzījuma un atļauj dzīvot Pavlogradā. Pēc pagrīdes komitejas ieteikuma viņš sāk strādāt pilsētas slimnīcā par rentgenologu, bet, lai nepārtrūktu sakari ar grupu, pilda arī ārsta-konsultanta pienākumus nometnē.

Esena tumšais kabinets, kur diendienā apgrozās tik daudz dažādu ļaužu, kļūst par konspiratīvu tikšanos un saņemsmju vietu. Kā nometnē, tā citur strādājošie ārsti, kas saistījušies ar pagrīdes grupu, darīja visu iespējamo, lai glābtu padomju cilvēkus. Izmantojot medikamentus un grimmu, viltojot rentgena uzņēmumus un analīžu datus (neatliekamā gadījumā noderēja arī apendicīta viltus operācija), daktera Esena grupas dalībnieki iemanījās tik meistarīgi imitēt tīfu, trahomu, kuņģa jēlumu, plaušu kaites u. c., ka, apskatot slimniekus pa gabalu, vācu ārstiem šaubas neradās. Tos hitleriešus, kas mazāk baidījās no inficēšanās briesmām, parasti viegli izdevās uzpirkt.

Tā no aizdzīšanas uz Vāciju verdzībā tika paglābti ap 4000 padomju jauniešu, bet ap 1000 gūstā kritušo karavīru tika ne vien paglābti no nobendēšanas un nebrīves, bet ar partijas pilsētas pagrīdes komitejas lēmumu nosūtīti partizānu vienību papildināšanai vai arī atstāti pilsētā, lai iekļūtu okupantu dienestā, piemēram,

dzelzceļa žandarmērijā. Pavlogradas pagrīde, uzkrājot spēkus un ieročus, garavoja bruņotu sacelšanos.

Dakterim Esenam uzdeva pilsētas slimnīca iekārtot hospitali ievainoto uzņemšanai. Padomju armijas daļām tuvojoties Pavlograai, radās draudī, ka fašisti atkāpjoties iznīcinās tos slimos un vārgos karagūstekņus, ko nevarēs evakuēt. Dakterim Esenam bija plāns ne vien izglābt ap simtu patiesi slimo, bet arī nolēpt vēl pāris simtu cīnītāju. Lai tasisti atkāpjoties to neatklātu, veelos ievēro tukšā barakā, pavēlēja klusēt. Logus un durvis cieši aiznāgloja ar dējiem. Pie slimajiem palika teldseris Kovalčuks. Hitleriešiem, kas interesējās, kāpēc siegūstekņi nav iznīcināti, teldseris paskaidroja, ka tie speciāli atstāti uzbrūkošo Padomju Armijas karavīru inficēšanai. Pārbaudītā viltība lieti noderēja arī šoreiz, un neviens no nometnē palikusajiem netika nošauts.

Padomju Armijas trieciendabās Pavlogradā ienāca bez kaujas, jo uzvarēja sarkano karogu virs pilsētas jau pirms pāris dienām bija pacēlusi pagrīdes komitejas organizētie kaujinieki. Tā Lielā Tēvijas kara vēsturē ienaidnieka aizmugurē bija vienīgā tāda veida sacelšanās. Noslēpumainais dakters Esens pēc ievainoto evakuācijas pārstāja darboties, bet kara ārsts Manfreds Essi-Ezings atkal uzvilka padomju virsnieka tomas tērpu un atgriezās ierindā. Kurskas loka kaujās viņu smagi ievainoja. 1946. gadā viņš demobilizējās.

3. MANTOJUMS.

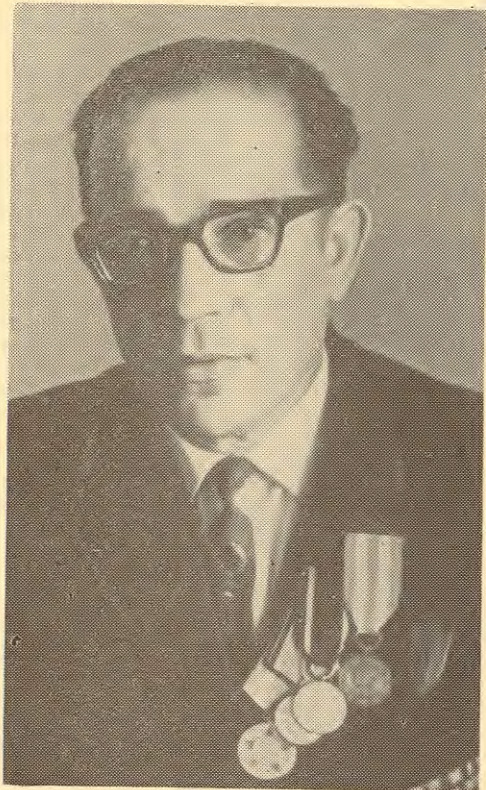
Par daktera Esena un viņa vadītās medicīnas darbinieku pagrīdes grupas darbību fašistu okupācijā paskopi stāsta Pavlogradas pagrīdnieku liecības, cīņu biedru atmiņas. Tās kopīgi pārskatot, atmiņā izkristalizējas jauni fakti, detaļas. Tā arvien skaidrāka top kopējā darbības aina, kas apliecina ikviena pašizliedzību un varonību.

— Ne jau viss gāja tik gludi. Ne visu, ko vajadzēja, pratām izglābt. Nepratām nosargāt arī daudzus savus biedrus. Un nebijām nemaz tik bezbailīgi, kā mūs tagad raksturo, — atzīstas ārsts. — Tiesa, nāves sevišķi nebaidījāmies, bet no spīdzināšanas gan... Ja kāds apgalvo pretējo, neticiet tam! Dzīvot gribas ikvienam, un visu, ko darījām citu labā, darījām tādēļ, lai nelaimē nokļuvušie cilvēki izdzīvotu. Nepieciešamība un apstākļi diktēja mūsu rīcību, bet leģendas radās vēlāk...

Ārsta komunistu vārdos skan dziļa pārliecība. — Tādu kā mēs bija simtiem tūkstošu, un katrs kaut ko no savas dzīves atdeva, lai ātrāk padzītu ienaidnieku un iestātos miers.

Manfreds nebija vienīgais Kristapa mazcēls, kas cīnījās pret fašismu. Vecākais brālis Arnolds kritā pie Ļeņingradas. Citus vēlāk sabeiņa frontē gūtie ievainojumi. Māte blokādes dienas neizcietā, bet abas māsas — Elvīra un Alma vēl tagad dzīvo Ļeņingradā. No divpadsmit brāļiem palikuši dzīvi tikai pieci. Ļeņingradā, slavenajā Kirova rūpnīcā, strādā Georgs, Urālos, turbīnu rūpnīcā, par galveno inženieri — Ferdinands, kādā Maskavas projektēšanas institūtā — Alfons, bet Aleksandrs ir Rostovas Pedagoģiskā institūta profesors. Kā apgalvo Manfreds, viņš ģimenē augumā bijis vismazākais, bet Georgs ar saviem 205 cm — gan izskatoties pēc vīra! Jo vairāk cienu pāiet no tā saulrieta, kad Melnās jūras krastā atvadījies no leģendārā Noslēpumainā daktera, jo vairāk jādama par Kristapa mazcēliem, kas mantojuši sevī Kursas zvejnieka un Donbasa ogļrača fizisko spēku un gara stiprumu...

Gunārs Biezis

PIR- MIE PIE MAI- DANEKAS VĀRTIEM

«Polijas Tautas Republikas vārdā padomju pilsonis Mečislavs Jāzeps Pilācis, bijušais Polijas Armijas seržants, tiek apbalvots ar mēdajām «Par kaujām pie Oderas un Neises», «Par Polijas Tautas Republikas atbrīvošanu» un «Grīnvalde—Berlīne. 1940.—1945.»

Pavēles vārdi skan stingri un konkrēti. Neliela auguma tumšmatains vīrietis, dziļi savilņots un it kā sakautrējies, saņem apbalvojumus, kas atraduši savu varoni pēc divdesmit pieciem gadiem.

No Latvijas PSR Kara komisariāta Mečislavs Pilācis atgriezās kājām. Vakara krāsas pārņēmtā iela sagaidīja ar liksmiem smaidiem un šīs divainās lāpas gaismā Mečislavs ieraudzīja, kā viņa izlūki lida pa piemirkušo mālu. Pie dzeloņdrātīm karavīri it kā pamira, saplūstot kopā ar zemi.

* * *

... Debesi it kā uz pusēm pāršķēla spēcīgs pērķona grāviens. Gandrīz pie pašas zemes zibens ietriecās tuvējā kokā. Tas uzliesmoja, un šīs divainās lāpas gaismā Mečislavs ieraudzīja, kā viņa izlūki lida pa piemirkušo mālu. Pie dzeloņdrātīm karavīri it kā pamira, saplūstot kopā ar zemi.

Lūk, tā — baismīgā nāves fabrika! Uz šejieni no visiem sagrautās Eiropas nostūriem saplūda vilcienu sastāvi ar aizrestotiem loģiem un ložmetējiem uz jumtiem. Un tagad viņiem — izlūkiem — uzticēts bezgala atbil-

dīgs uzdevums: glābt ieslodzītos. Mečislava ausis vēl skan komandiera vārdi:

— Iekļūt nometnē, atvienot augstsprieguma līniju, noņemt no posteņiem sargus, zibenīgā triecienā pārķert mašīnas, kurās esesieši vedīs ieslodzītos. Runa ir par cilvēkiem, staršina! Un tieši no jums ir atkarīgas šo cilvēku dzīvības, kuras centīsies iznīcināt fašisti... Maidanekas centrālie vārti ir Ļubļinas—Varšavas šosejas pusē. Te jūs ieņemsiet pozīcijas, kamēr palīgā atsteigsies karaspēks...

Nakts bija tumša kā nafta. Lietus kļuva arvien spēcīgāks. Prožektorī palaikam it kā izrāva no tumsas dzeloņdrāšu līnijas, gar kurām lēni soļoja apsardzes vīri. Kaut kur no nometnes dzīļumiem atskanēja aplāpēti kliegzieni, vāidi, nepārtraukti dunēja iedarbināto automašīnu motori.

— Jāni! — Mečislavs uzsauca kaprālim Teselskim, drīz būs sardzes maiņa un tad...

— Dobže...

— Tavā ziņā ir augstsprieguma līnija. Pasaki Seguškim, lai nosedz tevī. Staņislavs pārūpēsies par šo torni... — Teselskis pazuda tumsā, bet Mečislavs stingrāk satvēra automātu un sastinga. Cik gan viņam, izlūku komandierim, nav nācies nokļūt ienaidnieka aizmurgurē, saņemt «mēli», pārraut dzeloņdrātis! Bet nekad viņš nav tā uztraucies kā tagad pie koncentrācijas nometnes dzeloņdrāšu žoga.

Prožektors, slidot pa zemi, svaidīja spilgtas gaismas kūlišus ap augstajiem žoga stabiem. Mečislavs pieplaka pie mālainās zemes. Tikko gaismas kūlis aizslīdēja tālāk, viņš metās pie dzeloņdrātīm. Drudzaini strādājot ar knaiblēm, viņš izveidoja spraugu un sāka list pa drāšu aizžogu. Sai mirkli iekaucās trauksmes sirēna. No smagā ložmetēja stobra izšā-

vās liesmu mēles, un pavisam līdzās zemi kāpāja svina lāses...

Lodes šaustīja zarus, iedziedājās drāšu pīnumos, traucās pāri izlūku galvām. Mečislavs paņēma raķēspistoli. Ar vieglu saroņu gaisā uzšāvās raķete. Kā ēna staršina metās pie tuvākā sargtorņa un vienu aiz otras izmeta divas granātas. Gaisā uzlidoja balķi, drāts gabali...

No baraku puses bija dzirdama balsu duna, kas pleauga ar katru minūti. Mečislavs lida baraku virzienā. Raķešu gaismā viņš ieraudzīja, kā esesieši, rikojošies ar šauteņu laidēm, dzina mašīnās cilvēkus svītrotos apģērbos.

— Jacek! Pie vārtiem! — pavēlēja staršina un šāva pa kravas automašīnu riepiem.

— Viss kārtībā, komandier, — pačukstēja Teselskis. — Līnija atvienota.

Pirmā mašīna ar ieslodzītajiem izslīdēja cauri vārtiem. Ar īsu šāvieni kārtu pa vadītāja stiklu Mečislavs apturēja «opel-blicu». No kravas kastes lēca ārā ieslodzītie. Pie Mečislava pienāca kaulains, neticami novājējis cilvēks.

— Brāļi! — aizsmacis iesaucās viņš. — Brāļi! Vai tiešām brīvība!...

Pie vārtiem ciņa kļuva sīva. Esesieši, nekārtīgi atšaudoties, centās aizbēgt ar savām mašīnām, taču velti. Izlūku precīzie trāpījumi likvidēja visus fašistu mēģinājumus.

Rītausmā nometnē ienāca karaspēks...

Kopā ar pirmajiem rīta saules stariem Maidanekā iestājās klusums. Staršina Pilācis saules gaismā ieraudzīja to, ko nav iespējams ne aprakstīt, ne pastāstīt, ne aizmirst. Barakas bija izvietotas stingri ģeometriskā secībā un veidoja precīzus četrstūrus, ko iežogoja dzeloņdrāšu tīkli. Pie vārtiem stāvēja karātavas. Un šādu kvadrātu bija desmitiem...

Kad Mečislavs iegāja kādā barakā, viņu pārņēma šausmas. Blāvi kā vilka acs pie griestiem spīdēja spuldzīte, kas ļāva saskatīt šīs «Dantes elles» fragmentus: uz nārām pamīšus ar tik tikko dzīvajiem gulēja liķi. Gārdzieni, klusi vāidi, sauss klepus... No visiem kaktiem te uzglūnēja nāve...

Cik gan neskaitāmas un dažādas nāves garajos fašisma gados bija redzējis Mečislavs Pilācis! Istu nāves virpuli! Bet te, šajā fašistu midzenī, likās, ka bez nāves nekas cits vairs nebija palicis. Strāva, stacionārā krematorija, krematorija uz riteņiem, karātavas...

... Bet pa asfaltēto ceļu veda tos, kas te bija saimniekojuši — esesiešus. Viņi gāja klusēdami, nokāruši galvas, desmitiem tūkstošu cilvēku naidīgo skatienu ielenkti.

Fašistus aizveda pie centrālās krematorijas, kur četrus gadus draudīgi bija slējušās karātavas. Šīs nāves fabrikas krāsniis aizgāja bojā vairāk nekā pusmiljons dažādu tautību nevainīgu cilvēku.

Kad bendes nostādīja ierindā pie karātavām, zilajās debesīs parādījās iznīcinātāji. Tie pielidoja pie augstā krematorijas dūmeņa un nometa vainagus... par piemīņu kritušajiem!

Blakus Mečislavam stāvēja kāds polis. Viņš pamāja uz oberleintanta — ar bārdas rugājiem apaugušā bendes — pusi un kļuva teica:

— Sis... cik bailīgi viņš skatās apkārt, cenšas nomest no sava kakla cilpu... Sis rūdītais sadists ļoti mīlēja spīdzināt ieslodzītos. Bet šis... esesietis ar vērsa stāju, pārdeva nobendēto radniekiem kārbīņas ar pišļiem... Un tā iedzīvojas!... Sis izplatīja izstrādājumu no cilvēku ādas... Sis...

Mečislavs atgāja no karātavām un streipuļoja uz tanka pusi. Uzrāpēs uz tā, viņš apgūlās, pievērsot skatienu bezgalīgi dziļajam debesīm. Vēl satraukts no nakts kaujas, no drausmīgajām redzētajām ainām, viņš vienkārši gribēja atpūsties, ieelpot šo žilbinošo debess dziļumu un nedomāt par to, ko nupat bija redzējis.

Mečislavs piecēlās un vēlreiz paskatījās tanī virzienā, kur tika sodīti bendes. Pie tanka apstājās meitene francūziete... Viņa pasmaidīja... Mečislavs arī pasmaidīja. Francūziete viņam pasniedza vainagu no lauku puķēm. — Biedri! — piesmakušā krūšu balsī viņa teica.

Tad pagriezās pret draudzeni un sāka dziedāt.

Viņas dziedāja un smējās. Mirusī zeme sāka atdzīvoties...

Marats Kalendarovs

Pavasaris sakuplojums

(LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU 6. KONGRESAM SANĀKOT)

Četri pieci gadi nav tik liels laika sprādis, kas ļautu izdarīt plašus vispārinājumus par literatūras sasniegumiem un turpmākās attīstības gaitu, jo pats literatūras tapšanas process reti kad ir vienmērīgs un vēl retāk raksturojams tikai ar kāpjošu līkni. Visa literatūras vēsture liecina, ka auglīgi gadi bieži vien mijas ar mazražīgiem. Visskaidrāk par to runā attiecīgo gadu daiļdarbu klāsts un to nozīmīgums.

Ja atskatāmies uz laikposmu, kas aizritējis kopš Latvijas padomju rakstnieku piektā kongresa, vispirms iepriecina pavasarīgi zaļais sakuplojums vadošajos literatūras veidos — dzejā un prozā. Sarežģītāks stāvoklis pēdējos gados bijis dramaturģijā un literatūras kritikā. Taču, uzmanīgāk ielūkojoties ikdienas procesos, var teikt, ka arī te ir veiksmes, kas ietekmē un papildina literārās dzīves kopainu. Protams, grūti, metodoloģiski varbūt pat ne visai pareizi, tā izraut atsevišķus gadus no daiļrades kopējā plūduma, no tā savdabīgā literārās dzīves «konteksta», kas tik cieši savstarpēji saista un nosaka visdažādākās mākslas norises un parādības. Un tomēr katram šādam starpkongresu posmam ir arī sava relatīva patstāvība, savas īpatnības un sasniegumi, jo pašu kongresu dziļākā jēga taču meklējama taisni tajos jaunajos, vienreizējos impulsos, kas uz vairākiem gadiem noteic daiļrades tonusu un virzību.

Sodien, tehniskās revolūcijas, kosmisko ātrumu laikmetā, arī rakstnieka darbs kļūst aizvien sarežģītāks. Lielāku garīgu sasprindzinājumu prasa dzīves, tās straujo izmaiņu un līdz ar to arī cilvēku psiholoģijas izpēti un mākslinieciska apgušana. Bet, salīdzinot ar mūsdienu zinātnieku, kura rīcībā nodotas vismodernākās laboratorijas un zinātnieku kolektīvi, rakstnieks ar savu zoss spalvu (tehniskais gadsimts gan «sakrustojis» to ar lodīšu pildspalvu...) joprojām paliek viens savā «daiļrades laboratorijā.» Varbūt tāpēc reizēm nākas dzirdēt ironiskas piezīmes, ka dzejnieki esot mūsdienu Donkihoti... (Patiesībā šāds pielīdzinājums ir visai glaimojošs, jo grūti iedomāties istu rakstnieku, kam būtu svešas cēla bruņinieka īpašības!) Neraugoties uz vientuļo un smago «roku darbu», mūsdienu dzejas un prozas lauks stipri plēties plašumā. Ik gadus iznāk vairāki desmiti dzejoļu grāmatu, un erudītajam, uzticīgajam dzejas kritiķim Vitoldem Valeīnim ar «ušņu duramo» vien, kā Andreja Upīša laikos, grūti pat galā tikt... Bet ķīmiķu piedāvātie herbicīdi diemžēl nav pielietojami, jo gan iesācēju, gan epigoņu darinājumi šobrīd sasnieguši itin pieklājīgu formas slīpējumu, un lielākiem vai mazākiem panākumiem veikli imitē visdažādākos dzejas stilus un ārēji nemaz nelīdzinās nezaļēm... Negribētos šeit īpaši iztirzāt «epigoņu» piemērus, jo šie un citi mūsdienu dzejas jautājumi jau plašāk aplūkoti nesen notikušajā «Literatūras un Mākslas» pārrunā — dzejā, kritika, laikmets. Dzejnieku un kritiķu kopējais atzinums ir visai optimistisks. Un tam var pievienoties. Dzejas sasniegumus šobrīd neviens vairs nenoliedz. Taču

domās bieži vien dalās, konkrētus darbus vērtējot. Tāpēc kritikai pamatoti tiek pārņemts, ka trūkst plašāku, dziļi analītisku pētījumu par atsevišķu dzejnieku un prozaiku daiļradi.

Ikvienš saprot, ka mūsdienu dzejas korī skan visdažādākās balsis. Un katrai no tām ir sava vieta un nozīme. Neviena dzejiska personība neveidojas tukšā vietā. Visas šodien literatūrā strādājošās paaudzes dziļi izjutušas latviešu revolucionārās reālistiskās literatūras, Raiņa un Upīša pilsoniskās daiļrades tradīciju diženo spēku. Un droši var teikt, ka arī turpmāk šīs tradīcijas auglīgi ietekmēs un noteiks mūsu dzejas, visas mūsu literatūras gaitu un virzību.

Tāpat kā pēckara dzeja nav domājama bez Aleksandra Čaka, Arvīda Grīguļa, Mirdzas Kempes, Jūlija Vanaga; Jāņa Grota, Valda Luksa, Meinharda Rudziša, Friča Rokpelņa un citu vecākās paaudzes literātu devuma, tā pēdēsmīto gadu otrās puses un sešdesmito gadu dzeja nav domājama bez Ojāra Vācieša, Mirdzas Kempes, Arvīda Skalbes, Andra Vējāna, Bruno Sauliņa, Mirdzas Bendrupes, Eizena Vēvera, Andreja Baloža, Imanta Ziedoņa, Jāņa Petera, Imanta Auziņa, Māra Čaklā, Lijas Brīdakas, Laimoņa Vāciznieka, Vitauts Lūdēna, Laimas Līvenas, Olgas Lisovskas, Arijas Elksnes, Vizmas Belševicas, Montas Kromas, Pētera Jurciņa; Jāņa Sirmbārža un daudzu citu vecākās un jaunākās paaudzes dzejnieku ieguldījuma mūsdienu dzejas attīstībā. Par ikvienu no pieminētajiem dzejniekiem vajadzētu runāt īpaši, izceļot katru daiļrades tematiskās un mākslinieciskās īpatnības, dzejiskā rokraksta un personības savdabību, bet diemžēl dažās lappusēs nav iespējams pat uzskaitīt tikai pēdējos gados iznākušos dzejoļu krājumus, un šāds «grāmatveidīgs» uzskaitījums jau arī neko nedotu...

Jau gandrīz divus gadus desmitus lasītāju uzmanības centrā ir, piemēram, Ojāra Vācieša dzeja — vienmēr pilsoniski dedzīga, mākslinieciski spilgta, laikmeta vienreizējās elpas apdvesta. Diemžēl arī Ojāra Vācieša savdabīgā personība nav guvusi literatūrkritikā vajadzīgo izgaismojumu. Bet viņa personības un daiļrades ietekme uz mūsdienu dzeju, uz visu mūsu literatūru bijusi liela. It īpaši to var teikt par dzejnieku paaudzi, kas ienākusi literatūrā pēc viņa.

Ir vairākas kopējas pazīmes, kas mūsdienu dzejas labāko daļu ciešām saistām vieno ar savu laikmetu, liek vistiešāk izjust aizrietošā laika pulsu. Vispirms jau tā ir dzejas pilsoniskā aktivitāte, nerimītais dzīves pārveidošanas un pilnveidošanas gars, ļoti spalga visa jaunā izjūta, ko baro saknes, kas dziļi iestīd tautas revolucionārajā pagātnē; pastiprināta uzmanība cilvēka iekšējām kolīzijām, personības pilnveidošanās sarežģītajam procesam. Saprotams, ka ne visiem dzejniekiem vienādi veicies, taču kopējais devums ir iepriecinošs un pietiekami minēt kaut tikai nelielu daļu, piem., I. Ziedoņa «Motocikls», «Es ieeju sevī», B. Sauliņa «Mūžīgā cerība», E. Vēvera «Iedēstiet rozēs zemē nolādētā», M. Čaklā «Kājāmgājējs un mūžība», «Lapas balss»,

J. Petera «Dzirnakmens», «Asinszāle», A. Skalbes «Skandīne», V. Belševicas «Gadu gredzeni», I. Auziņa «Skumjais optimisms», «Skaņa», L. Vāciznieka «Atbalss» u. c., lai ar drošu pārliecību varētu teikt, ka dzejnieku kuplā saime rakstnieku sesto kongresu var sagaidīt ar patiesu gandarījuma izjūtu.

Prozas laukā pārlūkojamais periods ražīgāks bijis ar īsākās formās rakstītiem daiļdarbiem. Romāna žanrā arī pārādījušies vairāki interesanti darbi — E. Līva «Velnakaula dvīņi», I. Indrānes «Cepure ar kastāņiem», V. Spāres «Tīrleņķa meitenes», A. Jansona «Es karā aiziedams», J. Niedres «Saliņa bangojošā okeānā», A. Bela «Izmeklētājs», R. Ezeras «Nakts bez mēnesnīcas», D. Zigmontes «Raganas māju remontēs», Z. Skujņa «Kailums», V. Lāma «Visaugstākais amats» u. c. Taču gstāstā, kā jau operatīvākā literatūras žanrā, jūtāmāk ienākusi dzīves tiešamība savā neatkārtojamā daudzveidībā. Te atrodam vairākus izcilus daiļdarbus, kas vēltīti kara un ar to saistīto pārdzīvojumu un konfliktu tēlojumam. piem., V. Kaijaka «Sātans», E. Vilka «Pusnakts stunda», V. Lāma «Vīri iet tikai uz priekšu», M. Birzes «Uzvaras diena — dzimšanas diena», E. Lukjanska «Viss, ko mēs zinām» u. c. Tieši pēdējos gados stāsta žanrā iezīmējies pavērsiens uz dziļāku mūsdienu dzīves un cilvēku psiholoģijas tvērumu. Te vispirms būtu jāmin A. Kalves krājums «Sarkans aboliņa lauks», D. Zigmontes «Mārsils», R. Ezeras «Grieze, trakais putns», A. Brodeles «Zilais zvīrbullis», A. Jakubāna «Mana baltā gitāra», A. Bela «Es pats līdzenumā», A. Dripes «Cietā galva», J. Laganovska stāsti, kas apkopoti izlasē «Ciemos pie Izidora» u. c. Minēto darbu tematika ir visai daudzveidīga. Arī stilu un rakstības manieres ziņā mūsdienu prozā ir liela dažādība. Varētu vēlēties filozofiski vēl dziļāku un sociāli vērienīgāku konfliktu un vispār aktuālāku mūsdienu problēmu izvēli un risinājumu.

Tā kā dramaturģijā panākumi pagaidām pieticīgāki, tad plašāk par to šā pārskatā runāt nav lielas jēgas. Var piezīmēt tikai to, ka uzvedumi P. Putniņa «Kā dalīt zelta dievieti», P. Petersona un I. Ziedoņa «Motocikls», H. Gulbja «Aijā, žūžu, bērns kā lācis...» ieguvuši skatītāja atsaucību un mīlestību.

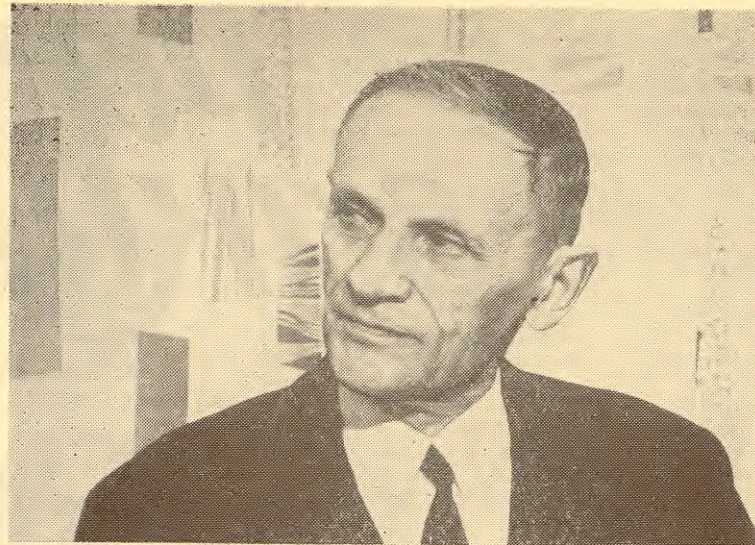
Kritikā gribētos pieminēt četras grāmatas, kam lielāka nozīme literārās domas attīstībā pēdējos gados — V. Meļņa «Literatūra un dzīves izpēte», ZA Valodas un literatūras institūta rakstu krājums «Literatūra un laikmets», V. Valeiņa «Par dzeju» un K. Krauliņa «Mūsdienu padomju romāns».

Īpaši nozīmīga ar savu domas svaigumu, vērienu un tēlainību ir V. Meļņa grāmata.

Nelielais ieskaits starpkongresu laikā sarakstīto daiļdarbu klāstā liecina, ka latviešu vārda māksla uzkrājusi pietiekamas radošās potences un sasniegusi tādu idejiski mākslinieciskā brieduma pakāpi, kas ļauj cerēt nākotnē uz vēl spilgtākiem panākumiem visās daiļrades nozarēs.

Antons Broks

KĀ SENČIEM AR VĒSELĪBU?

Medicīnas zinātnu doktors Vilis Derums.

J. GEISTARTA foto

Ar ko slimoja un kā ārstējās mūsu senči? Vai tas mūs var interesēt?

Ne tikai mūs. Lūk, daži vārdi no Kubas žurnāla «Mujeres» («Sievietes») 1969. gada 6. numura, kur lasām šādu ziņu: «Vilis Derums, medicīnas zinātnu doktors Latvijā, pēta slimības, ar kurām cilvēki slimojuši pirms sešiem tūkstošiem gadu — no mezolīta līdz 18. gadsimtam. Tāpat arī pēta terapeitiskās metodes, kas lietotas tajos gados, balstīdamies uz galvaskausu un kaulu izpēti, ko ieguvuši padomju arheologi Baltijas rajonā...» Tātad arī viņa pasaules malā izraisījušies interese par seno Baltijas iedzīvotāju slimībām un ārstniecību. Un ne tikai Kubā! Doktora V. Deruma pētījumi publicēti arī angļu, vācu, ungāru, bulgāru, čehoslovaku un citu zemju presē.

Vilis Derums strādā Latvijas Eksperimentālās un klīniskās medicīnas zinātniskās pētniecības institūtā. Viņam ir ap 50 zinātnisku darbu paleopatoloģijā un medicīnas vēsturē.

Nesen nāca klajā V. Deruma grāmata «Slimības un dziedniecība senajā Baltijā» krievu valodā.

Kā priekšvārdā norādījis PSRS Medicīnas Zinātnu akadēmijas korespondētājloceklis doktors B. Petrovs, šī grāmata ir nozīmīga parādība medicīnas vēstures literatūrā un līdzīgu interesantu darbu par tautas dziedniecību dažādos vēstures posmos ir maz.

Tātad lūgim doktoru Vili Derumu izteikties arī mūsu žurnāla lappusēs par savu medicīnas vēsturieka darbu.

— Jūs esat viens no nedaudzajiem paleopatoloģiem Padomju Savienībā. Kas ir paleopatoloģija?

— Tā ir mācība par seno laiku slimībām.

— Vai tai ir kāda nozīme tagadnes slimību pētīšanā?

— Cilvēku tagadējais veselības stāvoklis, viņa slimības ir visciešākā sakarā ar pagātni. Zinot, kā radušās slimības, mēs atklājam likumsakarības un labāk protam no šīm slimībām izsargāties.

— Vai tas palīdz noskaidrot ne tikai slimības, bet arī to ārstniecību?

— Bez šaubām. Sevišķi tas ir svarīgi traumatisku bojājumu gadījumos. Pēc ievainojumu sadzīšanas pakāpes un citām pazīmēm varam spriest arī par pielietotām dziedniecības metodēm. Tāpat ir svarīgi pēc galvaskausu bojājumu formas noteikt, vai nav izdarīta trepanācija, tas ir, galvaskausa atvēršanas operācija. Šī nopietnā un atbildīgā operācija prasa speciālas zināšanas un ķirurģisku pieredzi, kā arī veiklību. Tādēļ, ja konstatējam, ka seno laiku cilvēkam izdarīta trepanācija, kad vēl nebija zinātniskās medicīnas, mēs varam spriest par tautas ārstu augsto zināšanu līmeni.

— Sakiet, lūdzu, kādas zinātnu nozares jums jāpazīna savā darbā?

— Vienlīdzīgi medicīnas vēsture, anatomija un patoloģiskā anatomija, antropoloģija, daļēji arī arheoloģija. Esmu strādājis arī kā terapeits un rentgenologs.

— Ar kādām slimībām slimojuši mūsu visatālākie senči?

— Jau mezolīta un agrā neolīta periodos Latvijas teritorijas iedzīvotāji slimojuši ar locītavu kaitēm, kā, piemēram, kaulu galu pārveidojumiem

un izkropļojumiem (deformējošām artrozēm un spondilozēm). Šīs kaites radušās no grūtiem dzīves apstākļiem — fiziska pārpūle, apģērba un piemērotu dzīvokļu trūkums un tā tālāk. Bez tam tālajā senatnē bija vairāk purvu un ūdeņu nekā tagad. Tas veicināja dažādu locītavu slimību rašanos. Mums, ārstiem, ir zināms, ka patlaban ar šīm kaitēm galvenokārt slimo padzīvojuši un vidēja vecuma cilvēki, bet reti — jauni. Turpretim senatnē šīs kaites bijušas sastopamas arī jauniem cilvēkiem, kas liecina par viņu locītavu priekšlaicīgu nolietošanos, novecošanos. Šis fakts apgāž kādreiz pieņemto uzskatu par tā saukto «zelta laikmeta» pastāvēšanu sirmajā senatnē, kad cilvēki it kā nav slimojuši un piedzīvojuši ilgu, laimīgu mūžu.

— Ko var spriest par seno cilvēku ķermeņa uzbūvi, viņu fizisko spēku un citām organisma fiziskajām īpašībām?

— Mēs esam noskaidrojuši, ka mezolīta beigās un agrā neolīta sākumā dzīvojušie Latvijas iedzīvotāji bijuši fiziski ļoti attīstīti ar spēcīgi veidotiem locekļiem. Pēc ķermeņa uzbūves spriežot, tie ir bijuši cilvēki, kas spējuši veikt smagu fizisku darbu, veikli un ātri skriet, tālu lēkt. Viņu muskulatūra bijusi ļoti attīstīta. Šīs viņu ķermeņa fiziskās priekšrocības radušās dabiskās izlases ceļā, cīņā par eksistenci. Vājākie un mazāk piemērotie indivīdi grūtos dzīves apstākļos aizgājuši bojā jau agrā bērnībā un pusaudža gados. Par to liecina izraktie skeleti. No visvecākā perioda iedzīvotājiem (mezolīta un agrā neolīta laikmetā) mirstība visvairāk skārusi bērnus līdz 8 gadu vecumam. Mūsu senčiem bijuši ļoti attīstīti jutēji, redze un sevišķi dzirde. Tas noskaidrots, pārbaudot aizauss kaulus. Antropometriskām metodēm izmērot auss kaulainās atveres, konstatējam, ka tās visnenākajiem Latvijas un Igaunijas iedzīvotājiem bijušas nedaudz lielākas nekā vēlākajos gadsimtos (XV—XVI gs.). Rentgenoloģiski pārbaudot, izrādās, ka arī aizauss paugura šūnas ir bijušas samērā lielākas nekā vēlāko laiku cilvēkiem. No visa teiktā varam secināt, ka dzirde seniem cilvēkiem ir bijusi ļoti attīstīta. Tas viņiem bijis nepieciešams, lai izvairītos no plēsīgo zvēru uzbrukumiem un citām briesmām.

— Ar ko vēl sirguši ļaudis vistālākajā senatnē?

— Jau mezolīta periodā (apmēram pirms 6000—7000 gadiem) Burtnieku ezera krastā (kā rāda arheologa F. Zagorska izrakumi) dzīvojuši cilvēki, kam bez jau pieminētajām locītavu kaitēm vēl bijis rahīts, žokļa kaula roze jeb osteomielīts, tuberkuloze. Bez šaubām, ievērtību pelna tas apstāklis, ka, rentgenografējot apmēram 3000 skeletu, tikai vienā gadījumā konstatēju varbūtēju ļaundabīgu audzēju, respektīvi, veža metastāzes perēkli jostas apvidus skriemeļā. Šis gadījums attiecas uz agrā neolīta periodu — apmēram pirms 5000 gadiem. No samērā vēl nelielā kaulu materiāla grūti spriest par to, cik bieži šī slimība bijusi senatnē sastopama Latvijas iedzīvotājiem. Domājams, līdzīgi ārzemju paleopatoloģijas literatūras datiem, arī pie mums šī grūtā slimība samērā reti sastopama. Vēl jāpiezīmē, ka jau šīnā visnenākajā periodā bijuši daži zobu trūdes gadījumi; taču apmēram 10 reizes retāk nekā XVI—XVII gadsimtā. Interesanti,

ka jau tad bijušas sastopamas kaulu traumas jeb ievainojumi, kas samērā ļoti sadzījuši. Pat galvaskausa ievainojumi uzrāda labu aprētošanos, kas, domājams, izskaidrojams ar sekmīgu tautas dziednieku darbību. Bez tam ievērtību pelna apstāklis, ka senatnē kaulu dzīšanas procesi noritējuši daudz sekmīgāk nekā tagad. Tas liek domāt, ka ķermeņiem bijušas lielākas imunobioloģiskās spējas nekā mūsdienu cilvēkiem.

— Kādi iemesli, pēc Jūsu domām, veicinājuši vēža slimības izplatīšanos tagadējā laikmetā?

— Domājams, ka mūsdienu cilvēku nervozais dzīves veids sakarā ar pastiprināto urbanizāciju, mehanizāciju, transporta pilnveidošanos un darba tempiem ir viens no iemesliem, kas var veicināt vēža slimības rašanos. Bez tam izdeguša benzīna tvaiki, asfalta izgarojumi, smēķēšana, alkoholisms un citi jaunumi būs nelabvēlīgi ietekmējuši mūsu organismu cīņā ar ļaundabīgiem audzējiem. Bet jāsaprot, ka mūsu augsti attīstītā zinātne šai ziņā vēl nav teikusi savu gala vārdu.

— Vai pirms 4000 gadiem, vēlajā akmens laikmetā, slimības bijušas retāk sastopamas?

— Nebūt ne. Bez jau agrāk minētām locītavu kaitēm Igaunijas arheoloģisko izrakumu materiālā bijis saslimšanas gadījums ar Behtereva slimību, kurai raksturīga mugurkaulāja saišu pakāpeniska pārkaulošanās, skriemeļu un gūžu locītavu pārveidošanās — ankilozē. Šī cilvēka, kā arī citu grūtu locītavu slimnieku darba spējas, bez šaubām, bija minimālas. Neraugoties uz to, viņš saņēmis barību un turpinājis dzīvot, jo slimība pastāvējusi ilgus gadus. Šie gadījumi liecina par zināmu iecietību pret slimajiem ciltis locekļiem.

— Ko Jūs varat teikt par Baltijas iedzīvotāju veselības stāvokli mūsu ēras sākuma gadsimtos?

— Jāpiezīmē, ka mūsu ēras pirmajos gadsimtos dažās vietās notikusi liķu kremācija-sadedzināšana, tādēļ ir saglabājusies samērā maz arheoloģiskā kaulu materiāla. Spriežot pēc Lietuvā izraktajiem skeletiem, mūža ilgums nedaudz palielinājies, bet arī tad samērā bieži pastāvējušas locītavu kaites. Novēroti kaulu tuberkulozes gadījumi un tātad arī plaušu tuberkuloze bijusi jau pazīstama šīnā laikmetā. Bez tam konstatēts arī garo kaulu osteomielīts jeb tā sauktā kaulu roze, Behtereva slimība. Jau tad Lietuvā izdarītas pirmās galvaskausa trepanācijas jeb atvēršanas operācijas, gan vēl bez labiem panākumiem. Interesanti, ka jau tad tautas dziednieki pazināja kaulu imobilizāciju, tas ir, zinājuši, kā padarīt lūzuma vietu nekustīgu, lai kaulu gali varētu labi sarumbēties.

— Jūs pieminējat galvaskausa atvēršanas jeb trepanācijas. Kad konstatētas pirmās sekmīgas operācijas?

— Ir norādījumi, ka tās izdarītas Latvijā jau bronzas laikmetā. Bet pilnīgi pabeigtas, sekmīgas trepanācijas Latvijā tautas dziednieki izdarījuši jau IX—X gadsimtos Lejasbitēnos (Aizkrauklē). Tādas konstatētas arheologa V. Urtāna izdarīto izrakumu materiālā. Šīs trepanācijas norāda uz tautas dziednieku uzņēmību un samērā augstu zināšanu līmeni. Viss jau tas bijis pirms vāciešu iebrukuma mūsu zemē un apgāž dažu vācu autoru pieņēmumu par vācu kultūrtrēģerismu medicīnā.

— Kā atsaucies feodālisms uz Baltijas iedzīvotāju veselību?

— Attīstītā feodālisma perioda XVI—XVII gadu simtos Latvijas un Igaunijas iedzīvotāju ķermeņa uzbūve pasliktinājusies. Tas noticis sakarā ar pārmērīgu fizisko slodzi, nepietiekamu barību un regulāras atpūtas trūkumu.

Tautas dziednieki jau feodālisma perioda sākumā XII gadsimtā ārstnieciskos nolūkos izdarījuši asins laišanas, uz ko norāda arheologu A. Karnupa un E. Snores izrakumos atrastie āderu cirtēji (asinsvadu atvērēji). Pēc Karnupa materiāla Talsu pilskalnā bijis ierīkots pirmās palīdzības jeb tā sauktais pārsiešanas namiņš, kur ievainotiem pilskalna aizstāvjiem sniegta pirmā palīdzība.

— Vai pietiek ar vienas valsts iedzīvotāju

peleopatoloģijas izpētīšanu vai arī katrai valstij ir sava īpatnēja iedzīvotāju paleopatoloģija?

— Katrai valstij un pat provincei ir savas teritoriālās — ģeogrāfiskās, klimatiskās, sadzīves un citas īpatnības, kas atstāj iespaidu uz iedzīvotāju veselību. Tādēļ arī katrai valstij vai pat valsts provincei ir sava īpatnēja paleopatoloģija. Tāpēc ir svarīgi Baltijas republikās izvērst savu paleopatoloģiju.

— Kāds ir paleopatoloģijas zinātnes pašreizējais stāvoklis Latvijā? Vai Jums ir arī sekotāji?

— Dažkārt medicīnas iestādes mēdz afromunāties, ka medicīnai nav nekāda sakara ar arheoloģiju, bet vēsturnieki, ka tiem nav nekāda sakara ar medicīnu. Paleopatologs nonāk sērdieņa lomā. Visnotaļ tiek pabalstīta arheoloģija, bet netiek veicināta

paleopatoloģija. Taču, domāju, cilvēks ir centrā, tas ir vissvarīgāk — ne mazāk kā viņa pavards vai keramika. Tāpat medicīnas vēsturei cieši jāsadarbības ar arheologiem.

— Jūsu pašreizējais un turpmākais darbs?

— Autoru kolektīvs gatavo krājumu par bronzas laikmetu — pēc Doles salas materiāla. Tur iekļauti arī mani pētījumi. Esmu sagatavojis publicēšanai plašāku pētījumu par feodālo laikmetu. Tāpat nākas bieži uzstāties ar referātiem zinātniskās konferencēs, arī interesentu auditorijās.

Mana sirdslīeta — tālāk izvērst paleopatoloģiju Baltijā. Jārod tālākas iespējas un jāatrisina entuziasms, jārada sapratne par paleopatoloģijas nepieciešamību nākotnes medicīnas problēmu risināšanā.

Intervējis Viktors Līvzemnieks

OJĀRS VĀCIETIS

I

Vai jūs zināt, ka kļava nemaz nav kļava,
bet — kļavs?

Tajā nav nekā sievišķīga,
viņš ir kā ozola brālis —
muskulu stiegrojums sauss;
un kā var dot viriešu kārtu
noslēpumainai ziemeļu Monai Lizai —
bērzam?

Vai tad jūs neredzat
kailas sievietes ķermeņa skaistumu?

Un ķeizarkroni?
Tikai plānprātīgš-ķeizars
var liliju galvā maukt.

Ak, kā mēs mīlam
ar savu isredzību
sevi un citus šmaukt ...

Es vakar krēslā
iegāju bērzu birzi
un sapratu,
ka esmu iegājis
sieviešu pirti.

II

Tad — ko es redzēju šodien,
izmērīdams ar soļiem
pārdesmit ielu?

... kā skatlogi piedāvājas,
cits dārgāk, cits lētāk,
kā gājēji zib,
kamēr acis sāk nīrbēt
no krāsām,
sejām
un, kas es par dominikāni! —
no steidzīgām, skaistām kājām,
kā vecenīte tradicionāli
skrien pāri ielai zem auto,
lai ielas otrajā pusē
atkal palēnām šļūktu.

Es redzēju.
Es pat nevaru pateikt,
kura sūkuma
manā saredzējumā trūktu.

Bet es palaidu garām
to vēja rādītāju,
kurš rādīja pusi,
uz kuru vējš nesa reiz Pētera baznīcas
pelnus.

Es palaidu garām
skursteņslaukus —
mana gadsimta
pēdējos velnus.

Es palaidu garām
visas mājas, kam gāju garām.

Galu galā, kur tad es biju,
ja pagāju garām
savas pilsētas garam —
Rīgai?

Pasakiet, lūdzu,
cik man vajag dioptriju?

III

Es redzēju šodien
apmēram tūkstoš seju.

Seju.

Kāda velna pēc es tik aklis
pa dvēseļu Visumu
ēju?

Tagad es atceros acis,
kas bija tik sūras
kā, saņemtas kopā
un izdzertas,
visas pasaules jūras.

Smaids neglābj nevienu no kapa,
bet — cik daudz dzīvību nav redzēts,
kā viens vienīgs smaidiņš
var cilvēku izraut
kā sliktos kucēnu izrauj no mārka.

Es redzēju ziņu,
ka nošauts tirāns.
Nu, labi. Nošauts.
Un vairāk — nenieka.

Ar savu aklumu
es pats sevi atrāvu nost
no pasaules prieka.

Tā nepieklājas?
Nē — pieklājas!
Ir uz pasaules nāves,
par kurām ir jāpriecājas.

DIOPTRIJA

... un vēl viena seja.
Es neatskatījos,
bet atgriezties vajadzēja,
lai skatītos tajā
vienu gada garuma mirkli
un lai tā paliktu
manā dzejā.

Ej nu tagad starp tūkstošiem sasauc ...

Tā bija
atkal tā pati neapzinātā,
trūkstošā
dioptrijs.

IV

Var skatīties katru gabalu atsevišķi,
kad tirgū pērc gaļu.

Bet skatīties nedrīkst
un runāties nedrīkst,
un apskaut nedrīkst
cilvēkā daļu.

Cilvēks ir nedalāms.
Tāpat kā cilvēcība,
tāpat kā brīvība.
Un nav tāda stāvokļa — pusnāve
(to mēs pa jokam lietojam),
un nav tāda stāvokļa — pusbrīve
(tas ir parastais cietums —
tu taču cietumā vari
elpot, staigāt un ēst).

Cilvēks ir nedalāms
kā zils, ziedošs īriiss —
var plūktāt pa ziedlapiņai,
bet zieds
ir miris.

Un, ja gribat — vēl skaļāk:
cilvēks ir jāredz
kā dzīves un dzīvības
un dabas daļa.

Es dunēju smieklos,
es savu un svešu asaru lietos liju,
un smiešos,
un lišu,
lai neaizmirst man
un neaizmirst jums,
ka pat ar vīstītāniskāko cenšanos
mums mūžīgi trūkst
dioptriju.

NE LŪGTIES MIERU, BET IZCĪNĪT

«Zālē bija tāds klusums, it kā ļaudis būtu pārstājuši elpot. Bet pēc tam visa zāle it kā atviegloti nopūtās, un tad sekoja aplausu, priecīgu saucieni vētra... Un mūsu kongress izpildīja tautas gribu — tas pieņēma vēsturisko lēmumu. Revolucionārā Krievija kļuva par miera karognesēju visā pasaulē, aicinādama tautas darīt galu asiņainajam kara rēgam.» — tā rakstīja savās atmiņās viens no Otrā Padomju kongresa (1917. g. no 7. līdz 8. novembrim) dalībniekiem par to, kā tika pieņemts Padomju varas pirmais dekrēts — Dekrēts par mieru. Lūk, tā sākās Padomju valdības ilgstošā un neatlaidīgā cīņa par Padomju zemes un visu zemju tautu mieru un drošību, par dažādu sabiedrisko sistēmu ļeņinisko mierīgas līdzāspastāvēšanas principu īstenošanu, par tādu starptautisko sakaru attīstību, kas balstās uz lielo un mazo nāciju vienlīdzību.

Kopš tiem laikiem aizritējis vairāk nekā pusgadsimta. Līdz nepazīšanai izmainījies pasaule. Izveidojusies un arvien nostiprinās pasaules sociālistiskā sistēma. Taču joprojām vēl pastāv arī kapitālisms, joprojām tiek pilnveidoti kara ieroči, uzkrāti izcīnīšanas līdzekļi. Joprojām tāpat aktuāla ir cīņa par mieru. Kā sacīja PSKP XXIV kongresā biedrs L. Brežņevs: «Nevar uzskatīt, ka būtu pilnīgi novērsti arī jauna pasaules kara draudi. Nepieļaut, lai šie draudi kļūtu par īstenību, ir visu miermīlīgo valstu, visu tautu svētākais uzdevums.»

Šogad ir vairāki notikumi, kas saistīti ar miera cīņtāju kustību. Pirmkārt, 12. martā pagāja 20 gadi, kopš PSRS Augstākā Padome pieņēma likumu par miera aizstāvēšanu. Tajā tika ierakstīts, ka kara propaganda jebkurā formā tiek pasludināta par noziegumu pret cilvēci un personas, kas tajā vainojamas, sodāmas kā smagi kriminālnoziedznieki.

Otrkārt, dienās, kad iznāks šis žurnāla numurs, Budapeštā paredzēts izcils visas pasaules miera piekritēju pasākums — Vispasaules miera padomes asambleja.

Un, visbeidzot, septembrī pāies 20 gadi, kopš miera aizstāvēšanas kustība organizatoriski izveidojās arī mūsu republikā.

Sai sakarībā mēs lūdzām piedalīties nelielā sarunā žurnāla slejās Latvijas miera aizstāvēšanas komitejas priekšsēdētāja vietnieku VLADIMIRU BARANOVSKI.

* * *

— Iepriekšējais starptautiskais miera piekritēju kongress norika 1969. gada jūnijā Berlīnē. Toreiz, kā atceros, tanī piedalījās arī Latvijas miera piekritēju pārstāve — jūsu komitejas priekšsēdētāja vietniece profesore E. Gudriniece. Kas radījis nepieciešamību sasaukt jaunu vispasaules forumu jeb, citiem vārdiem, kādas galvenās problēmas tanī izskatīt?

— Kādreiz, Pirmajā miera piekritēju kongresā, Frederiks Zoljo-Kiri sacīja: «Mēs esam pulcējušies šeit ne tādēļ, lai izlūgtos mieru no kara piekritējiem, bet tādēļ, lai piespiestu viņus to pieņemt.» Miera piekritēji neapmierinās ar vispārējiem, abstraktiem novēlējumiem, bet cenšas īstenot konkrētus pasākumus miera saglabāšanai. Jo vairāk tas nepieciešams sakarā ar imperiālistisko kara kurinātāju aktivizēšanos pēdējā laikā vairākos pasaules rajonos. Amerikāņu agresijas turpināšanās Indokīnā un nēģēlības, ko tur pastrādā iebrucēji, kā, piemēram, Songmi traģēdija, izsauc sašutumu visas pasaules vienkāršajos ļaudīs. Izraēliešu agresoru nekaunīgie tīkojumi pēc arābu zemēm un amerikāņu imperiālistiska atbalsts šiem tīkojumiem slēpj sevī jaunus liela militāra konflikta draudus šai pasaules rajonā. Nepieredzētos mērogos pieaug militārisms, kas visbīstamāko raksturu ieguvis Amerikas Savienotajās Valstīs. Visam tam nevar nepievērst īpašu uzmanību vismasveidīgākā mūsdienu pasaules kustība — miera piekritēju kustība.

Vispasaules miera padomes asamblejas sasaukšanu šogad izraisījis

arī nepieciešamība apvienot dažādos sabiedrisko spēku pasaulē, kas sociāli cīnās, piemēram, pret amerikāņu agresiju Indokīnā, par mieru pasaulē. Jo ir vēl ne mazums dažādu organizāciju, kas sprauž sādu mērķus, taču neietīpst Vispasaules miera padomes vadītājā kustībā. Ir jau daudz fakti, kad Vispasaules miera padome ir praktiski aizrādusi kopēju valodu ar citām organizācijām, kas cīnās par mieru Vjēnamā. Tārad nostiprināt sādu sadarbību, pacelt to vēl augstākā līmenī un tālāk aktivizēt visu miera kustību — lūk, kas būs jāveic Budapeštas asamblejai, kuras darbā aicināti piedalīties arī citu šādu organizāciju pārstāvji.

— Bet tagad pariesim pie mūsu republikas komitejas darba. Sakiet, lūdzu, biedri Baranovski, kā tas izpaužas? Ko, piemēram, paveikusi jūsu komiteja pēdējā gadā?

— Varbūt tad apskatīsim divus svarīgākos virzienus: starptautisku sakaru nostiprināšanu ar citu zemju miera aizstāvēšanas kustībām, un, otrkārt, materiālās palīdzības organizēšanu starptautiskajai miera kustībai.

— Sāksim ar pirmo. Kādos starptautiskos miera aizstāvēšanas pasākumos piedalījūsies Latvijas pārstāvji? Un kas darīts tepat uz vietas, savās mājās?

— Latvijas miera piekritēju kustība 1970. gadā turpināja uzurēt draudzīgus sakarus ar Vācijas Demokrātiskās Republikas, Polijas, Bulgārijas, Rumānijas, Ungārijas, Somijas miera piekritēju komitejām, kā arī miera cīnītāju pārstāvjiem Norvēģijā, Beļģijā, Dānijā. Kā jūs redzat no te nosauktajām valstīm, tad mums

galvenokārt ir sakari, no vienas puses, ar citu sociālistisko zemju miera cīnītājiem un, no otras puses, ar Baltijas jūras baseina kapitālistisko zemju sabiedrisko aprindu pārstāvjiem.

Es domāju, ka šāda «ģeogrāfija» ir viegli saprotama, jo aptvert visu pasauli, protams, nav mūsu spēkos, bet no dažādiem pasaules rajoniem mūs vispirms skar miers un drošība tieši Baltijas jūras baseinā. Protams, tas nenozīmē, ka mūsu republiku neapmeklētu arī citu zemju pārstāvji vai ka mūsu pārstāvji nevesotos citur. Pagājušajā gadā mūsu komitejas aktīvistu grupas apmeklēja arī Franciju un Japānu, bet mūsu komitejas priekšsēdētājs Žanis Grīva — Spāniju. Savukārt pie mums viesojās amerikāņu organizācijas «Pilsoņu apmaiņas korpuss» grupa 24 cilvēku sastāvā, kurā ietilpa sociologi, vēsturinieki, mediķi, žurnālisti, studenti un citu valstu pārstāvji.

Par tradicionāliem kļuvuši tādi Baltijas jūras baseina zemju sabiedrisko aprindu forumi kā tradicionālā ikgadējā Miera nedēļa Rostokā (VDR) un tā sauktās «Baltijas jūras valstu miera dienas», kuras katru gadu tiek organizētas kādā no šo zemju piejūras pilsētām. 1967. gadā tās notika Tallinā, 1968. g. — Marienhamnā (Ålandu salās), 1969. g. — Rīgā, 1970. g. — Gdanskā (Polijā), bet šī gada maijā būs Kopenhāgenā (Dānijā). Tās noiek ar devīzi «Par mieru, Eiropas drošību un sadarbību Baltijas jūras reģionā.»

Mūsu republikas miera aizstāvēšanas komiteja gatavojas arī šogad aktīvi piedalīties šajā pasākumā. Kopenhāgenā miera dienu laikā paredzēts miera piekritēju forums — tas būs it kā centrālais notikums —, tad vēl dažādu profesiju (parlamentu locekļu, arodbiedrību aktīvistu, sieviešu un jaunatnes organizāciju u. c.) pārstāvju tikšanās, kā arī draudzības koncerti, kur piedalīsies arī mākslinieku grupas no Latvijas, Igaunijas, Lietuvas, Ļeņingradas. Darbosies divas komisijas, kuru dalībnieki diskutēs par Eiropas drošības un par sadarbības jautājumiem. Tāpat arī spriedīs par ūdens tīrību, par zivju resursu saglabāšanu Baltijas jūrā. Visos šādos pasākumos mūsu republikas pārstāvji ņems aktīvu dalību.

No citiem starptautiskiem pasākumiem vēl var minēt miera reisu ar kuģiem pa Baltijas jūras valstu ostām, kā arī periodiski organizējamās «miera vilcienus» pa dažādām zemēm. Šogad paredzēti braucieni uz Poliju, Bulgāriju, plānots miera reiss pa Donavas valstīm. Tāpat, piemēram, interesanti un vērtīgi solās būt «Ziemeļu Kalotas tautu miera un draudzības svētki», kas šovasar notiks Luleo pilsētā Zviedrijā.

— ... ?
— Jā, šis apzīmējums acīmredzot nav dzirdēts. Runa te ir par tautām, kas dzīvo aiz Ziemeļu polārā loka. Tārad mēs tieši to skaitā gan neieilpštam, taču tas ir mums tuvs rajons, kura mērā un drošībā esam

ieinteresēti arī mēs, Padomju Latvijas pilsoņi.

— Un tagad, lūdzu, par otru darbības virzienu, ko jūs minējāt — par materiālo palīdzību. Kā tā izpaužas, kā tiek savākti līdzekļi šai palīdzībai?

— Līdzekļi tiek vākti no iedzīvotāju brīvprātīgiem ziedojumiem, kā arī izlaižot un pārdodot markas, atklātnes u. tml. Visus iegūtos līdzekļus ieskaita Miera fondā. Tas nodibināts arī pie mums, Padomju Savienībā. Tā galvenais uzdevums ir atbalstīt miera aizstāvēšanas kustību un sniegt materiālu palīdzību agresijas upuriem.

Mēs ar prieku varam atzīmēt, ka 1970. gadā Padomju Latvijas iedzīvotāji ziedoja Miera fondam divas reizes vairāk līdzekļu nekā iepriekšējā gadā.

— Kuru kolektīvu darbinieki bijuši visatsaucīgākie?

— Kā pašus pirmos gribu minēt veģiešus, kur šo darbu sekmīgi organizēja rūpnīcas Sieviešu komiteja ar Sociālistiskā Darba Varoni Emlīju Siliņu priekšgalā. Ievērojamas summas Miera fondiem parasti ziedo daudzu zvejnieku kolhozu biedri — priekšgalā te iet kolhozi «Brīvais vilnis», «Enkurs», «Banga», «Sarkanā bāka».

Lieli atsaucību parāda republikas mākslinieki, un tā bija jau trešā reize, kad viņu darbi šī gada aprīlī tika eksponēti LPSR Mākslas fonda salonā un ienākumi no to pārdošanas ieskaitīti Miera fondā. Bez šaubām, par šī pasākuma organizēšanu mēs esam pateicīgi LPSR Tautās māksliniekiem, mūsu komitejas loceklim Leo Svempam.

Mēs varam minēt piemērus, kā miera aizstāvēšanas kustība aptvērusi visas padomju cilvēku paaudzes, no jauniešiem līdz sirmiem pensionāriem. Aktīvāko Miera fonda palīgu skaitā ir gan Alojās Ausekļa vidusskolas un Cēsu 2. vidusskolas audzēkņu un pasniedzēju kolektīvi, gan arī Oktobra rajona veco komunistu padome, kura, sagaidot PSKP XXIV kongresa atklāšanu, ieskaitīja Miera fondā veco komunistu ziedojumus 2500 rubļ. apmērā. Protams, galveno vietu ieņem strādājošo kolektīvu devums. Var nosaukt vēl tādas organizācijas kā padomju saimniecības «Krāslava», «Aiviekste» un «Lubāna», Rīgas Politehnisko institūtu, Latvijas jūras kuģniecības sieviešu padomi, tankkuģi «Auseklis», Būvdetaļu izgatavošanas un remonta kombinātu u. c.

Jauns šai kustībā ir tas, ka miera kustības aktīvistu pēdējā laikā dibina Miera fonda veicināšanas komisijas arī atsevišķos republikas rajonos. Ļoti labu atsaucību jau parādījušas Krāslavas rajona organizācijas, saimniecības un uzņēmumi, kas pagājušajā gadā aktīvi piedalījās līdzekļu vākšanā miera fondā. Visbeidzot gribu vēl piebilst, ka par aktīvu dalību miera aizstāvēšanas kustībā un Miera fonda atbalstīšanā pērn virkne mūsu republikas kolektīvu un sabiedrisko darbinieku tika apbalvoti ar Padomju miera fonda piemiņas medaļām un Goda rakstiem.

Daži fotoattēli, kas stāsta par Latvijas miera piekritēju starptautiskajiem sakariem. Tos uzņēmis Latvijas Radio korespondents Mihails Levins, kad 1969. gada vasarā Padomju miera cīnītāju delegācija akadēmiķa Aleksandra Drīzuļa vadībā ar kuģi «Marija Uljana» devās miera reisā pa Ziemeļeiropas valsti — Polijas, Vācijas Federatīvās republikas, Dānijas, Holandes, Norvēģijas, Zviedrijas un Somijas ostām. Fotoattēli rāda padomju delegācijas sagaidīšanu Hamburgā un padomju miera cīnītāju ziedus pie nacistu noslepkavotā Vācijas Komunistiskās partijas priekšsēdētāja Ernsta Tēlmaņa mājas Hamburgā.

Akadēmiķis, LPSR Tautas rakstnieks Andrejs Upīts Zinātņu akadēmijā parakstās zem Vispasaules Miera Padomes Stokholmas aicinājuma par kodolieroču aizliegšanu. 1950. gads.

Septembrī aprīl 20 gadi, kopš 1951. gadā LPSR I miera piekritēju konferencē organizaforiski noformējās Miera piekritēju kustība Latvijā. Šajā konferencē ievēlēja LPSR Miera aizstāvēšanas komiteju ar Jāni Peivi priekšgalā. Viņš vadīja šo kustību līdz 1962. gadam. Pēc tam par komitejas priekšsēdētāju ievēlēja rakstnieku Žani Grīvu. Daudz pūļu šais gados miera piekritēju kustības attīstīšanā ieguldījuši arī Andrejs Balodis, Anna Sakse, Erna Daugaviete, Valentīns Šteinbergs un citi pazīstami sabiedriskie darbinieki.

Jau 1950. gadā LPSR iedzīvotāji parakstīja Vispasaules Miera Padomes Stokholmas aicinājumu par kodolieroču aizliegšanu, bet 1951. gadā aicinājumu noslēgt Miera paktu starp 5 lielvalstīm.

Publicējam LPSR Centrālā Valsts Kinofotofono dokumentu arhīva vēsturiskos fotodokumentus par Miera piekritēju kustības sākumu Latvijā.

LPSR I miera piekritēju konferences delegāti parakstās zem Vispasaules Miera Padomes aicinājuma par Miera pakta noslēgšanu starp 5 lielvalstīm. (No labās puses uz kreiso) komponists Jānis Ozoliņš, PSRS Tautas skatuves mākslinieks Eduards Smiļģis (paraksta aicinājumu), Drāmas teātra aktrise Velta Līne, komponists Jānis Ivanovs, priekšplānā no kreisās sēd rakstnieks Arvids Grigulis. 1951. g. 18. IX.

B. BRIKMANIS,
LPSR Centrālā Valsts kinofotofono dokumentu arhīva Fotofono nodaļas vadītājs

Limbažu rajona kolhoza «Nākotne» kolhoznieki parakstās zem Vispasaules Miera Padomes aicinājuma par Miera pakta noslēgšanu starp 5 lielvalstīm. 1951. g. 20. IX.

Biedri L. Brežņevs, A. Kosigins un N. Podgornijs delegātu vidū.

PADOMJU SAVIENĪBAS PARTIJAS XXIV

Cehoslovākijas Komunistiskās partijas CK pirmais sekretārs G. Husaks un CKP CK Prezidija loceklis, ČSR Prezidents L. Svoboda delegātu vidū.

Polijas apvienotās strādnieku partijas CK pirmais sekretārs E. Gereks un PASP CK Politbiroja loceklis PTR Ministru Padomes priekšsēdētājs P. Jaroševičs delegātu vidū.

Kremlja Kongresu pils sēžu zālē.

Latvijas PSR delegāti Kremlja Kongresu pils zālē sēdes laikā.

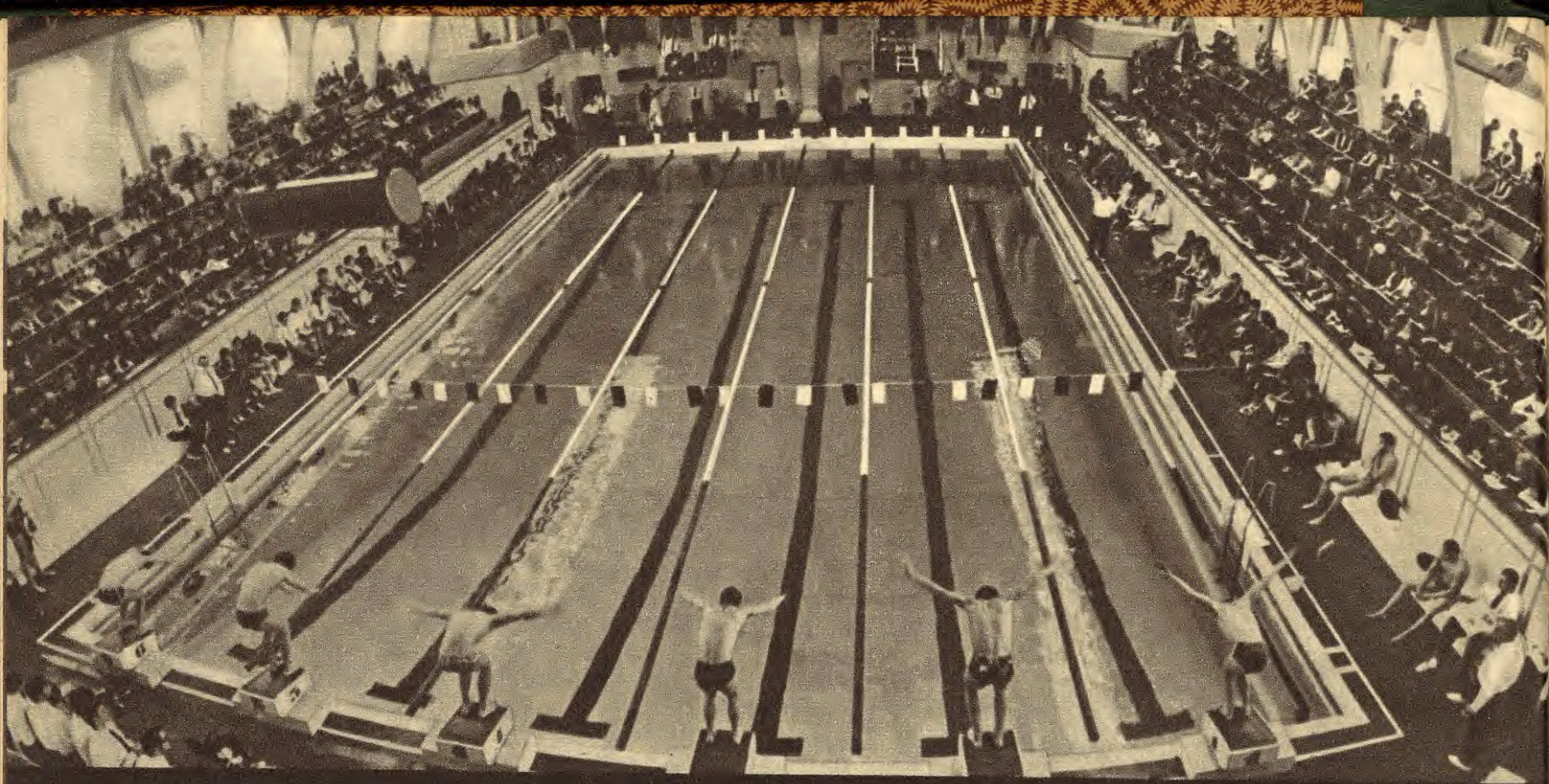
KOMUNISTISKĀS KONGRESĀ

ASV Komunistiskās partijas nacionālās komitejas priekšsēdētājs Henrijs Vinstons un divkārtējais Padomju Savienības Varonis A. Fjodorovs.

TASS fotohronika

Starts.

TABULAS VIDŪ

Distancē.

Visveiksmīgākais Latvijas PSR peldētājs bija Vladimirs Peredistijs (pa labi). Viņš izcīnīja 3. vietu 200 m brīvā stila peldējumā, divas reizes laboja Latvijas rekordu šajā distancē, ieguva 3. vietu 400 m brīvā stila peldējumā — arī ar jaunu Latvijas PSR rekordu, kā arī kļuva par PSRS rekorda līdzautoru 4×200 m brīvā stila stafetē.

VIESTURA VASIĻEVSKA foto

OTRREIZ RĪGĀ — LAIKRAKSTA «KOM-SOMOLSKAJA PRAVDA» BALVAS IZCI-ŅAS FĪNĀLSACENSĪBAS.

180 PADOMJU PELDETAJI.

80 ĀRZEMNIEKI NO ASV, VDR, DIEN-VIDSLĀVIJAS, JAPĀNAS, ANGLIJAS, HOLANDES, ZVIEDRIJAS, SPĀNIJAS, SOMI-JAS, ČEHOSLOVAKIJAS, BULGĀRIJAS, POLIJAS, RUMĀNIJAS, UNGĀRIJAS.

19 PSRS, 8 LATVIJAS UN 11 MŪSU ĀR-ZEMJU VIESU NACIONĀLIE REKORDI.

«...TIK IESPAIDĪGAS SACENSĪBAS GAN DALIBNIEKU SASTĀVA, GAN ARI SASNIEGTO REZULTĀTU ZIŅĀ VĒL NEKAD MŪSU VALSTĪ NAV BIJUŠAS.» (PSRS PELDETAJU IZLASES VECĀKAIS TRENERIS KIRILS INJASEVSKIS.)

Tik spēcīgā konkurencē, kur vienkop bija visi Padomju Savienības labākie peldētāji un daudzi citvalstu olimpisko komandu kandidāti, startēja arī seši Latvijas sportisti. Infa Andrejānova, Ilze Maisēja, Andra Jaunzeme, Vladimirs Peredistijs un Leonīds Jegorovs tiesības piedalīties šais sacensībās izcīnīja zonu sacīkstēs, bet Edītei Nārunai atļāva startēt kā mājiniecei. Līdz finālpeldējumiem, tas ir — pirmajiem sešniekiem — tika vienīgi Vladimirs Peredistijs un Infa Andrejānova. Viņi arī bija tie, kas divatā pārspēja Kazahiju, Lietuvu, Azerbaidžānu, Uzbekiju, Igauniju, Baltkrieviju un Armēniju un republiku vērtējumā izvirzīja Latviju sestajā vietā, pašā tabulas vidū. Pārējiem mūsu peldētājiem fināla sešniekā, kas dod punktus, neizdevās ietikt pat jaunu Latvijas PSR rekordu laikā.

Republiku vērtējumā sestie, sporta biedrību — astoņie — tas šobrīd ir itin labi. Taču tas ir šodienas mērs. Tuvākās nākotnes mērs ir visatbildīgākais starta PSRS tautu spartakiādē, kas stāv priekšā vasarā. Tur vērtējums būs tikpat bargs — olimpiskais, punktus dos vienīgi finālpeldējuma sešnieks. No turēt sasniegto tur — lūk, kas vajadzīgs.

ĀRIJA ELKSNE

Dziesmas tīģerādas bruņiniekam

PIRMĀ DZIESMA

*Ak, šī pils, šie akmens mūri,
Cik mans mūžs te bijis auksts!
Ledaini kā vižņi upē
Gultā dūnu pēji čaukst.*

*Sen jau dus zem marmorplāksnes
Virš ne virs, bet pārpratumš,
Un man vienai sveces lāsmo,
Vienai vīns man kausā tumst.*

*Pēkšņi tērpa sudrabpuķēm
Jauni pumpuri sāk plaukt;
Spārni šalc? ... Nē, varbūt auka? —
Nezinu, kā vārdā saukt!*

*Tikai jūtu — brīnums notiek, —
Kur vien eju — ziedi snieg,
Kopš es dzirdēju, kā smējās
Tīģerādas bruņinieks.*

OTRĀ DZIESMA

*Vēl nav dzīve izdzīvota,
Vēl nav izpriecājies prieks,
Vēl pie manām kājām rotas
Tava izšķērdība liek.*

*Vēl nav mīla izmilēta,
Vēl nav acis mūža miegs,
Vēl tavs straujums man pa prātam,
Tīģerādas bruņinieki!*

*Vēl pret zilām debess arkām
Alkās rokas ceļas man,
Vēl no pūķa tevi sargā
Manis dotais talismans.*

TREŠĀ DZIESMA

*Kamēr tu pa svešām zemēm
Jaunus vāroņdarbus veic,
Kamēr jaunās slavas dziesmas
Dzejnieki tev salikt steidz,*

*Man no pērnā rudens zilgmes,
Man no pērnā rudens saules,
Man no mīlestības tavas
Dzimis dēls ar zvaigzni pierē.*

*Sārtā Venecijas šallē
Tagad viņu tīnu es,
Ķīnas melnās pērles ļauju
Bērna rokām zemē mest.*

*Kas man šalles, kas man pērles,
Spoži nieki, māneklis, —
Zvaigžņu zvaigzne, sauļu saule
Mana dēla pierē viz!*

Nav tik grūti par draugu mirt, kā atrast draugu, kura dēļ būtu vērts mirt.

SVIFTS

Lai saredzētu mūžīgās zvaigznes, ir jābūt tumsai. Kas aptumšo pasauli? Ciešanas.

VEBERS

Tāpat kā Jūras kaijas un viļņi, arī mēs sastopamies un sadraudzējamies. Kaijas aizlaižas, viļņi aizplūst, un mēs šķiramies.

TAGORE

Ko jūs nesaprotiet, tas nepieder jums.

ĢETE

Birokrācija ir spēks, kas pazaudējis savas darbības mērķi un kļuvis bezmērķīgs, bet vēl ir saglabājis spēku.

V. KLUCĒVSKIS

Nāves priekšā cilvēks allaž paliek viens pret vienu ar savu personīgo likteni, neatkarīgi no vēstures, no dzīves laikā iegūtajiem uzskatiem un ticējumiem, un izkliet viņš var vienu, tikai vienu vārdu, kas izteic visas viņa mokas, visu viņa dzīvi.

L. SEIFULINA

Patiesas politiskas gudrības pirmā pazīme ir — prasme iepriekš atteikties no nesasniedzamā.

STEFANS CVEIGS

Visilgākā miera laikā cilvēki nesarunā tik daudz muļķību un nepatiesību, kā visīsākā kara laikā.

ZANS POLS

Viņš vienmēr vaidēja par savu trūkumu. Bet pats viņš bija vislielākais trūkums savā trūkumā.

J. JAUNSUDRABINS

Gailis: «Gaisma vēl neaust. Es vēl neesmu devis signālu.»

K. ČAPEKS

Tikai nedaudzi prāti iet bojā no nolietošanās, lielākā daļa sarūs no nelietošanas.

K. N. BOUVIJS

Ja tu, būdams kluss un vienkāršs, esi sastapies ar sievietes pretestību, nestiedzies tāsīn secinājumus par viņas nepieejamību: pienāks laiks un mūju dzinējs dabūs savu.

AUSTRUMNIEKU GUDRĪBA

Protams, kroplība ir kropla, nevis skaista, bet, ja pasaulē viss būtu skaists, tad pasaule visumā nebūtu skaista.

ANATOLS FRANSS

Mani centieni ir ļoti pieticīgi. Vienmēr esmu vēlējis tikai tik daudz vīetas, lai būtu kur pakārt savu platmali un pāris savu draugu.

ZILBERS BEKO

— Es pats nebaidos, bet āda trīc.

P. PAVLENKO

Reizēm viss atkarīgs no tā, vai esi bijis pietiekami daiļrunīgs, lai tev noticētu, ka spēsi klusēt.

VESLAVS BRUDZINSKIS

Uzskatus par cilvēku, tāpat kā gandrīz par katru būtni, nosaka tas, no kāda attāluma uz viņu raužamies.

BENS DŽONSONS

Peld dažādos stilos, slīkst — vienā.

EMILS KROTKIJS

BŪRIS

ALBERTS
BELS

Maldas Muižules zīm.

ROMANS

(4. turpinājums)

Edmunds samaksāja rēķinu, un Īrisa redzēja, ka maks piestūkēts piecubrūbi zīmēm. Viņš laikam nesen saņēmis algu. Iedeva viesmīlim pusrubli dzeramnaudā. Brīdī vēlāk Edmunds Bērzs jau vērās rēķinu blankā, pārbaudīja, vai lēse pareizi saskaitīta.

— Cerēsim, ka dabūsi man marķierus, — viņš smaidīdams atkārtoja Īrisai, — citādi es atkal veltī būšu iztērējis naudu. Atminies, cik naudas es netiku iztērējis, un visu, ja padomā, veltī!

Patiešām, veltī! Viņa pirmajā brīdī iesmējās. Jocīgi un nelerasti dzirdēt, jo iztērējis naudu viņš patiešām bija. Viņu pazišanās laikā kafejnīcās, puķēs, mazās dāvanās. Iztērējis veltī, kamēr bijis Īrisas pielūdzējs. Tas skanēja kā joks, jo, patiešām, iztērētā nauda nebija nešusi augļus. Bet vai šos augļus maz varēja pirkt par naudu?

Īrisa ar skumjām nodomāja, ka viņš runājis nopietni. Soreiz aiz joka slēpās nopietnība. Viņš bija patiešām svarīgu patiesību. Viņš bija pārmainījis šais gados. Viņu patiešām interesēja marķieri, viņš necerēja pamieļoties ar zeltainiem atmiņu āboliem, viņš bija kļuvis sauss un racionāls cilvēks. Varbūt, ka tā bija pat labāk, viņa domāja atvadoties.

Pēc divām dienām, kad viņš zvanīja Īrisai uz darbu, viņa lūdza kolēģiem, lai pasaka, ka Jaunloka izgājusi un droši vien šodien neatgriezīsies, vakara izradē viņai nav jāpiedalās, un vai mazums neparedzētu darīšanu.

Drīz Bērzs bija aizbraucis uz kalniem, un pēc atgriešanās tā arī ne reizi netika Īrisai piezvanījis. Marķierus viņš aizņēmas no kāda drauga.

Bet kāpēc viņai izjucis romāns ar Bērzu? Īrisa to gan nestāstīja Strūgom, taču pati atminējās skaidri.

Kādu vakaru viņa bija ciemojusies pie Bērza. Viņš iřeja istabu kādā savrupmājā. Sajā vakarā viņu milas spēle nokļuva gandrīz pie atrisinājuma, bet pašā kritiskākajā brīdī viņa piepeši atvadījās un aizgāja. Kāpēc aizgāja? To viņa vēl šodien atminējās skaidri, it kā vēl vakar tas būtu noticis, kaut arī bija pagājuši gandrīz vai deviņi gadi.

Īrisai mājās glabājās skaista franču veļa, bet todien viņa, nedomādama apciemot Bērzu, bija uzvilkusī veco, šē pat Latvijā ražoto. Kaut arī tīri izmazgātu, kaut arī svalgi gludinātu, kaut arī labām smaržām ielaistītu, bet tomēr — veco.

Krūsturis divās vietās bija lāpīts, un arī zeķurī ielāpījis.

Viņa bija pārliecināta, ka Edmunds nekādā ziņā nedrīkst ieraudzīt viņu vecajā veļā. Tik daudz prāta vēl viņai bija palicis, kad viņš viņu skūpstīja. Pilnībā viņa nevarēja pat skūpstus izbūvēt, visu laiku kāds atgādināja: tev taču mugurā vecā veļa, uzmanies, esi piesardzīga, nezaudē galvu, neatļaujies par daudz! Tikai vienu brīdī viņa aizmirsās.

Atjēdzās, kad Edmunda roka noslīdēja pār krūtīm. Ak, vecā veļā! Ko gan viņš nodomās? Virieši tādās reizēs esot jūtīgi, to viņa zināja no ļaužu valodām, pašai gan līdzīgu piedzīvojumu nebija, bet draudzenēm vajadzēja ticēt.

Gudra ar svešu prātu. Vēl šodien viņa nožēloja šo gudrību.

Tikai tadējā viņa toreiz bija tik asi atraidījusi viņa glāstus un aizgājusi. Edmunds tā apvainojās, ka pēc tam nesatikās ar viņu divus mēnešus. It kā būtu redzējis veco veļu. Tā iznāca, ka tūlīt arī viņam izgrieza aklo zarnu. Viņa gan aizgāja uz slimnīcu, bet gripas karantīnas laikā netika klāt pie Edmunda. Un tad jau viņai radās cits pielūdzējs. Tā iznāca, ka pie viņu šķiršanās bija vainīga franču veļa. Viņa domāja, ka noteikti būtu kļuvusi Edmunda sieva. Vismaz tagad viņa tā domāja. Ja nebūtu šīs franču veļas...

Sabiedrībā daudz un dažādi runāja par Edmunda Bērza noslēpuma pazušanu. Daži saskatīja notikumā sensāciju, daži redzēja tikai ikdienišķu gadījumu. Daži sūkstījās par milicijas nevarību noziedznieku gūstīšanā, daži optimistiski pajāvās, ka milicija jautājumu atrisinās pāris nedēļu laikā.

Minēja dažādus iemeslus un paredzēja dažādu notikumu gaitu. Klīda baumas un pat aculiecinieku nostāsti. Runāja, ka Bērzs atrakstījies vēstulī, bet arī stāstīja, ka noziedznieki pieprasījuši izpirkšanas naudu, minēja pat summu, pieci tūkstoši. Tomēr īstas skaidrības, kā viss noticis un kāds Bērza liktenis, nebija nevienam.

Sarunās figurēja svarīgais jautājums: vai sabiedrība zaudējusi, Bērzu zaudējot, vai Bērzs zaudējis, sabiedrību zaudējot? Tika izrunāta un izspriesta viņa darba nozīme arhitektūras attīstībā. Kādas avīzes redakcijā gulēja cildinošs nekrologs par jauno tradīciju celmlauzi, tā publicēšanai gaidīja tikai Bērza nāves ziņas oficiālu apstiprinājumu.

Strūga gribēja tikties ar Edītes Bērzas vecākiem.

Edītes tēvs vēl aizvien kavējās mediķu simpozijā Tallinā, bet Edītes māte tikai zināja pastāstīt, ka visu nedēļu bijusi ļoti aizņemta un nav

varējusi atlicināt laika znata meklēšanai, citādi bēglis jau būtu rokā. Nav šaubu, ka viņš atradīsies! Aizbēdzis ar mīļāko, kad es jums saku! Viņa draugs rakstnieks Nupāts jau raksta par to romānu. Nopelna uz otra nelaiemes. Tādi ir tie rakstnieki.

Edīte bija vienīgā meita saviem vecākiem. Edītes tēvs, augsti kvalificēts pediatrs, māte — skolotāja. Meita auga, lolota un lutināta, saprata un labas gaumes robežās. Edītes tēvs, — cilvēks ar daudzām praktiskām iemaņām, jo viņa intereses sniedzās tālu ārpus šaurajiem profesijas ietvariem, — centās ieaudzināt savai meitai plašo dzīves skatījumu un izpratni.

Edītes mātei, lai arī cik savādi tas būtu, uz meitu bija necīgs iespāids. Pārāk daudz laika mātei paņēma skola, klases audzinātājas darbs un tiešā priekšmeta latviešu valodas un literatūras mācīšana.

Arī tagad, uzzinot par Edmunda noslēpumaino pazušanu, viņai nebija laika mierināt meitu. Uz Edītes mātes piedēķiem gūlās lielas rūpes, literārā vakara sarīkošana vecāko klašu audzēkņiem, jauno mācību gadu levdot.

Literārajā vakarā bija apsoliļies piedalīties pazīstamais rakstnieks Nupāts. Tas bija cilvēks, kuru tik lēti vis nevarēja piedabūt ierasties literārajos sarīkojumos, rakstnieks zināja savu vērtību un nemēdza mētāties apkārt, uzstādāties, kur pagadās. Taču viņš pazina Edmundu Bērzu, pazina Edītes māti un bija pārliecināts, ka viņas vadībā literatūras stundas norit augstā līmenī.

Arī Edītes māte pazina rakstnieku, tāpēc mācēja pareizi un no īstās puses uzbrukt viņa savrupības cietoksnim.

— Mēs jau reti rīkojam šādus vakarus, — viņa stāstīja rakstniekam, — publikas nebūs daudz, apmēram pārsimts cilvēku, lielākā daļa skaistas meitenes. Būs tikai literatūras entuziasti un pazinēji. Mēs lūdzam tikai izcilus rakstniekus, pagājušajā gadā pie mums viesojās dzejnieks, — un viņa, pieliekusies rakstniekam pie auss, klusām izčukstēja dzejnieka vārdu, tik slavens tas bija.

— Tie būs tādi mazi literatūras svētki mūsu skolā. Jau visu gadu bērni gaida tikšanos ar jums, to es apsoliļu jau pavasarī. Vairākas meitenes par jums taisni sajūsmā. Jūs taču neatteiksīt?

Sādi gratulēts, rakstnieks, protams, neatteicās, lai gan vēl ilgi rūkņāja, sacīdams, ka principā esot pret uzstāšanos, ka viņš neesot tāds kā citi, bet beidzot tomēr bija ar mieru ierasties tāpat kā citi.

Vakars aizritēja jauki un saskanīgi. Rakstnieks lasīja savus darbus. Bērni aplaudēja. Meitenes uzdeva jautājumus. Rakstnieks atbildēja. Visi palika apmierināti.

Vakara beigās, kad rakstnieks masēja no autogrāfu rakstīšanas sāpošo roku, Edītes māte viņam vaicāja.

— Vai esat dzirdējis, Edmunds Bērzs, mans znots, pazudis.

— Ko jūs sakāt? — brīnījās rakstnieks, — kas to būtu domājis. Mēs taču draudzējamies.

— Jā. Aizbraucis automašīnā un nav atgriezies. Automašīna pavisam jauna, tikai gadu kā lietota. Es domāju, ka viņš būs aizlaidies kopā ar kādu dāmu. Tādi jau tie arhitekti ir!

Rakstnieka draudzīgās attiecības ar Bērzu patiesībā bija virspusīgas un paviršas. Ziemā viņi vairākas reizes bija kopā slēpojuši uz viena kalna.

No šiem kopīgajiem braucieniem rakstnieks bija secinājis, ka Bērzs ir drosmīgs cilvēks. Slēpoja Bērzs viduvēji, bet neatlaidīgi lida uz visstāvākajām nogāzēm.

Vairākas reizes rakstnieks bija ciemojies pie Bērza viņa dzīvoklī. Viņi bija runājuši par trokšņa klusināšanas problēmām pilsētā, par kaktusu audzēšanu un dabas saskaņu ar interjeru, par kamīnu ierīkošanu, par automašīnu motoriem un zirgspēkiem, par mūsu zemes tehniskajām iespējām tuvākajos desmit gados. Tāpat Bērzs bija vairākkārt dalījies savos ceļojuma iespāidos pa svešām zemēm.

Tagad nu rakstnieks visu pamatīgi apsvēra un secināja, ka patiesībā nezin par Bērzu nekā. Viņam šis cilvēks bija un palika mīkls.

Bērzs bija projektējis un cēlis vairākas ievērojamas jaunceltnes pilsētā. Bērzs bija restaurējis vairākas ievērojamas vecceltnes pilsētā. Bērzs grasījās projektēt un celt vairākas ievērojamas jaunceltnes pilsētā. Tāpat arī Bērzs grasījās restaurēt vairākas ievērojamas vecceltnes pilsētā. No vienmuļās uzskaites vai nelabi kļuva.

Bērza ģimenes dzīves norise bija neziņā tīta.

Reiz rakstnieks vēl vakarā satika Bērzu uz ielas. Tas notika sen. Viņu pazišanās sākumā. Bērzs palūdza, lai rakstnieks viņu pavada līdz mājai, viņš esot necerēti aizkavējies, sieva būšot dusmīga, rakstnieka klātbūtne tad nu neļausot šim dusmām izpausties. Kā mierinātāja māte, lai viņš nākot līdzī.

Profesionālas zināres vadīts un pa daļai aiz simpātījam pret Bērzu, rakstnieks gāja līdz.

Bērzs vēl tolaik nebija dabūjis jauno dzīvokli un mitinājās kopā ar sievu mazā istabiņā pie Edītes vecākiem.

Bērzam nebija atslēgas. Viņš piezvanīja. Durvis atvēra Edīte. Nikna. Acis zibēja. Bērzs jau vēra muti, lai iepazīstinātu rakstnieku ar savu sievu, kad Edīte deva vīram pamatīgu pļauku pa vaļau un ierāva dzīvokli. Durvis aizcirtās.

Rakstnieks apmulsis pagaidīja kādu brītiņu. Durvis atkal atvērās. Edīte smaidīja uz slišķņa.

— Mana māte saslimusi ar gripu, — viņa sacīja, — tūlīt Edmunds ies uz aptieku pēc zālēm. Atnāciet kādu citu reizi. Esmu lasījis jūsu grāmatas, priecājos iepazīties!

Kā no labā toņa rokasgrāmatas.

Kad rakstnieks kāpa lejup pa kāpnēm, viņu panāca Bērzs.

Un tad vēl vienu rakstura īpašību rakstnieks viņā apbrīnoja. Bērza seļā nemanīja ne samulsuma, ne apjukuma, ne nepatikas, ka rakstnieks bijis scēnas liecinieks. Absolūtā vienaldzībā Bērzs uzskaitīja, kādas zāles jāpērk slevasmātel. Vairāk nekā viņi nerunāja. Arī rakstniekam izzuda neērtības sajūta. Nav patīkami redzēt, ka spēcīgam vīrietim tavā acu priekšā lecēt pļauku un mīlošā sieva ierauj savu laulāto draugu kā mīlto maīsu dzīvokli.

To var katrs vīrietis izjust kā personīgu apvainojumu. Bet, ja jau Bērzs nejūtas aizvainots, tad viss kārtībā.

Rakstniekam patika Bērza neizsmejamā un savdabīgā humora izjūta. Bērzam piemita neatsverama īpašība. Viņš nekad nesmejās pats par saviem jokiem, viņš tos izsacīja, paturēdams akmenscietu seju, palikdams nesatricināmi mierīgs, kad klausītāji locījās smieklos.

Rakstnieks mēģināja atcerēties Bērza seju. Tur allaž bija ievilcies kāds rūgts Pajaco vaibsts, it kā Bērzs pastāvīgi būtu par kaut ko noksumis. Bērzs nebija skaists cilvēks, bet viņam piemita šarms, tā individuālā pievilcība, kas veido cilvēka personību, ļaujot viņu pamanīt un atšķirt pūlī, nesajaucot ne ar kādu citu. Viņam piemita sava «es» zīmogs.

Atsevišķi skatot, Bērza uzrautais deguns, klauniski smejošie lūpu kaktiņi, rūgtā rievā plerē, iekritušie vaigi, smalkās, mazās ausis radīja disharmonijas iespaidu, bet pietika šajā sejā parādīties smaidam, lai savienotu vaibstus neatdarināmi pievilcīgā izteiksmē.

Rakstnieks nākamajās dienās izprašāja visus, kas kaut ko bija dzirdējuši vai zināja par Bērza pazušanu. Izsvēris, izvērtējis pretrunīgās ziņas, rakstnieks nolēma, ka Bērzs nogalināts. Slepavība laupīšanas nolūkā.

Bērzam varēja būt nauda. Viņš bija taupīgs cilvēks.

Tad rakstnieks aizgāja mājās, sēdās pie galda, paņēma baltu papīra lapu un sāka uzmet romāna plānu.

— Siev, — viņš sauca uz blakus istabu, — vai tu zini, Bērzs pazudis! Nāvīgi interesanti, tagad es par to rakstīšu romānu. Laba tēma kriminālstāstam. Palīdzīti nu izdomāt vārdus galvenajiem varoņiem.

— Ko tu runā? — iesaucās sēva un ieskrēja pie rakstnieka, blakus istabā pamezdama karstu gludekli uz kleitas, ko patlaban gludināja. — Bērzs pazudis? Nevar būt!

— Kad es tev saku, var gan! — rakstnieks atbildēja, — pazudis ar visu auto.

— Nabaga Edīte, — sacīja rakstnieka sieva, apsēzdamās uz dīvāna un rokas klēpī saņemdamā, — kā viņa to pārdzīvos!

— Lūk, lūk, — sacīja rakstnieks, — par to es ar' uzrakstīšu. Bet, kas te smird?

Tā Bērza pazušana iecirta robu rakstnieka ģimenes budžetā, jo tā bija smalka kleita, ko nevarēja salāpīt, atlika pirkt tikai jaunu.

Bet rakstnieks jau vairs nejuta deguma smaku, viņš bija darba dūda varā un patlaban domāja par romāna kompozīciju. Nupāts bija liels klasiskās mūzikas cienītājs un domāja, ka rakstīs šo romānu līdzīgi simfonijai. Viņš apcerēja tēmas, tēmu skaitu, to nozīmi un tēmu izvērsumus. Finālam vajadzēja būt traģiskam, bet ar optimistisku izskaņu. Varētu arī romānu komponēt līdzīgi klavierēm ar orķestri. Trīs daļās.

Rakstnieks Nupāts uzlika uz atskaņotāja plati ar Rahmaninova koncertu klavierēm ar orķestri un ķērās pie darba.

Strūga sastapās arī ar rakstnieku, bet nekas prātīgs no viņu sarunas neiznāca. Rakstnieks bija aizrauts ar savu iecerī un negribēja nevienu domu vai vārdu izlietot velti. Tāpēc viņš tikai atpurdēja, atbildot Strūgam, ka neko daudz nevarot pastāstīt, ka esot Bērzu maz pazinis, bet visādi centās izprašāt Strūgu par izmeklētāja darba metodēm, par lietas virzību, par jauniem apstākļiem un faktiem, vārdu sakot, centās gūt labumu sev, pats nenieka nedodot preti.

Nedēļu pavadījis intensīvos meklējumos, Strūga secināja, ka Bērzs patiešām pazudis, un šo secinājumu izdrija arī Bērza priekšniecība.

Resora sēdē vārds tika dots biedram Mazgadīgajam.

Biedrs Mazgadīgais īsi un kodolīgi ziņoja, ka, pēc viņa domām un ieskatiem, biedra Bērza, pazudušā biroja priekšnieka vietā (te biedra Mazgadīgā runā slēpās neliela neskaidrība, jo pazudis bija priekšnieks, nevis birojs), ka Bērza vietā ieceļams biedrs Rītmanis.

Biedrs Mazgadīgais uzskatīja biedra Rītmaņa pozitīvās un sabiedriski derīgās īpašības, kas nenoliedzami un neapstrīdami sekmēs pasūtījumu izpildi vienmēr un allaž augstā un teicamā kvalitātē, kā to prasa biroja vārds un nerūsējošā slava.

Tā kā jautājums bija augstākās instancēs izskatīts, apstiprināts un nolemts, tad arī debates patiesībā bija visai formālas.

Visi vienprātīgi piekrita biedra Mazgadīgā izteiktajam priekšliku-

mam, un biedrs Rītmanis tika apstiprināts jaunajā amata pakāpē. Pašam sev par izbrīnu, gan tikai kā vietas izpildītājs.

Tātad augstākās instances vēl ticēja, ka Bērzs nav gluži pagalam? Vai arī neticēja Rītmaņa spējam? Lai nu kā, nākamajā dienā Rītmanis saņēma visas pilnvaras un apaļo zīmogu.

Protams, birojā neviens negaidīja cita risinājuma. Gan amata prasmē, gan talanta pakāpē, gan administrēšanas veiksmē biedrs Rītmanis cieši sekoja Bērzam pa pēdām, stabili turējās allaž aiz muguras Bērzam, cerēdams finiša taisnē apsteigt savu priekšnieku, un nu šis brīdis bija pienācis.

Viņš bija pacietīgi gaidījis, jo bija divus mēnešus jaunāks, un nu bija sagaidījis. Rītmanis bija noslēgts cilvēks un nemēdza izrādīt savas emocijas. Naktī no svētdienas uz pirmdienu viņš bija atradies gultā līdzās savaļai sievai, tā ka viņam bija drošs un neapstrīdams alibi, ka viņš nav nogalinājis savu priekšnieku un kopā ar auto nogremdējis kādā purva akaci vai ezera dūņās.

Rītmanis bija tīrs kā kristāls, skaidrs, caurredzams un uzticams darbinieks, protams, nekādas aizdomas uz viņu arī nekrita.

Strūga gan pārbaudīja, kur bijis Rītmanis naktī no svētdienas uz pirmdienu. Rītmanis nez kāpēc Strūgam ļoti nepatika. Tāpēc arī pārbaudīja. Jau pirmajā tikšanās reizē Rītmanis atstāja sliktu iespaidu.

Rītmanis bija pārāk pakalpīgs. Nolasīja vārdus no lūpām. Atvēra durvis pirms Strūgas un aizvēra durvis pēc Strūgas. Gribēdams pārbaudīt savu iespaidu, Strūga pateica kādu nodrāztu joku, ko visa Rīga jau zināja vismaz simts gadus. Rītmanis smējās vai vēderu turēdams, viņš to dzirdot pirmo reizi, labs joks gan esot.

Strūga arī zināja, ka pret pārējiem cilvēkiem, pret biroja darbiniekiem Rītmanis ir rezervēts, un savus emocionālos lādījumus smieklos neizdājā. Smalds? Rets notikums birojā, ja Rītmanis pasmaida. Pēkšņā laipnība pret izmeklēšanas darbinieku likās dīvaina un nemotivēta.

Rītmanis neizteica publisku nožēlu par sava bijušā šefa pēkšņo pazušanu. Viens no diviem, vai nu viņš juta slepenu prieku un negribēja liekuļoti tēlot žēlabas, vai arī viņam patiešām bija vienaldzīgs Bērza liktenis un rūpēja tikai sava dzīve.

Rītmanis stājās amatā — precīzs un izdarīgs kā pulkstenis. Birojs veica visus pasūtījumus parastajā kārtībā un parastajā laikā, nekad neļikdams klientiem manīt pēkšņo vadības maiņu.

Patiesībā Rītmanis Bērzu nekad neesot varējis īsteni ieredzēt. Viņu starpā allaž rūgusi slēpta ecēšanās un klusa rūķšanās, to zināja visi darbinieki. Kāds pateica arī Strūgam. Visiem jo sevišķi dīvaina likās Rītmaņa klusēšana, viņš pat nebija izteicis līdzjutības vārdus Edītei. Viņš pat nebija piektdienas vakarā ieradies viesos. Edīte bēdās bija aizmirsusi atsaukt uzaicinājumu, bet Rītmanis gan nedrīkstēja aizmirst ierasties, tādas bija visu domas.

Rītmaņa uzvešanās ne tikvien biroja darbiniekiem likās aizdomīga. Varbūt, ka esmu kļuvis pārāk emocionāls, domāja Strūga. Kriminālistika ir un paliek zinātne, man jāvadās tikai ar faktiem un pierādījumiem, bet ne no nojaušmām, vēlmēm un neskaņajiem mājieniem.

Rītmaņa materiālais stāvoklis bija labs. Ģimenes budžets sasniedza apmēram divsimts astoņdesmit rubļu mēnesī, še klāt pieskaitīta arī Rītmaņa sievas alga, viņa strādāja konfekšu fabrikā par tehnologi. Ģimenē viens bērns, sešus gadus veca meitenīte.

Tomēr Rītmanis piederēja pie tiem cilvēkiem, kam vienmēr kaut kā nepietiek, kam vienmēr kaut kā trūkst, kas vienmēr ar kaut ko ir neapmierināti, kas vienmēr meklē iespējas, kā palielināt savu materiālo labklājību, kas vienmēr meklē un arī atrod tādas iespējas.

Varbūt tas bija viens no iemesliem, kāpēc viņš tika iecelts par vietas izpildītāju, bet nevis par vadītāju?

Ar vienu vārdu sakot, Rītmanis piederēja pie aktīvajiem cilvēkiem, bet viņa aktivitāte veidojās, tika sekmēta un izkopta vienā virzienā, personiskās labklājības virzienā. Sabiedrisko labklājību viņš sekmēja tik daudz, cik tā sekmēja viņa personisko labklājību. Viņš bija savtīgs cilvēks.

Bet vai mēs visi neesam savtīgi? Domāja Strūga. Vai arī es nestrādāju tāpēc, ka mana personīgā ādere mani dzen? Vai es darbā vis-

pirms nerodu personīgu interesi, un pēc tam tikai sabiedrisko? Darbā vispirms es atrodu savu prieku.

Bet pārvērst darbu tikai par ienākumu avotu? Tas likās ne visai ētiski. Taču būtībā tur nekā slikta nevarēja saskatīt, darbs kā ienākumu avots vispirms prasīja pilnīgu amata prasmi un galīgu spēku un zināšanu atdevi. Darbs kā ienākuma avots prasīja vispirms labu amatnieku, un laba amatnieka labi padarīts darbs jau pats par sevi bija ieguldījums sabiedrības attīstībā, kaut arī paša personīgās interesēs un varbūt tikai personīgās intereses vadīts. Uzcelt labu celtni, nopelnīt labu naudu, šo naudu ieguldīt ģimenes budžetā, tādas bija Rītmaņa karjeras ķēdes sastāvdaļas, karjeras ķēde atbilda sabiedrības pieprasījumam pēc kvalitatīvas kvantitātes un tādēļ Rītmanis kā darba darītājs un kā personība tomēr bija vērtējams pozitīvi.

Lieka filozofēšana, ar īgnumu nodomāja Strūga. Lai ar to nodarbojas tie, kam pienāks risināt tādas lietas. Filozofēt. Basta. Cauri. Punkts. Rītmanis ir pārāk precīzs, pārāk pareizi organizēts un ieprogrammēts, lai būtu spējīgs uz tādu noziegumu kā uzrādīšana.

Sarunā ar Rītmani Strūga nekā jauna par Bērzu neuzzināja. Rītmanis bija svēti ieņēmis galvā, ka Bērzs jau vīnassaulē. Viņš bija svēti ieņēmis galvā par mirušajiem runāt tikai labu, to labāko, to vislabāko. Tā arī Rītmanis norunāja visu pēc notīm.

Rītmanis pēc dabas bija laipns un atsaucīgs, bet kādreiz jaunībā cilvēki bija savtīgi izmantojuši viņa laipnību un atsaucību, tāpēc Rītmanis iestudēja bargu un cietu stāju, bez emocijām un jūtām attieksmē ar kolēģiem, sevi turēdams bausli, «iedod velnam mazo pirkstiņu, viņš paņems visu roku». Laipnība bija šis mazais pirkstiņš, un Rītmanis to negribēja kolēģiem pasniegt. Rītmaņa attiecībās ar Bērzu patiešām pastāvēja un rūga slēpta ecēšanās un klusa rūkšanās, bet Rītmanis tišām to stimulēja, lai kolēģi nedomātu, ka viņš pleglaimojas vadītājam. Turpretim Strūgam, cilvēkam no malas, gadījuma cilvēkam Rītmaņa dzīvē un karjerā, viņš varēja izrādīt visu savu sirsniņu, laipnību, pakalpiņu un atsaucību. Bet, tā kā par šo noslēpumaino disonansi savā raksturā zināja vienīgi viņš pats, citiem tā arī palika nepareizs priekšstats par viņu.

— Gatavo nekrologu nomala, — vēlāk Strūga sacīja Fjodorovam. — Ja tu dzirdētu, kas tā par svinīgu žvazdesānu. Sākšu domāt, ka meklējām apzeltītu elku, nevis cilvēku. Tāds dārgums, izrādās, esot bijis Edmunds Bērzs.

Kad bija pagājuši nedēļa kopš Bērza pazušanas, Edīte satika Strūgu parkā, netālu no Blaumaņa pieminekļa. Saruna notika pusdienas laikā. Silta rudens diena. No kokiem nedzirdami planēja dzeltenas lapas. Dzīslota kļavas lapa turējās, pielipusi pie Strūgas melno kurpju zoles. Tikai maza, robota maliņa redzama.

Edīte Bērza un Valdis Strūga sēdēja līdzās uz gara, tukša sola. Edīte skatījās uz mazo, roboto kļavas lapas maliņu, un viņas dvēselē slēpās tāda pati maza, saraustīta cerība.

Edīte neatcerējās sarunu vārds vārdā. Strūga bija skumjš. Mierināja Edīti, sacīdams, ka nevajagot zaudēt cerību, nevajagot padoties izmisumam, ka milicija darot visu, kas tās spēkos, ka meklēšana turpinoties, ka agri vai vēlū būšot rezultāti, ka viņai jābūt stiprai, ka daudz viņš solīt nevarot, ka iespējams pats ļaunākais.

Pats ļaunākais? Uz zaļi krāsotā sola baloja putnu izkārnījumi. Tas bija neticami, nereāli. Edmunds nāve tātumā, putnu izkārnījumi še, uz sola. To viņa nevarēja aptvert. Viņa neticēja.

— Visādā ziņā mēs jūs turēsim lietas kursā par meklēšanas gaitu.

Edīte strādāja līdz tumsai, krietni pāri par oficiālo darba laiku. Vēlu vakarā atgriezās mājās. Pie nama parādes durvīm stāvēja taksometrs. Edīte pagāja garām. Noklaudzēja durvītiņas. Taksometrs aizbrauca. Noslēdzēja sadeģuālais degmaisiņš. Edīte juta, uz viņu kāds skatās. Viņa apgriezās.

Tas bija Irbe, viņas klusais pielūdzējs.

Irbe, grafīkis un gleznotājs, lielisks slalomists savā laikā, tagad bija mazliet nolaidies, lai nesacītu vairāk. Viņš bija idealists, spēja iemīlēties tikai vienu reizi, un viņu beidza vai nost nelaimīgā mīlestība. Neveiksmīgā kaislība. Viņš bija iemīlējis Edīti jau ilgi pirms tam, kad viņa sastapa Bērzu un apprecējās. Bet arī tad Irbe nezaudēja cerības. Taču Edītei Irbe bija gluži vienaldzīgs. Intīmi vienaldzīgs. Lai gan visādi citādi izraisīja simpātijas.

Simpātijas Irbe izraisīja galvenokārt ar savu kluso, biklo, neuzbāzīgo pielūgsmi. Katru gadu Edītes vārda dienas rītā, pirms viņa bija aizgājis uz darbu, pie nama apstājās taksometrs.

Irbe palika sēžot mašīnā. Viņš pats nekad nenesa augšā ziedus. Baidījās apvainot vai kā citādi aizskart Edmundu. Ar Edmundu viņš bija pavīrsli pazīstams. Edmunds tādā Irbe itin nemaz neinteresēja. Viņu nemulsināja arī klusā pielūgsmē, ko mākslinieks izrādīja viņa sievai. Bet tomēr — ziedus nesa taksometra šoferis. Tā gribēja Irbe.

Irbe reti rādījās Edītei acīs. Tikai no cilvēkiem viņa uzzināja par Irbes gaitām, par ilgo vecpuiša dzīvi, par degvīna lietošanu pēdējā laikā.

Irbe bija slaidis, labi noaudzis, varbūt par daudz trausls priekš slalomu braucēja, taču, kopš jaunības kalnu stāvums pulsēja viņa asinīs, un pat tagad, kad viņš jau sen vairs nepiedalījās sacensībās, Irbe bija saglabājis savu filigrano nobrauciena tehniku, pareizāk sakot, šīs tehnikas atspulgu, un vienīgi dažkārt svētdienās Siguldas nogāzēs negaidīti uzmirzēja viņa senā braukšanas prasme.

Bērzu ģimenes dzīves tumšākajās dienās Edīte ar klusām skumjām mēdza atcerēties Irbi. Bleži bija domājusi, ka Irbe viņai nemaz nav tik vienaldzīgs. Ja viņam būtu vairāk neatlaidības, diezin, kā ievirzītos viņu attiecībās.

— Ko nu tas, klusais žūpa! — nicīgi par Irbi izsacījās Edmunds.

Bet Edīte neapzināti želoja kluso žūpu. Kā ik sievietē, Edīte slēpās pazudušu cilvēku glābšanas alkas, un Irbe viņas acīs bija pazudis cilvēks. Irbe bija glābšams. Taču allaž Edīti atgrūda tāds kā gļēvums un suniska padevība Irbes skatienā.

Visādi citādi Irbe bija smalks cilvēks. Ģērbās izmeklēti un neuzkrī-

toši, gāja, viegli salicis, pieklibodams ar slalomista gaitās sabeigtajām kājām.

Sievietēm viņš patika. Pa šiem gadiem viņam bijuši vairāki sakari, ne ilgāki par pusotru gadu. Edīte zināja par šiem sakariem, viņai bija žēl, ka Irbe sevi iznieko, pīdamies ar vieglprātīgām sievietēm. Par to, ka vieglprātīgās sievietes iznieko sevi, pīdamās ar gļēvprātīgo Irbi, to Edīte neiedomājās un, ja arī iedomājās, tad gainīja prom šo domu, neļāva tai aizķerties apziņā.

Irbe stāvēja uz pelēkā trotuāra nama priekšā. Viņš bija tērpies pelēkā mētelī. Iela krēsloja. Irbes siluets izplūda krēslā. Dobji rūca garām braucošās mašīnas. Nerkstēja kravas piekabju atsperes. Gar ietves malu lāgiem novērpās smalki putekļi.

— Edīt, — teica Irbe, — es jau nedēļu neesmu dzēris.

Edīte klusēja.

Irbes smalkā, garā seja likās pelēka. Matu šķipsnas uz pieres piepuļējušās. Garām pagāja četri cilvēki, sarunādamiēsi krievu valodā.

— No tās dienas, — Irbe pienāca tuvāk. — Tu vari man ticēt. Es nedzeršu vairs nekad.

Irbe bija sentimentāls. Arī tas Edītei savā laikā nepatika. Tagad sentimentāla krēsla, sentimentāla pelēcība, sentimentāla balss, sentimentāla maigie pirksti noplūca Edītes sāpi kā ienākušos augli, un asaras piepeši spruka vaļā, gāzdamās pāri vaigiem.

Edīte raudāja, bet sentimentālais Irbe neuzņēmīgi mīnājās pusloja attālumā, neuzdrošinādamiēsi mierināt raudošo sievieti. Kur nu, viņam pašam asaras rīensās acīs! Mirkli tad arī izšķīra visu. No diviem var radūt tikai vienu. Nez kā būtu beidzies šis vakars, ja Irbe būtu apskāvis Edīti, izslaucījis viņai acis ar savu smalki iestērķēto kabatas lakatiņu un uzvedis Bērza sievu augšā pa kāpnēm dzīvoklī.

Taču gļēva neuzņēmība arī šoreiz nospēlēja liktenīgu lomu.

Edīte izņēma kabatas lakatiņu, vairākas reizes nošņauca degunu, noslaucīja asaras. Viņa izsmērēja asaras pa visu seju. Tā arī neko neatbildēja Irbem. Tikai tagad saprata, ko zaudējusi. Edmunds vienmēr bija dabisks jūtu izpausmēs. Edmunds — tas labākais vīrs. Nemūžam viņa otru tādu neatradīs. Nemūžam arī viņai otru tādu nevajag. To Edīte gan patlaban nedomāja, bet daudzajās stundās bezmiega naktīs tas bija ierakstīts kā šifrs zemapziņā un neļāva Edītei citādi domāt.

— Bet es, — viņa sacīja Irbem, pagriežusi asarās saslapušo seju, — es tagad iešu un piedzeršos!

— Edīt, — Irbe atkal sacīja.

Nekā cita viņš nemācēja pateikt. Nē, šis cilvēks nebija sagatavots savai misijai. Velti Edīte cerējusi uz viņa atspaidu. Nekā viņš nevarēja viņai sniegt. Ne padomu, ne palīdzīgu roku. Ne mierinājumu. Ne atbalstu. Tik vien kā — Edīt! Viņai tas nebija jāsaka. Viņa zināja savu vārdu. Varbūt viņa patlaban bija ļauna savā sāpju egoismā? Bet vārdu nevajadzēja atkārtot uz ielas. Vecāki viņai bija devuši šo vārdu. Kristības. Baznīcā. Ko viņš te stāvēja, Irbe, un lēja viņai uz galvas līdzjūtības ūdeni?

— Ir jau labi, Irbe, — viņa sacīja.

Edīte Irbi vienmēr uzrunāja uzvārdā, it kā pasvīturojot, ka starp viņiem nav bijis nekādu intīmu attiecību, nav bijis un arī nebūs.

— Paldies, ka tu atnāci, — Edīte vēl piebilda, — bet tagad ej. Es gribu būt viena.

Viņa iegāja pa nama durvīm. Gaitēņa sienu nolupusi krāsa karājās lēkšķēm kā divaina karte. Kā neesošu zemju karte, un vienā no šīm zemēm tagad mīt viņas Edmunds.

Edīte atskatījās.

Irbe dirnēja aiz durvju stikla kā pelēks siluets. Taksometrs bija aizbraucis. Parasti puķes nesa šoferis. Irbe nekad neatlaida taksometru. Nu ir atlaidis. Ko viņš gribēja šovakar? Vai domāja, ka izvilcis lielo laimestu? Vai cerēja uzņākt līdzī dzīvokli? Ko viņas dzīvē nozīmēja Irbe? Vai atgādinājumu, ka viņa vēl spēj patikt, spēj patikt un valdzināt? Un tikai? Viņa pat Strūgam nebija stāstījusi par Irbi, beznozīmīgs viņš likās. Irbe bija nulle. Irbe būtu šokēts, ja viņu sāktu pratināt. Viņš vairs neapsveiktu Edīti ar ziediem vārda dienā. Ko viņai nozīmēja šie ziedi? Prieku? Daļēji arī tā. Bet daļēji arī dzēlienu Edmundam, sak, esi uzmanīgāks pret mani. Irbe? Jūtīgais Irbe līdz mūža galam nepiedotu Edītei apvainojumu, ka turēts aizdomās par Edmundu nogalināšanu. Un nevienš jau arī viņu neturēja aizdomās. Varbūt vajadzēja pastāstīt Strūgam? Nē, Edītei bija pārliecība, un viņa ticēja savai pārliecībai, Irbe nav iejaukts skumjajā notikumā ar viņas vīru.

Nonākusi dzīvoklī, viņa atvēra grāmatplauktā ierikoto bāru, izņēma konjaka pudeli un ielēja sev krietnu porciju kokteiļa glāzē.

Izdzēra vienā rāvienā. Pat nepaskatījās, kas par konjaku. Laikam armēņu. Uzreiz krūtīs kļuva silti. Saules pinumā kā ugunsziēds izplauka. Reibumā Edīte iekrita gultā. Neēdusi. Neizģērbusies. Aizmīga.

Pamodās nakts vidū lielās slāpēs. Ilgi dzēra virtuvē ūdeni no krāna. Še nāca labais Baltezers ūdens. Katrs rīdzinieks zināja, cik tas labs. Guldzēdams tecēja glāzē. Veldzēja slāpes un saldēja aukstlējas. Iegula vēderā kā stikla klucis. Cik labprāt Edīte būtu jutusi tur bērnu sakustamies. Par vēlū. Nokavēts.

Dzīvokļa klusumā metālisti tikšķēja pulkstenis. Kā baismīgs metronoms, kas skaita uz nāvi notiesātā pēdējās sekundes pirms giljotīnas naža liktenīgā kritiena. Vai tiešām mūžs jāpavada vienai? Viņai tikai trīsdesmit gadu.

Operatīvās grupas sēdē Valdis Strūga ziņoja.

— Arhitekts Edmunds Bērzs pazudis nenoskaidrotos un miklajos apstākļos. Versija — slepkavība laupīšanas nolūkā. Meklēšana, vietas apskate un citi pasākumi nav devuši nekādus rezultātus. Tuvinieku iztaujāšana, paziņu, draugu un kolēģu liecības nesatur nekā svarīga un vērtīga liekama. Nekā nozīmīga. Neviena fakta, ko mēs varētu izmantot izmeklēšanā.

(Turpinājums sekos)

INDULIS ZARIŅŠ. «Legenda». Eļļa.

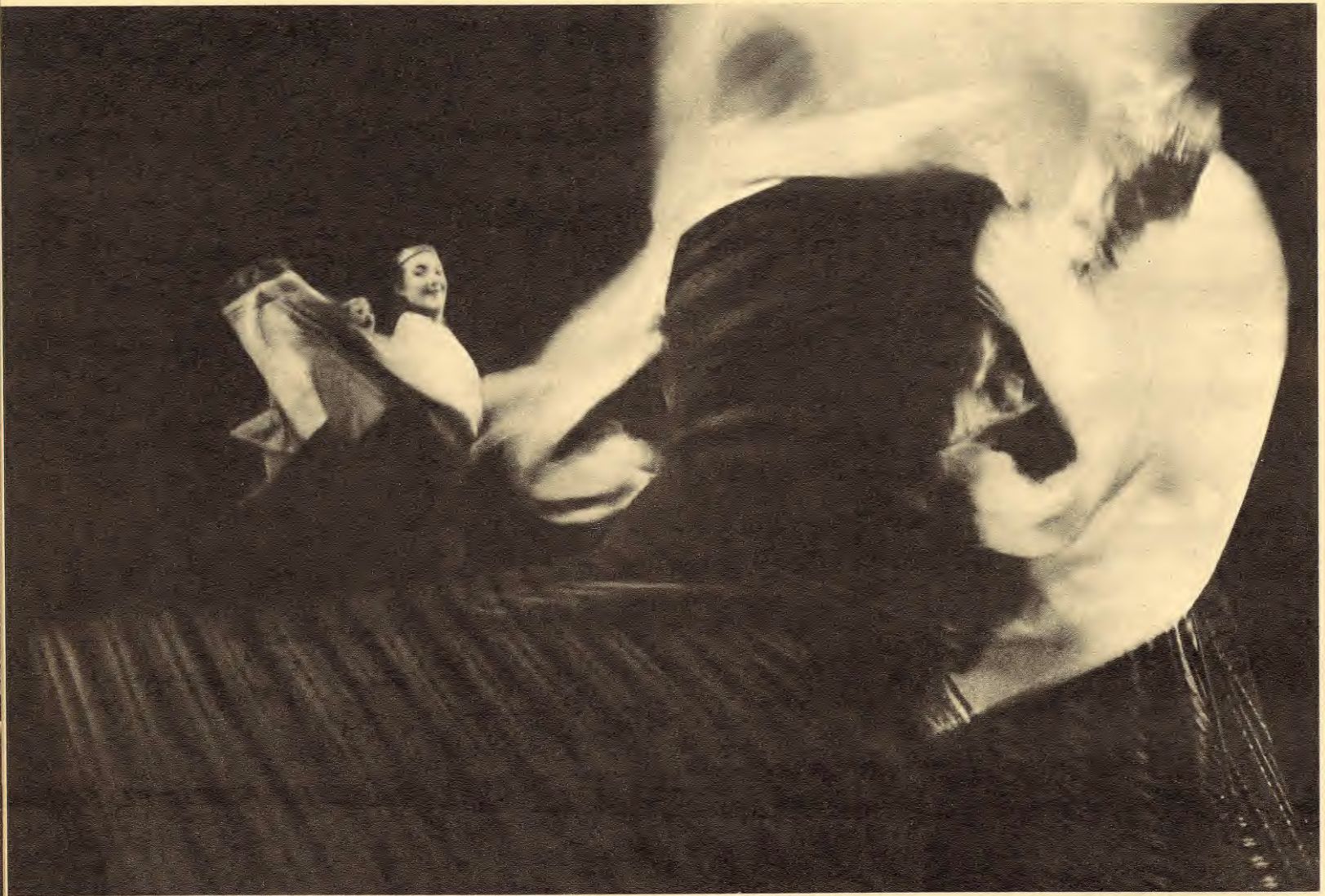
NO PSKP XXIV KONGRESAM VELTĪTĀS
TĒLOTĀJAS MĀKSLAS IZSTĀDES

LPSR VALSTS MĀKSLAS MUZEJĀ
RĪGĀ.

VALDEMĀRA UPIŠA foto

JĀNIS ALSBERGS. «Pirmrindas kolhoza «Lībagi»
priekšsēdētājs Ernests Rops». Eļļa.

GUNĀRA JANAIŠA foto

„Dancis”

Smaids un kustība ...

«Dzintarkrasta puīši» dejuši zem Moldovas zvaigznēm, «Daugavas» stadiona zālējā, operas prožektoru gaismā ...

Griežas tītavas, šaujās atspole, kladz stelles — dzimst «Audēju deļa».

... bet «Rucavieļis» pabijis visur tur, kur vien danciešus aizvedis gadsimta ceturksni garais deļas ceļš.

ANSIS ARTUMS. «Ziedošās iervas». Eļļa.

NO PSKP XXIV KONGRESAM
VELTĪTĀS TĒLOTĀJAS
MĀKSLAS IZSTĀDES

LPSR VALSTS MĀKSLAS MUZEJĀ
RĪGĀ.

VALDEMĀRA UPĪŠA foto

ROBERTS MUŽIS. «Jūra atpūšas». Eļļa.

Vēl vakar mēs bijām pavisam jauni. Nebēdājām par negulētām naktīm, par trīs vienā dienā nodancoziem koncertiem, par trīs, pieciem, desmit ar mācībām, darbu un dancošanu piepildītiem gadiem.

Vakar — tas bija 1970. gada Dziesmu un deju svētkos, kad skatītāju tribīnēs «sēdēja» daudzi tūkstoši lietussargu. Jā, jā, lietussargi, un balts lietus šāvās tiem pāri kā tūkstoš žagaru spēcīgs pēriens, un mēs Lielajā estrādē dejojām krievu deju. Cīnījāmies ar negaisu, smējām par to un laikam taču uzvarējām. Jo, kad deja beidzās, pēkšņi no mākoņiem izslīdēja saule, nozuda lietussargi, un aplausu vilnis mūs atkal iznesa estrādē. Vienas tādas reizes dēļ laikam ir vērts gadiem «lauzīt» kaulus. Lauzīt tā, kā tās desmit dienas treniņnometnē Pumpuru skolā, kad rīts sākās ar deju, pusdienu sagaidīja ar vienu vienīgu nogurušu jautājumu: «Ko gan tas vadītājs grib no mums?». Un tikai pats vakara vēlums iemeta mūs jūras valgājās, zaļajās rokās, un mēs, šūpojoties uz viņa lēzenās muguras, kā atpūtu dzērām rāmo saulrieta gaismu.

Vakar — tas bija dzidrajā Vāczemes rudenī, kura zeltaino mieru satrauca šāvienī Tīrgartenē pie pieminekļa padomju karavīriem. Un tad bija jāatceras, ka tepat aiz Brandenburgas vārtiem ir cita pasaule un cita vara, kas nesodīti ļauj propagandēt militārisma un revanšisma idejas. Tajā vakarā bija grūti dejojot, lai arī ar sirdi sapratām, ka vācu darba cilvēkiem nav nekā kopīga ar šo nelieftību. Asāk nekā citreiz sapratām, ka arī deja var būt politika.

Latviešu šodienas skatuviskā tautas deja ir nesalīdzināmi bagātāka par tīro, svinīgi cietīgo polciņu, par idillisko senatnes slavinājumu. Tā ietver sevī «Latviešu strēlniekus», «Balādi», «Dzintarkrasta puīšus», «Kritušā kareivja stāstu», «Traktoristus azaidā» un daudz cita — visu, par ko mums gribas stāstīt dejas valodā. Dejojot mēs izsakām un aizstāvam to, kas mums dārgs — savas Dzimtenes plašuma izjūtu un mīlestību, optimismu, jaunrades un dzīvesprieku. Dejā gribam izteikt, cik ļoti mīlam dzīvi — to, kāda tā šodien, un vēl jo vairāk — kāda tā būs.

* * *

Vakar — tas bija karstajā, izslāpušajā Moldovā 1970. gada augustā, kad vakaru no nākošā rīta šķīta tikai pāris miega stundas mēnesspīļa plānumā, bet pārējās divdesmit divas aizpildīja deja. Dejojām Ļeovā, pie pašas Rumānijas robežas, uz speciāli celtas estrādes, un Rucavieša meldija uzvedās kā nerātns puika — sagrieza dejojājus raibā virpulī, izskrēja cauri publikai un pārrīpoja pāri Dņestrai līdz pat rumāņu krastam... Dejojām Krijuļānos, jau tuvāk Moldovas ziemeļiem, kur koncerts nenobeidzās ar pēdējo mūsu orķestra akordu, bet tūlīt to uztvēra Moldāvijas čigānu spēlmaņu mūzika, un tās kvēlajā smeldzē bija jānozauž ziemēlniecišķais cēlums un atturība un atkal jādejo, šoreiz tā, it kā būtu tepat dzimis. Un, kad iznācām ārā zem skaidrajām, augstajām Moldovas augusta zvaigznēm, ieraudzījām pavisam citu pasauli — romantisko Aļeko dzimteni. Zemi, kur līdz krūtīm skaloja rasainu magoņu jūra, kur kā kuģi ar baltām ziedu burām cauri naktij peld akācijas un zaļajās vīnkalnu salās aizmirsdamās dzied cīkades...

Dejojām Kišinevā, moldāviešu galvaspilsētā, to sešu padomju un ārzemju ansambļu vidū, kurus II Visasvienības Tautas deju ansambļu festivāla saimnieki ielūdza uz festivāla izlases koncertu Moldāvijas PSR Valsts Muzikāli dramatiskajā teātrī. Atkal sajūtām, ka mūsu dejai ir sava, kaut kautra un atturīga, pievilcība, kas nepazūd arī, ja jāiet uz skatuves pēc moldāvu, rumāņu un dienvidslāvu temperamentīgajām dejām.

* * *

Vakar — tas bija rudenīgajā, vēlajā 1969. gada koncertceļojumā pa Gruziju, seno ibēru zemi. ... Tbilisi Valsts universitātes horeogrāfiskais ansamblis mēģina Pionieru pils zālē, dancieši vēro, un ir pienākusi reize, kad viņi nevērtē redzēto ar vēsa skatītāja mīļo vienaldzību, bet uztver visu mēģinājumu kā paraugstundu, kā skolu, kā — jā, pat kā pārmetumu sev. Ja mēs tā strādātu!

Vadītājs dod tikai skopu žestu, iedimdas bungas, un dejas sākums izliekas kā pēkšņs izrāviens no kalnu tumsas pretī piedzīvojumam, pretī cīņai. Slīdošais, maigais solis kļūst steidzīgāks, nervozāks, rokās iepļūst drudžaina svelme, šķiet, tās prasa pēc zobena, bet sejas arvien vēl vēsas, no-

„Dancis” Vakar Šodien, rīt

LIRISKAS ATKĀPES

slēgtas, lepnas. Un tikai tad, kad nedz rokām, nedz kājām, nedz augumam vairs nav nekā neiespējama dejas soļos, lokantībā, kad pakļauts vistrākākais ritms, dejojāju sejas iedegas, atdzīvojas, smeļ, dzirksti...

Latviešu deju raksturo cita izteiksme. Kas to lai zina, cik tuvi vai tāli ar savu «Es mācēju danci vest» palikām izslavētai dejojāju tautai? Šai koncertkursijas reizē pat pārpildītā TVU zāle, uz «bis» dejojot «Raibie cimdī», «Jautrais pagrieziena» u. c. nedod tīstības ko vērtēt un secināt. Kaut vai «Raibie cimdī». Dziesmas saturu zinām tikai mēs — «tautiešam apsoltīju raibus cimdus vakarā...» Vai dejas mācēsīm izstāstīt to pašu? Skatītājs gan uzsmaida drastiskajam, panaivajam dancim, bet vai viņš ir sapratis tā jēgu?

Oļai Gruzijas koncerti ir vai simtā reize, kad viņas dzīvespriecīgajai un dejas priecīgajai lauku meitai, iznākot uz skatuves, jāprot sev un publikai no jauna iestāstīt, ka tur augšā ir zila debess ar rietu mākoņiem, ka no tuvējās birztales izdrasēs cimdus un bučas kārais tautu dēls. Pamēģini vien nodejot visu deju pirmreizīgi!

Tāpat Guntis, īsts bezbēdnis uz acīm uzmauktā naģenē, — dejas viņu aizrauj tā, ka reizēm iznāk nogrēkoties pret dejas zīmējumu. Tas jau nu mazākais — bet kā lai noturas vismaz uz šķautnes, kas robežo baudāmu, sulīgu humoru no pārspīlējuma?

Daudz jautājumu klusībā uzpeld šādās koncertceļojumu reizēs...

* * *

Vakar — tas bija aizpērnajā, saulainajā augustā, kad Alekša Kivi aprakstītajā Septiņu brāļu novadā tikāmies ar somu jauniešiem. Desmit dienas, dzīvojot kopā padomju un somu jaunatnes draudzības nometnē, varējām ieskatīties citas pasaules, citu jauniešu domās, centīenos. Dienas allaž ir daudz kustīgākas par vakariem — tajās jāiepazīst Helsinku, Tampere un Hemmenlinna, tajās jānoskrien vai jāzaudē jauniegūtajam draugam krosā vai peldēšanā. Īstās sarunas ir «vakaru valodas» pie ugunsкура. Aiz robainiem meža galiem smagi sārta sēžas saule, vizoša gaismas strēle paliek siltajā ūdenī, un, šķiet, līdz ar robežu starp dienu un vakaru izzūd robeža starp divām valodām. Tomēr sarunu biedri pavisam dažādi. Rāmais, nopietnais Urje Sakari, reportieris karavīru avīzē, jau sen interesējas par Padomju Savienību, ir ceļojis pa to, jūsmīgi atceras Ļeņingradu, kas viņam ļoti patīkusi, savus Ļeņingradiešu draugus... Toties kareivīgā, dūšīgā Peivi būtu ar mieru mūs visus saaģitēt iestāties ultralabējos, kaut arī vēlāk, klusi un mierīgi laužoties cauri angļu—somu—krievu valodas sajaukumam, kļūst skaidrs, ka viņai šī pārliecība vairāk turīgo vecāku doņa, nekā pašas izvēlēta. Auliki — viņai nopietns, pētošs skatiens, zēniski stingrs profils un pārliecība, ka Somija noteikti nonāks līdz sociālistiskajam attīstības ceļam. Un tā ar katru no somu jauniešiem atradās daudz atšķirīgu un daudz kopīgu spriedumu un

domu. Un tomēr pāri tam visam, arī atšķirībām, nostājās cilvēciskais, apvienojošais aicinājums — lai vienmēr būtu miers, draudzība, saule!

* * *

Vakar — IX Vispasaules jaunatnes un studentu festivālā Sofijā «Dancis» ar saviem zābaciņiem izkala sudrabu. Kad vēl naktī uzzinājām konkursa rezultātus, — bet lai runā Danas un Ojāra atmiņas — ... tad sākās. Kaut kas tāds, uz ko spējīgi laikam gan vienīgi studenti. Līksmībai vienā mirklī lika atrautas visas slūžas. Cits citu meita gaisā, skūpstījās, gavilēja... Dziedājām, dejojām, atcerējāmies visas līdzšinējās skates, kurās «Dancis» piedalījies, sākām apcerēt nākošā...

Vakar — ceļš veda uz Rumāniju, izvījoties cauri Karpatu nogāzēm, uz mirkli apstādinot zinātkārās danciešu acis un vēl zinātkārākos fotoobjektīvus Sinajas sniegotajās nogāzēs, Brašovā, Klužā, Bukarestē.

Vakar, vēl un vēl... Tuvu pie tūkstoš koncertu un vēl jo vairāki mēģinājumi tūkstoši. Bet vakar — tas bija arī toreiz, pašā pirmajā mēģinājuma vakarā, 1945. gadā, kad kopā sanāca un pie darba ķērās pirmie universitātes tautas deju entuziasti. Bez nekā — bez fērpiem, mūzikas, vadītāja, orķestra un pat bez pašām dejām — jo toreiz jau tikai sākās mūsu republikas deju pašdarbība.

Šodien mēs atskatāmies uz nodejotu gadsimta ceturksni. Uz 25 dejojotiem gadiem. Jubilejas vakars būs ansambļa 981. koncerts. Vai tiešām esam tik veci? Taču ne. Vidējais vecums «Dancī» šodien ir 21 gads un 8 mēneši. Tiesa, ir daudz tādu, kuriem gadi jau pāri šai robežai, — kaut vai visi Sofijas festivāla laureāti, bet katru gadu nāk klāt arvien jauni pirmkursnieki.

Atdot savu brīvo laiku «Dancim», tas nozīmē atteikties dažreiz no izbrauciena ar slēpēm, no patīkama vakara pie kafijas tases, no daudz kā. Vai nepaliek sevīs kādreiz žēl? Var jau būt, ka ir arī tādi brīži, bet tos mēs «izcīnām» sevī. Vai «Dancis» un dejošana nekavē mācības? Ka atrisinājums ir pozitīvs, liecina mūsu teicamnieku darbs. Aina pērn ieguva Visasvienības studentu zinātnisko darbu konkursā otro prēmiju, brauca uz noslēguma konferenci Uļjanovskā. Maija, kā sākusi augstskolu ar piecniekiem, tā arī beidz un vēl paspēj veikt daudz no «Danča» organizatoriskajām lietām. Juris saņēma Ļeņina stipendiju un ir LVU studentu celtnieku vienību komisārs.

Šodien daudzi no mūsu veterāniem lauž sev ceļu zinātnē. Kandidāta disertāciju jau aizstāvējis Kalvis, to gatavo Jēkabs un Juris, nopietni savā specialitātē strādā Andris, Ojārs, Baiba, Māra, Gunta, Maija. Tāda ir mūsu šodiena.

Rīt?

Mēģinājums. Koncerts. Parasta darba diena.

Un arī rīt mēs būsim pavisam jauni, kaut ansambļa laikrādis virzīsies uz 30, 40 un 50 gadiem.

Aleksandrs Tims

ALAVERDI

VIESIM

JANIS PETERS

FRAGMENTI

(Nobeigums. Sākumu skat. žurnāla 8. numurā)

3. «MAN KAUNS PAR ATSLĒGĀM DURVJU PRIEKŠĀ»

Gruzīni un metālkalšana — tās ir tas pats, kas latvieši un dzintarpstrāde. Vara, alumīnija, sudraba, zelta, melnora un citi metālkalumi Gruzijā sastopami vai ik uz soļa. Tā ir sena māksla, piedzīvojusi gan uzplaukuma, gan pagrimuma periodus ne tikai senvēsturē. Pat pēdējo 15 gadu laikā šis mākslas veids šūpojies kā šūpolēs, līdz pašos pēdējos gados atradis sev uzticīgus kalpus profesionālu, talantīgu mākslinieku personā, kuru vārdi tagad slaveni visā pasaulē.

Mēs visi trīs — es, Baiba un mūsu žurnāla fotomākslinieks Zanis Legzdīns nedevām mieru mūsu draugiem Morisam Pochišvili, Otaram Ciladzem un Arčilam Sulakauri, lai parāda vienu «dzīvu» metālkalēju. Un kā gan ne — tu ieej suvenīru veikalā vai mākslas salonā, un ar varasārtu, gudru pieri tev pretim raugās pats lielais Šota, muzikālās komēdijas teātra foajē pāri visai sienai vieglā un straujā zirgā traucas Avtandils, un tu vairs nezini, vai ir vērts pēc starpbrīža doties atpakaļ zālē uz nākamo operetes cēlīti vai palikt tepat foajē; metrostacijā dārdēdami garām skrien vilcieni, bet tu vēl centies nebraukt prom, jo bruņinieks tīģera ādā, kalts metālā, tik dinamiski sakēries ar zvēru, ka tev liekas — tikai mazliet jāpagaida, un viņš to uzvarēs. Bet restorānā gar visu sienu greznojas kādi simts, nē, divi, trīs, četri simti metāla šķīvju un, kad vēriģi ielokojies, tie ir atšķirīgi cits no cita.

— Brauksim pie Kobas, — kādu dienu mums saka Otars, — tikai iepriekš piezvanīsim.

Otars met divkapeiku telefona automātā turpat uz Rustaveli prospekta un Leņina laukuma stūra. Kobas telefons klusē. Tāpat bez panākumiem zvanām vēl trīs dienas.

Koba Guruli ir viens no visievērojamākajiem Padomju Gruzijas metālkalējiem, gadus 40 vecs. Viņa darbi izstādīti gan Maskavā, gan Kijevā, Parīzē, Amerikā un citur. Tūristi viņam «uzbrūkot» gandrīz vaj katru dienu. Tādēļ arī viņa telefons klusē, nodomājām. Mākslinieks laikam strādā.

Tad kādu dienu Otars, aizmirsis savu slimo sirdi, burtiski iedrāžas viesnīcā. — Brauksim! — viņš sauc. — Koba gaida.

Turpat uz ielas Otars nogrābj vieglo auto-

mašīnu, jo jābrauc ārpus pilsētas centra — uz rajonu, kur dzīvo mākslinieki. Braukdami mēs vēl nezinājām isto iemeslu, kādēļ neatbildēja Kobas Guruli telefons. Izrādījās, ka mākslinieks bijis depresijas stāvoklī, jo bija noticis, lūk, kas.

... Zaglis bija gudrs. Nogaidījis, kad no dzīst gaisma mākslinieka Kobas Guruli darbnīcā, virtuvē un guļamistabā, viņš saspringa savam darbam. Gaišs palika tikai vienas istabas logs. Tās, kurā atradās televizors. Sovakar — futbola spēles reportāža. Koba — kā jau katrs tbilisietis — dreb, trīc un žņaudz abus iekškus par Tbilisi «Dinamo». Zaglis to zināja. Kas gan ir gudrāks par zagli, kam gan ir vēriģākas acis par zagļa gailējošām vilka acīm, vai leopardam ir mikstāki soļi par zagļa samta pēdām? Ne čiku, ne grabu — logs atveras. Rokassprādze, pulkstenis, gredzens, kaklarota — tas viss pārceļo zagļa kabatās. Kad futbola spēle beidzas, televizors kā likteņa ironiju vēl rāda īsfilmu par zādzībām un to varoņajiem atklājējiem. Bet mirkli vēlāk Koba Guruli nobālis stāv guļamistabā un konstatē, ka ir apzagts. Viņš neregina, cik tas maksā rubļos. Mākslinieks zina tikai to, ka nozagti viņa ģimenes svētumi — relikvijas, kas glabātas no paaudzēs uz paaudzēm kā apliecinājums ģimenes nemirstībai.

... Tādēļ arī mākslinieks šīs dienas negribēja satikties ar cilvēkiem. Viņš bija saņēmis dziļāko traumu savā mūžā — saskāries ar nelietību, ar nodevību. Darbnīcā gan zaglis nebija neko aizticis. Vai zaglis tik muļķis, ka aiztikis metāla gabalus! Kas gan ir gudrāks par zagli!

... Pusviljus viņa mucas stāv Kobas Guruli savrupmājas pagalmā. Verandā dzied kanārijputni. Biju domājis satikt nepieejamu, pašpārliecinātu cilvēku ar izmeklētām manierēm, kura priekšā galvu noliec skatītāji Maskavā un Parīzē. Pretim iznāca vidēja auguma cilvēks, ar abām kājām zemē ieaudzis, un viņa galšais skatiens tumšajās acīs acumirklī nomierināja.

— Redziet, visām durvīm priekšā atslēgas, — saka Koba kā atvainodamies, — biju spiests tās speciāli nopirkt. Līdz šim durvis stāvēja neaizslēgtas dienu un nakti. Kauns tagad viena zagļa dēļ neuzticēties cilvēkiem.

Un tiešām — kā svešķermeņi nedabiski spīd jaunās, tikko pirktās atslēgas. Bet ar neaizslēgtu sirdi un atklātām acīm mākslinieks stāv darbnīcas vidū, un saule caur stikloto

jumtu met gaišu staru uz viņa pieres. Un jo projām viņam ir kauns, kauns par to svešo, kas melnā dienvidu naktī iekāpa pa viņa logu. Zagli, velns parāvis, pat tad, ja tevi nenotvers, ja tu nedabūsi cietumsodu, tad es neticu, ka tu varētu mierīgi dzīvot nost, redzēdams šo samulsušo vīru, kam kauns par tevi! Bet galu galā, zagli, tu jau tāpat esi sodīts. Nekā jau tu nespēji paņemt. Pārlaid acis darbnīcai — te ir visa Gruzija — bijušā un esošā. Vai to var nozagt?

Kalumi, kā apliecinājums spožam talantam, kā apliecinājums nekam nezūdošam, mirdz, blāzmo un, ja ieklausies — pat skan. Nezin, no kuras vietas lai sāk pētīt. Bet mākslinieks stāsta pats. Lielākā daļa darbu izstādēs ārzmēs.

«Hirosimas dzērves», «Pašportrets», «Mūza», «Mākslinieka darbnīcā», «Šotas Rustaveli lūgšana Jeruzalemē», «Valdniece Tamāra» — pietiks ar šiem nosaukumiem, lai jau varētu spriest par Kobas Guruli tēmu loku, viņa filozofiju.

Mākslinieks pats nākot no Imerētijas. Tēvs — šoferis. Koba beidzis Mākslas akadēmiju kā tēlnieks. Bet sešdesmito gadu sākumā monumentālā skulptūra nebija cieņā. Gluži vienkārši tādēļ viņš arī pievērsies metālapstrādei. Sodien Gruzijas PSR Nopelniem bagātais mākslinieks Koba Guruli uzskatāms par vienu no Padomju Gruzijas metālapstrādes pamatlicējiem, kurš pavēris ceļu šai pašai jaunākajai un pašai senākajai mākslai mūsdienās.

Lielu mākslinieku paēnā bieži dzīvo arī mazāki, niecīgāki talanti, bieži pat plaģiatori un diletanti. Arī Gruzijā blakus unikāliem šedevriem bieži tirdzniecībā redzami sērījveida atdarinājumi, lēti vizuāli. Koba stāsta, ka ir pat darboņi, kas burtiski kopē viņa sižetus.

Mākslinieks apstrādā visdažādākos metālus — dzelzi, varu, alumīniju, bronzu, sudrabu, zeltu. Viņa panno grezno Maskavas kinonamu, Maskavas kinoteātri «Tbilisi», Kijevas restorānu «Kaukāzs», Degustācijas namu Gruzijā utt. Tie, kas ceļojuši ar okeāna laiviem «Šota Rustaveli» un «Adžārija», zina, ka arī to interjerus noformējis Kobas Guruli talants.

— Kā notiek pats metālu apstrādes process? — Iejautājamies.

Mākslinieks neliek lūgties — viņš ņem nelielu vara plāksnīti, parastu, asi uztrītu kurpnieka nazi, apsēžas pie galda, uz kura ir filea paliktis, ar dažām ierastām, pārliecinātām

kustībām uzskicē meitenes profilu ar vēja plandošiem matiem un tad velk ar kurpnieka nazi pa līnijām. Metāls it kā pats nāk Kobam pretim, padodas, un pēc krietas pusstundas darbs ir paveikts. Ar veseri un metāla stienīti viņš «ieraksta» savus iniciāļus mazās plāksnītes — improvizācijas stūrī. Protams, tas bija tikai demonstrējums pavisam vienkāršam darbam. Tikai aptuveni var nojaust, kā mākslinieks rada milzīgos panno, kur nepietiek tikai ar talantu, bet vajadzīgas arī stiprinieka rokas un zināšanas ķīmijā, jo metālkalumi tiek ķīmiski apstrādāti.

— Lai šis mazais Gruzijas saules gabaliņš jums vienmēr atgādina šo zemi, — un nelielā vara plāksnīte ar skaisto gruzīnu meitenes profilu tiek pārsteigtajai Baibai.

Par laimi, viņai ir arī gabals Latvijas saules rokassomā. Dzintara kulons Kobam piestāv.

— Par mūsu vecākiem, kas mums devuši dzīvību! — arī Koba, tāpat kā jebkurš cits gruzīns, obligāti sāk ar šo tostu.

— Par Gruziju!

— Par Latviju!

— Par gruzīnu meistariem, par visu tautu meistariem!

— Par dzeju!

— Alaverdi — mūsu viesiem!

— Par to, lai no jums, Koba, «zagtu» tikai jūsu labirdību, jūsu gudrību, jūsu viesmīlību! Brauciet «zagt» pie mums uz Rīgu.

... Un sazaugušies tā, ka laupījums list pāri mūsu dvēselēm, atsveicināmies un dodamies prom. Ejam pa pilsētu, un no mūsu priecīgajam sejam katrs redz, ka esam liela mēroga, Vissavienības mēroga zagļi. Bet milicis tikai smaida, baltus zobus zibinādams.

4. PIROSMANI

Cik daudz kāpņu un sienu nav klājis tavš raksts, Krāsām mirdzošs un darīts gandrīz par velti.

Kalni. Un nabaga mākslinieks, kad vien grib, Vār tiem likt savu ciemos lūgumu manīt: Taurētāji ņem taures, un misiņš pret sauli zib, Kalni nāk pāri sliekšnim un: «Sveiks, Pirosmāni!»

Daudz tu redzēji, kā peld pa Kūru plost, Kā skumji stāv siena kaudzes un kalni visi. Citiem uz galda tu izliki visu to, Un par galdu tev kļuva pati Tbilisi.

Visas dzīves un ēšanas nāca bez naudas tev — Ota pelnīja visu, lai dzīvotu tu kā kāzās. Bet tad kvēpus tu manīji zem acīm sev. Un uz augšu vedošas kāpnes pagrabā gāzās...

Un ir nomesta ota. Un uz plakstiņiem klāts Zilganpelēkais plūvurs kā dzimtenes krēsla. Un nav zināms, kur cilvēks ir apglabāts. Un ir beigas. Un paliek mūžīgi māksla.

SIMONS ČIKOVANI

Savas dzīves laikā viņš bija «smalkās» sabiedrības nīvēts vai galīgi neievērots mālderis, bēniņu, balkon un pagrabu iemītnieks, krodznieku un krodziņu apmeklētāju draugs, saukts vienkārši par Niko, kas dažkārt zīmēja dzertuvju izkārtnes, citkārt izpildīja pilsoņu pasūtījumus priekša vietu dekorēšanai, bet savas skumjajās naktīs zīmēja to, ko pats gribēja. Laika gaitā puse viņa darbu no dzertuvju sienām nobrukuši vai nomazgāti, daudzas vaska drānas un kartoni ar portretiem un ainavām, ar priecīgiem un skumīgiem zīmējumiem vai nu sadeguši, vai saplūsuši, vai izvazāti. Jo kam gan, atskaitot dažus gaišus prātus, bija vajadzīgs divains, bārdains vīrs ar otu un krāsām, kura vienīgais diploms — paša rokas. Nedz Pēterburgas, nedz Minhenes, nedz citu lielpilsētu mākslas augstskolas neatceras tāda Niko soļus savos gaitēnos. Viņa soļi ierakstīti Tbilisi vecpilsētas zilaļā bruģī, lejerkastnieka meldijā, viņa pagrabu klonā, priekša meitu skumjajos smieklos.

Dzīvs būdams, brīnumu viņš nepieredzēja. Par brīnumu viņš kļuva pēc savas nāves 1918. gadā. Nekad viņš neuzzināja, ka viņa apgleznotās vaska drānas, skārda gabalus un kartonus dziļā bijībā sāks aplūkot mūsu zemes un ārzemju mākslas izstāžu zālēs, ka par

viņu uzrakstīs monogrāfiju, uzņems kinofilmu, ka Konstantīns Paustovskis 1922. gadā, ieradies Tbilisī, teiks: «Tās (Niko gleznas. — J. P.) palīdzēja man saprast un iemīlēt Kaukāzu — sarežģītu un skaistu mozaiku zemi.»

Viņš nepiedzīvoja dienas, kad par viņu stāstīs un rakstīs Konstantīns Simonovs, Bella Ahmaduļina, Bulats Okudžava, Rasuls Hamzatovs, kad gruzīni saviem viesiem teiks: «Nāciet, es jums parādīšu Pirosmāni darbus!»

Pēc savas nāves 1918. gada pavasarī, ar labu draugu — mākslas sapratēju gādību, trūkuma saēstais un mietpilsonības apsmietais Niko Pirosmānišvili kļuva par ievērojamu Pirosmāni. Bet galu galā tas jau nav nekas oriģināls. Trūkumā un svešumā nomira gruzīnu dzejnieks Nikolozs Baratašvili, kura darbus — tikai 37 dzejoļus, ko viņš paguva uzrakstīt — tagad tulko pasaules valodās un izdod luksusa izdevumos; tā, vējam kaucot, uz kapsētu aizbrauca vīentūli līkrāti ar Džuzepes Verdi zārku; tā, neredzējais nevienas publicētas rindas, Kalāčos, diloņa saēsts, nomira mūsu pašu Eduards Veidenbaums. Visus jau nenosaukt.

Patvaldībai un tās stiprākajiem balstiem — mietpilsonībai un gara trulumam galu galā nosplauties, ka mākslinieki mirst jauni. Paši skrēja, paši uzprasījās nāvei.

Bet vai tad jūs, cari, ķeizari, gubernatori, nezinājāt, ka jūsu vārdus labākā gadījumā vispār nepiemēnēs, bet, ja piemēnēs, tad kā riebumā un zemiskuma simbolu. Vai tad jūs nezinājāt, ka Niko Pirosmānišvili kļūs par Pirosmāni, ka Džuzepe Verdi skanēs mūžam, ka Nikolozu Baratašvili apbedīs trīs reizes un ka pedėjo reizi — ceļā uz Mtacmindas kalnu gruzīnu mātes vedīs savus bērnus, lai tie piekartos dzejnieka zārkam, tā smeļot sev spēkus; vai tad jūs nezinājāt, ka mazo Lilepas ciema kapsētu greznos monumentāls pieminekļis ne jau kādam apkārtnes dižviram, bet tam diloņslimniekam un «študentam» Veidenbaumu Eduardam? Zinājāt, zinājāt — neesat jau nemaz tik dumji. Atšķirība ir kur citur — dzīves uztverē. Jūs sapratāt, ka vairāk par savām miesām līdz ar fizisko nāvi zaudēt nevar, arī vairāk par trūdiem šai zemē jums neatstāt. Viņi, kas jums traucēja labi justies, tie nenomirst — viņi paliks otas triepienā, orķestri, grāmatā, tautā.

Nezin, vai tādas domas domāja Niko Pirosmānišvili, mitinādamiēs būceni zem kāpnēm vai nakšpodams uz viņa mūcām kroga piebūvē, bet dzīvot cilvēciņu dzīvi gribēja arī viņš, reti apdāvinātais, pašmācības ceļā savu īpatnēju rokrakstu atradušais mākslinieks. Viņš neprata analizēt sabiedrības attīstību, viņš neprata teoretizēt par sociālās un nacionālās netaisnības cēloņiem, bet liela mākslinieka acis un sirds vienmēr ir progresa pusē. Tādēļ ne velti arī Niko piedalījās 1905. gada demonstrācijās Tbilisī. Kā raksta Pirosmāni un viņa mākslas labs pazinējs Kirils Zdanovičs, 1905. gada iespaidā mākslinieks radījis divas gleznas — «Demonstrācija» un «Arsens Džordžiašvili». Diemžēl šie darbi nav saglabājušies — mākslinieka draugi abus darbus iznīcinājuši, jo soda ekspedīcija noteikti nebūtu žēlojusi tādu mākslinieku, kas uzdrošinājies atainot ļaužu tūkstošus ar sarkanu karogu pāri galvām, un tautas atriebēju Arsenu Džordžiašvili, kas nogalināja cara ģenerāli Grjaznovu.

Par Pirosmāni var rakstīt daudz, taču, lai analizētu viņa mākslu, noteikti jānod vārds profesionālam mākslas zinātniekam. Mans nolūks — kaut nedaudz informēt lasītāju Latvijā par gruzīnu mākslinieku. Varbūt, ka ir iespēja sarīkot nelielu viņa darbu skati ar Rīgā. Pirosmāni vārds Gruzijā nav mazāk populārs kā Irbītes vārds Latvijā, atšķirība tikai tā, ka brālīgās republikas sabiedrība pratuši savu mākslinieku vairāk parādīt pasaulē. Ar ko tad Pirosmāni savdabīgs? Lūk, ko raksta Kirils Zdanovičs: «Niko Pirosmānišvili daiļrade veidojas no vairākiem elementiem, kuri mākslinieka darbos ir skaidri saskatāmi. Galvenie no tiem — monumentālisms, tradicionālisms un vispusīgs dekoratīvs risinājums. Niko gleznas skatītājiem ir saprotamas, tajās viņš redz seno gruzīnu fresku mākslas turpinājumu, atdzimušu jaunā risinājumā.»

Gruzīnu freska ir optimistiska... Pirosmānišvili glezniecības oriģinālais rokraksts, tautas kultūras caurausts, radījis lielas nozīmes mākslu...

Niko reālismam nav nekā kopēja ar natūras kopēšanu, nē, mākslinieks meklēja patiesības sintēzi tā, kā viņš to saprata, viņš gribēja parādīt pasauli koncentrētās, saliedētās formās, atmetot detalizēšanu... Viņš nebija mācījies perspektīvas likumus, tos viņam aizstāja kompozīcijas izjūta, un tas darīja viņa perspektīvu un zīmējumu pārliecinošu. Izņēmums ir dažas viņa gleznas, kur horizonta un perspektīvas zīmējumā jaušams primitīvs risinājums.»

Gruzijā par Pirosmāni stāsta daudz, stāsta ar sajūsmu, ar lepnumu, ko caurauz tāda kā smeldze, skumjas, traģisms. Nē, lepnos bulvāros un prospektos šī mākslinieka garu nevar sajūst. Ja jūs esat ieradies Tbilisī, pastaigājiet pa vecpilsētu, kur lieņinas te kāpj kalnā, te laižas lejup, kur uz trotuāra rotaļājas sprogaini bērni, smaržo viņa mucas un maizes krāsni; kur pārdod mandarīnus un no puspievērtā loga dvēš šašlika piparatās dvakas un tumšzila dziesma. Tad tu, būdams Gruzijas viesis, vari mēģināt restaurēt to laiku, kad tepat kaut kur klejoja Pirosmāni un viņa draugi — toreiz vēl jaunie mākslinieki Lado Gudiašvili, Mihails Čaureli, dzejnieki Paolō Jašvili, Ticiāns Tabidze, Georgijs Leonidze un citi. Bet labāk jau dari tā — atrodi kādu akmeni vecpilsētā, atsēdies un palasi par Pirosmāni. Lūk, ko stāsta Lado Gudiašvili par 1916. gadu, kad Gruzijas mākslinieku biedrība uzdevusi viņam un Čaureli sameklēt trūkuma māko mākslinieku, lai nodotu tam nelielu naudas summu. Abi draugi atraduši Pirosmāni neapkurinātajā istabīnā zem trepēm Dīdubas rajonā.

«Es piekļauvēju — un durvis atver saimnieks, vājš, izmocījies. Viņš kādu laiku klusē un pēc tam jautā: «Jūs esat atnākuši kā ienaidnieki vai kā draugi?» — un skatās neparastām acīm. «Es — Lado Gudiašvili — mākslinieks. Jūsu draugs un jūsu gleznu cienītājs. Esmu ieradies gruzīnu mākslinieku biedrības uzdevumā.»

Niko atsvešinātība un neuzticība pāriet. Viņš lūdz ienākt, atsēsties un jautā: «Vai celsim māju, vai? Vai jūs zināt, ka visus pagrabus jau esmu apzīmējis? Vai jūs pazīstat brāļus Zdanovičus, ple viņiem ir daudz manu bilžu. Tie darbi neies bojā tā, kā citi.»

Es pasniedzu viņam naudu un palūdzu, lai viņš sev nopērk ēdienu, apģērbu un krāsas. Niko uztraucās, paspieda man abas rokas un teica: «Par mani, redzu, vēl atceras, novērtē mani un daži pat mīl. Cik grūti dzīvot vienam, slimam. Bet tagad man ir vieglāk.»

Es pajautāju: kāpēc viņš zīmē valdnieces Tamāras, Rustaveli, Saakadzēs portretus?

— Es mīlu savu dzimteni, — atbildēja Niko, — pazīstu savas daudzdzietušas Gruzijas vēsturi, zinu Rustaveli poēmu, zinu un mīlu Cereteli, Iļju Čavčavadzi, Važu Pšavelu. Es viņus zīmēju tā, kā man patīk, lai jau daudzi smejas par maniem darbiem, ja tas viņus uzjautrina, es eju savu ceļu.

Mihails pajautāja: kāpēc viņš zīmē tādas kontrastainas gleznas kā «Bez bērnu miljonārs un nabadze ar bērniem», «Baltā govys», «Melnais vērsis», «Ērglis un zaķis?»

Niko iesmiedamiēs atbildēja:

— Dzīve — tie ir kontrasti, es labi saprotu: bagātie — nabagie, baltais — melnais. Visam dzīvē ir divas puses — labais un ļaunais. Lūk, balta govys — maiguma, miera, mīlas simbols; viņa dod mums pienu, gaļu, ādu. Baltā krāsa — tā ir mīlas krāsa... Melns vērsis — viņš plosās, bauro — tas ir karš. Milzīgais, nežēlīgais ērglis saplosa mazu zaķīti, bezpalīdzīgu un nelaimīgu. Ērglis — tas ir cara ērglis, bet zaķītis... tie esam mēs. Kad es zīmēju Ortačalas pagrimušās skaistules (Ortačalā bija atklātais nams. — J. P.), es viņas novietoju uz melnās dzīves melnā fona, bet viņām ir mīlestība un dzīvī — tie ir ziedi, kas novietoti ap viņu figūrām, un putniņi uz pleca. Es viņas zīmēju baltos palagos, ar baltu krāsu es viņas želoju un attīru no grēka.

«Bez bērnu miljonārs» — viņš ir bagāts, laimīgs, viņš ir kuris pret cita nelaimi. Viņš ir saimnieks, viņam ir kalpi un dienestnieki,

bet nabagā ar bērniem — viņi ir basi, izsal-kuši, es viņus zēloju.

Tad es iejautājos: kāpēc viņš zīmē uz vaska drānas, kartona — uz tik neizturīgiem materiāliem.

«Es labi zinu, ka jums, tur augšā, ir brīnišķīgi audekli, krāsas tūbinās un labas otas. Šie materiāli man nav pieejami, dārgais Lado. Es ņemu lētu materiālu, pats taisu krāsas un otas.»

Mihails Čiaureli, satriekts no redzētā, at- vadījās un aizgāja.

Tērzēdami mēs nonācām stacijas laukumā, un Niko, paņēmis mani zem rokas, lūdza ietiet pagrabā, kurš bija izdaiļots ar viņa zi- mētu izkārti.

— Lejā jūs ieraudzīsīt dažus tīri labus manus darbus, — teica Niko.

Nokāpām lejā, kur aurojošā, priecīga kom- pānija viņu apsveica ar liksmiem klieczie- niem: «Atnācis mūsu Nikolai! Nāc pie mums, Nikolai! Viņam steidzās pretim, aicināja pie galdā. Bet Niko pļēveda mani pie stolkas un teica saimniekam: «Ielej man divas glāzes labākā vīna...»

Es vēlēju Niko labu veselību, veiksmi, pēc tam mēs apskatījām dažas gleznas: «Svētki Bolinšāčā», «Dzīres naktī pie Kūras» un citas. Es jau gatavojos iet prom, bet Niko ma- ni satvēra aiz rokas un neaizmirstami žēlā balsī teica: «Neatstāj mani, neej, draugs, prom, es gribu būt ar tevi, ar visiem jums, ar mākslas cilvēkiem.» Tad viņš brīdī paklu- sēja un teica: — Nē, ir par vēlu, paliec sveiks, mīļais!

Viņš pavādīja mani līdz kāpnēm, un ka- mēr es satriekts un uztraucies lēni kāpu aug- šup, viņš skatījās man pakaļ ar spīdošām un valgām acīm. Viņa pagraba pustumsā mir- dzošā seja uz mūžu man tagad stāv acu priekšā...»

Izrādās, Niko vēlāk tomēr ieradās māks- lnieku biedrības pirmajā sanāksmē. Mihails Čiaureli atceras:

«Aprakstīšu Niko ārieni. Tā bija lieliska. Pareizi ovālo seju apgaismoja lielas, melnas acis. Tās izstaroja labsirdības un maiguma gaismu. Viņa seja ar bārdu un pieglaustiem melniem matiem atgādināja attēlu no gruzīnu freskām. Pirosmāni bija neparasts un tajā pašā laikā kautrīgs...»

Sanāksmes sākumā zālē valdīja piepacelta svētku atmosfēra — Gruzijas mākslinieki pirmo reizi apvienojās savienībā.

Pēc tam viens no oratoriem ar jaunekļa dedzīgumu analizēja Pirosmānīvili daiļradi, slavēdams Gruziju par neparasto mākslinieku, kas dzimis šajā zemē...»

Nākamais runāja citā garā, bet nav vērts atkārtot to, ko sen apgāzīs laiks. Niko parā- dīja satriecošu pašvaldīšanas, viņš bija mie- rīgs, viņa seja nenodrebēja.

Sanāksmes beigās vārds tika dots Niko. Viņš teica:

«Lūk, kas mums vajadzīgs, brāļi! Pilsētas vidū, lai visiem būtu tuvu, mums jāuzceļ lie- la koka māja, kur mēs visi varētu pulcēties; nopirksim lielu galdu, lielu patvāri, dzersim tēju, daudz dzersim. Runāsim par glezniecī- bu un par mākslu. Jums tā visa negribas, jūs jau par ko citu runājat,» — viņš nobeidza klusi un skumji.

Uz savienības sanāksmēm Pirosmāni vairs nenāca.»

... Ja tu esi Gruzijas viesis, tad atceries Pirosmāni. Vienam var patīkt, citam — nepa- tīkt, trešo var atstāt vienaldzīgu viņa māksla, bet saprast Gruzijas vienkāršos ļaudis, nepa- zīstot šo «mākslinieku no tautas», nav iespē- jams. Pirosmāni negribēja būt elks, viņš mī- lēja cilvēkus un gribēja būt cilvēks starp ci- tiem cilvēkiem lielajā koka mājā ar patvāri un tēju, kur var brīvi runāt par mākslu un nevis aplavēties.

Tagad Pirosmāni darbi glabājas Gruzijas Valsts Mākslas muzejā, Tretjakova galerijā Maskavā, Leņingradā Valsts Krievu mākslas muzejā, kā arī daudzās personiskās kolekci- jās.

Par milu uz cilvēkiem, uz savu zemi un tautu tās labākie ļaudis māksliniekam atmak- sāja ar pretmīlu. Jau kopš 1912. gada grupa jauno mākslinieku, kā arī literārās biedrības «Zīle vīna ragi» biedri visādi centās atbalstīt Niko. Pirosmāni draugi pēc viņa nāves at- pirkā no kāda vīna tirgotāja mākslinieka dar-

bus par 150 turku lirām zeltā. Naudu, prō- tams, viņi aizņēmas, un, kā raksta Kirils Zdanevičs, «mēs uz ilgu laiku iekūlamies pa- rādēs».

Par godbijību pret mākslinieku liecina rindas no dzejnieka Ticianā Tabidzes dzīves- biedres Nino Tabidzes atmiņām, kas attiecas uz laiku jau pēc mākslinieka nāves:

«Kādu vakaru Paolo Jašvili, Leli Džapa- ridze, Georgijs Leonidze, Ticians, Kirils Zdanevičs un es, meklēdami Pirosmāni glez- nas, aizbraucām uz dzelzceļa stacijas rajonu. Caur kādas ēdnīcas atvērtajām durvīm jau no trotuāra varēja redzēt Niko gleznas. Gā- jām iekšā — tur apmeklētāju pilns, galve- nokārt dzelzceļnieki, kuri te atpūtas pēc darb- dienas. Saimnieks, pazinis dzejniekus, nolika galdiņu un krēslus iepretim Pirosmāni zīmē- tajai gleznai, un visi apspēdās. Tas bija lielisks Sotas Rustaveli portrets...»

Daudzi strādnieki, pieceldamies no galdi- ņiem, pienāca pie dzejniekiem apmainīt kā- du vārdu, paspiest roku — dzejniekus pazi- na un mīlēja katrs.

Paolo un Ticians ar viņiem plemītošo vien- kāršību sāka improvizēt dzejas vakaru, vērs- dami skatu uz Rustaveli attēlu. Ar saspring- tu uzmanību ēdnīcas apmeklētāji klausījās dzejniekus.

Atskanēja draudzīgi aplausi. Dzejolis se- koja dzejolim.

Saviļņotais saimnieks, dzejas cienītājs, no- ņēma no sienas Sotas Rustaveli portretu un uzdāvināja to man. Bet daudzi ēdnīcas pa- stāvīgie apmeklētāji sāka protestēt: «Niko nav starp dzīvajiem; kas tagad uzzīmēs tādu gleznu? Mēs mīlam Rustaveli!» Atkal piecē- lās Paolo Jašvili, atskanēja viņa varenā balss, atskanēja Rustaveli dzejas nemirstīgās rin- das. Visi aplūsa — ne tik bieži bija iespēja dzirdēt Paolo Jašvili.

Nožēlojamais kroģelis pārvērtās svētnīcā, kur valdīja dzeja un mīlestība...»

Visi aizkustināti un priecīgi spīda dze- jniekiem rokas, pateicās, bet visvairāk aizku- stinātie skūpstīja draugus. Svinīgi vēlreiz mums pasniedza gleznu un pavādīja dzejnie- kus, pateikdamies par neparasto vakaru. No tā laika Sotas Rustaveli portrets karājās virs Ticianā galdā. Bet 1937. gadā tas pazuda bez pēdām.»

5. PIE GRUZĪNU GALDA

— Sodien lūdzu uz Tējas māju, — saka Moriss Pochišvili, pazīstams gruzīnu dze- jnieks, Rakstnieku savienības dzejas konsul- tants. Maskavas dzejnieks Vladimirs Lugo- vojs, kas arī tajā laikā uzturējās Tbilisi, man raksturoja Morisu kā «dziesminieku» — au- toru, kurš sarakstījis daudz dziesmu tekstu.

«Tējas māja» — tā ir moderna celtne, ku- ras telpās izvietotas ne tikai reklāmas par gruzīnu tējas izcīlotajam Ipašībām, kas, ja tam tic, robežo gandrīz vai ar augšāmcēlšanos pēc nāves. Tējas mājā šovakar komjauniešu atpūtas vakars, un laipnas meitenes mums piedāvā gan melno, gan zaļo, gan presēto un kaut kādā Gruzijas buketē sajaukto un vēl daždažādas tējas. Atpūtas vakars kā jau atpū- tas vakars. Šēžam pie galdiņiem, strebjam karsto brīnumdzērienu — tēju, es laipni klan- nos, un gruzīnu komjaunieši draudzīgi aplau- dē, es lasu Simona Čikovani dzejoli par Pi- rosmāni latviski Ojāra Vācieša atdzejojumā, bet Moriss man rāda ar zīmēm, ka visu ne- vajagot lasīt — pārāk garš, šejienieši, lai cik viesmīlīgi arī būtu, mēdz diezgan klaji zaudēt interesi par to, ko nesaprot. Kad ne- vajag, tad nevajag. Es aprauju kaut kur vidū, kaut gan gluži neloģiskā vietā, man gandrīz vai kauns paliek, bet galu galā te taču neviens to nesaprot. Visi priecīgi uzelpo, kad esmu beidzis.

Cik dīvaains ir gruzīnu raksturs! Vēl nupat zāle bija diezgan sasalusī, nu, apmēram tā, kā Latvijā līdz trešai glāzītei, bet, lūk, jau sāk mutulot dzīvesprieks. Kur ir tas punkts, no kura sākas lūzums? Konjaka šovakar nav, ir tikai tēja un šampanletis kā zilumzāles. Vai izvirdums sākas tējas fedarbībā? Vai kāds cits, ledzīmīts instinkts pēkšņi uzkarsē asinis? Tāpat ir ar Aragvu — rāma un apsikusi tā plūst pa kalnu ietekām, līdz sāk mutulot, vā- ritiles, baltus tvaikus augšup celdama.

Kāds sprogains jauneklis jau nomet svār- kus un, rokas kā spārnu izpletis, vieglā soli lido pa apli, zālei takti plaukšķinot. Kājas nākas izlocīt arī mums, kaunīgajiem latvie- šiem.

Un pēkšņi tikpat maģisks spēks jautrībai liek norimt. Pulkstenis ir tikai deviņi, kad Tējas mājas viesi sāk posties mājup. Aragva atkal ir nonākusi ielejā, un tās spodrajā spo- gulī atvīz kalnu galotnes. Pajautāju Morisam, kādēļ tik ātri beidzies sarīkojums.

— Pēc stundas sāksies svinības ģimenēs, — skan atbilde.

Jā, ģimenes tradīcijas Gruzijā ievēro sting- ri. Ne jau kaut kādas piespiestas vajadzības dēļ. Ģimene — tas ir sākums Gruzijai. Gal- di ģimenes svinības tiek klāti tradicionāli bagātīgi gan pilsētā, gan uz laukiem. Ap- mēram tā, kā pie mums kāzās Kurzemē vai Latgalē. Bez tiem vispār neiztiek. Klu- sēt un knibināties gar dievmaizītēm un citro- nu šķēlītēm, katru glāzīti paceļot neuzsaucot tostū, Gruzijā neprot. Mums tas var likties nedaudz teatrāli, neparasti, bet galu galā ne jau mums būs kritizēt citas nācijas paradu- mus. Kopš seniem laikiem Gruzijā pastāv vesela galda māksla, kurā sava vieta tostiem un tamadā — viesību vadītājam, tostū tel- cējam. Arī šodien vislielākā cieņa gruzīnu mājā ir ieradīta viesim. Viesim — vislabākā vieta pie galdā, viesim — pastāvīga uzmanī- ba, viesim — vislabākie novēlējumi.

Protams, laika gaitā tostū kļuvuši koncen- trētāki, lietišķāki. Jaunā paaudze, kā visur pasaulē, ir racionālāka, taču atteikties no sen- ču tradīcijām tā negrib. Tādēļ arī viņu estrā- des dziesmas, iekļaudamās jaunā instrumentā- cijā un ritmos, pašos pamatos saglabā nacio- nālo kolorītu, tādēļ arī jaunatne, ģērbdamās elegantī un mūsdienīgi, neaizmirst tēvu tēvu godbijību pret tradīcijām. Un galu galā — tad, kad šīs tradīcijas tiek pārspīlētas un kļūst par dogmām, gruzīni paši prot par tām pasmiēties un ar smaidu paskatīties uz sevi no malas.

Ir ļaudis, kas stāsta, ka dienvidnieku uz- manība reizēm nomācot. Varbūt. Tas atkarīgs no katra paša rakstura un dzīves uztveres. Es jau teicu, ka man ar draugiem Gruzijā bija laimējies. Prasidami ievērot viņu para- zas, viņi tanī pašā laikā bija absolūti de- demokrāti, necenzdamies piespiest skatīt to, kas mazāk interesants un nepreprasot obligāti iz- dzert glāzi.

Sēdēt pie gruzīnu galda vienmēr ir intere- santi. Tosti ir gan svinīgi, gan asprātīgi un piedzerties vienkārši nav laika.

Kad svinējam Morisa meitīņas Leilas 6. dzimšanas dienu, visa Pochišvili ģimene bija kopā. Tā ir stipra ģimene, kaut arī gan Moriss, gan viņa dzīvesbiedre Rozita agri zaudējuši tēvus. Morisa vecākais brālis, parti-ijas darbinieks, atteicies no savas personi- kā dzīves, lai varētu atbalstīt brāli. Vissvi- nīgākie tostū tovarar tika uzsaukti Morisa un Rozitas mātēm, kas, sirmas kā klintis, stāvē- ja bērnu un mazbērnu vidū. Ar maziem bēr- niem viņas palikušas vienas tad, kad abām bijis nedaudz vairāk par 20 gadiem. Otrreiz precēties tām liegusi uzticība savu bērnu tēviem. Skan sentimentāli? Nu un tad? Ar šiem piemēriem negribu dot kādus mājienu vai padomus. Vienkārši šo katrā gadījumā respektējamo faktu pastāstīt.

Dāvanas, ko pārvedām no Gruzijas, nav dārgas, ja pārreķina naudā, bet vienmēr kā gaišu brīžu piemiņa man paliks Kobas Gu- ruli kalums vara plāksnītē, Arčila Sulakauri dāvatie keramikas trauki, Morisa māla pia- las bez glazūras, bet ar labiem novēlēju- miem pilni līdz malām, brāļu Otara un Ta- maza gredzens ar kalnu akmentiņiem.

Vienmēr atmiņā paliks godpilnais tostū sievietei-mātei, Mātei Gruzijai, Mātei Brīvī- bai. Un ne jau tikai par savu māti, savu dzimteni un savu brīvību ceļ viņa ragus mani draugi tur, aiz Kaukāza kalniem. To pašu viņi vēl visiem šai baltajā pasaulē. Un, kad pienāks mana kārta atbildes tostam, kad atskanēs vārds: «ALAVERDI — VIESIM», es atbildēšu ar to pašu.

1970. gada decembris —

1971. gada marts.

Ražas novākšana tējas plantācijā. Gruzīnu konstruktori un strādnieki pirmie pasaulē radīja tējas novākšanas mašīnu «Sakarvelo».

B. KALNIŅAS teksts,
Ž. LEGZDIŅA un S. BLOHINA foto

Moderna Ir Gruzijas PSR Taufas saimniecības sasniegumu izstādes ēka. Darba šai izstādei jaunajā piecgadē būs vairāk nekā jebkad. Lūk, ko stāsta PSKP 24. kongresa direktīvas par brālīgās Gruzijas darbaļaužu uzdevumiem nākamajos piecos gados:

Gruzijas PSR Nopelniem bagātais kultūras darbinieks Mihails Mamulašvili. Visu mūžu viņš savā nelielajā dārzā Mchefā audzējis retus augus. Tagad sirmā dabas drauga dārzs ir unikāls, un to respektē pasaulē.

Kā visur uz mūsu planētas, arī Gruzijas rītdiena nav ledomājama bez bērniem. Fotografāts brālīti un māsiņu satika pie Tbilisi senajiem mūriem.

PADOMJU GRUZIJAI — 50

- palielināt rūpniecības produkcijas ražošanas apjomu par 39 līdz 42 procentiem, straujākā tempā attīstot tās mašīnbūves nozari, kurām nevajag daudz metāla, un ķīmisko rūpniecību.
- Nodrošināt elektroenerģijas ražošanas palielināšanos 1,7 reizes, minerālmēsli — 2,3 reizes, ķīmisko šķiedru — 1,6 reizes, aparātu un automatizācijas līdzekļu — 3,4 reizes, lauksaimniecības mašīnu — 2,1 reizi, šīfera — 2 reizes, vilnas audumu — 1,5 reizes, augļu un dārzeņu konservu — 1,4 reizes un mēbeļu — 2 reizes.
- Laist darbā jaudas Inguri hidroelektrostacijā un Varcijas HES kaskādes pirmo elektrostaciju, sākt būvēt Zinvali hidrotehnisko kompleksu. Pabeigt Madneuli vara bagātināšanas kombināta būvi. Uzcelt porcelāna un fajansa fabriku, palielināt vieglās un pārtikas rūpniecības uzņēmumu jaudas.
- Panākt, lai tējas ražošana 1975. gadā sasniegtu 272 tūkstošus fonnu, kā arī palielināt vīnogu, tabakas un citrusaugļu ražošanu. Nodot ekspluatācijā 70 tūkstošus hektāru pārlietu mitrās zemes, galvenokārt daudzgadīgo subtropu kultūru audzēšanai. Palielināt gaļas, piena un olu ražošanu; nostiprināt lopkopības barības bāzi.

Šotas Rustaveli lūgšana. Kalums.

Šotas Rustaveli portrets. Kalums.

NIKO PIROSMANIŠVILI

Dzīres.

Pavārs.

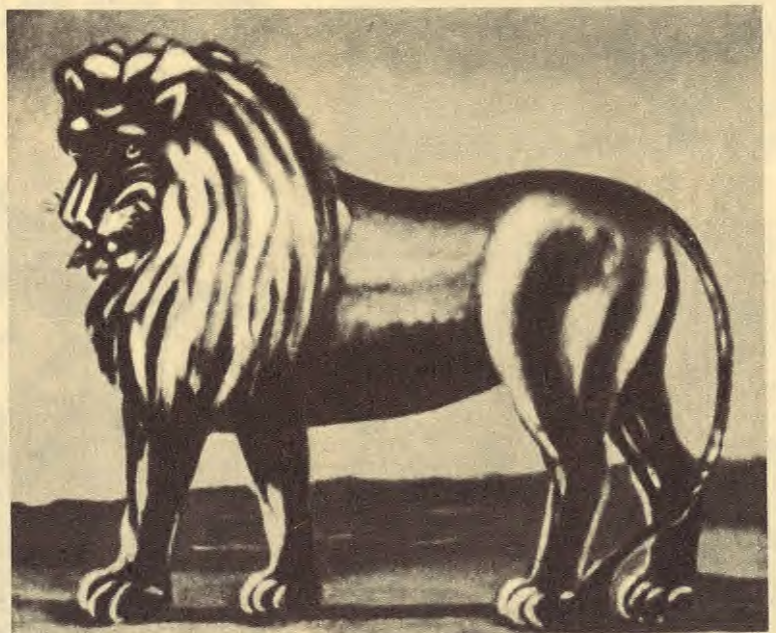
Gruzijas PSR Nopelniem bagātais mākslinieks Koba Guruli savā darbnīcā.

Ž. LEGZDIŅA foto

Gans ar aitu ganāmpulku.

Melnā lauva.

1

5

2

1. Attēla centrā smaidošie franču jaunieši — Patriks Šemens (no kreisās) un Bernars Roinije ir pasaules rekordisti. Veicot Francijas nacionālā okeanogrāfisko pētījumu centra zinātnisko eksperimentu «Fisali-V», viņi speciālā barokamerā sasniedza iegremdēšanās rekorddziļumu — 520 metrus.

Iegremdēšanās ilga 3 dienas, pacelšanās virs ūdens — 9 dienas.

2. Fotografijā redzamā betona «būda» agrāk piedēvēja Burundi karalim. Tagad tā ir viena no Burundi republikas vēsturiskajām vietām. Nesen šī Āfrikas zeme atzīmēja republikas proklamēšanas 4. gadadienu.

3. Francūzis Emanuels Vitria pirms dažiem mēnešiem atzīmēja nelielu, bet ļoti nozīmīgu jubileju. Jau divus gadus viņš dzīvo ar «svešu sirdi», ko Santini klīnikā Marselē viņam pārstādīja no autokatastrofā bojā gājušā 20 gadus veca karavīra.

Saskaņā ar publicētajiem datiem visā pasaulē sirds pārstādīšanas operācijas izdarītas 170 pacientiem, taču tagad no viņiem dzīvi tikai 20.

Emanuels Vitria, kuram jau ir 51 gads, dzīvo samērīgu, aktīvu dzīvi. Rītos viņš obligāti vingro, pastaigājas. Reizi nedēļā Vitria ierodas poliklīnikā uz medicīnisko apskati.

Attēlā: 50 fūkstošā skatītāju aplausu sveikts, stadionā skrien Emanuels Vitria.

4. Nesen Parīzē tika demonstrēti ugunsdzēsības tehnikas jaunumi — speciāli motocikli. Katrā komandā paredzēti četri ugunsdzēsēji un divi motocikli ar pilnu iekārtas komplektu. Salīdzinājumā ar klasiskajām ugunsdzēsības automašīnām motocikliem ir lielākas manevrēšanas spējas un tie pilsētu ielās var vieglāk izlauzties cauri transporta plūsmai.

5. Arī dūmeņi uz māju jumtiem var būt oriģināli. Šis neparastās formas dūmeņis atrodas Budapeštā. Otra tāda neesot visā Ungārijas Tautas Republikā.

6. Cilvēks un anakonda — milzīga jūras čūska. Šādu divkauju izcīnīja amerikāņu dabas zinātnieks Ross Allens. Šoreiz uzvarēja cilvēks...

7. 25 gadus vecais holandiecis, asfalta veltna vadītājs VILLEMS OUVENILS palika līdz galam uzticīgs savai profesijai arī vienā no dzīves svarīgākajiem brīžiem — «dodoties laulības ostā». Uz laulību ceremonijas vietu — rātsnamu viņš savu iemīļoto aizvīzināja ar īpatnēju «kāzu karieti» — gadsimta sākuma tvaika veltni.

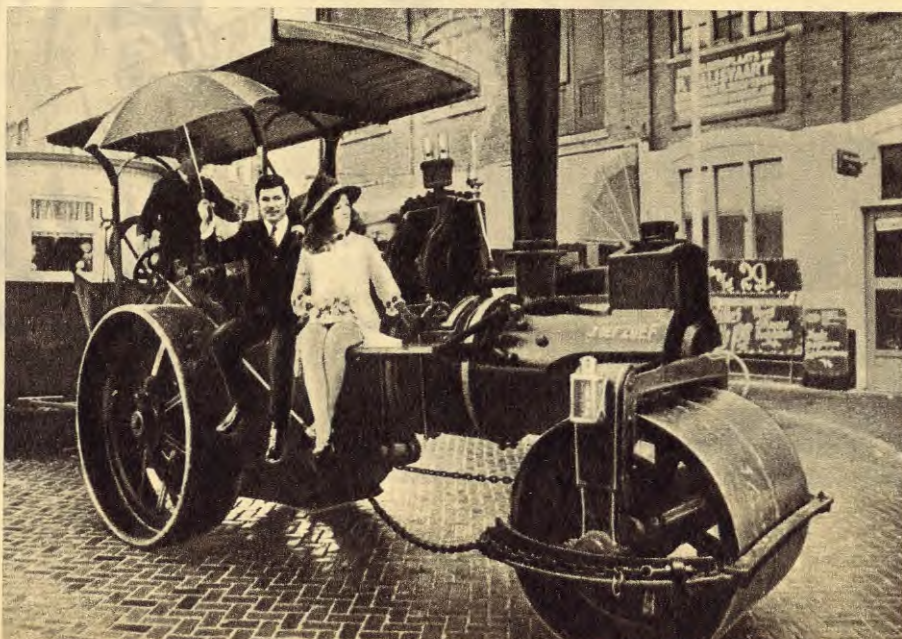
6

3

4

7

SEPTINPADSMIT PAVASARA MIRKĻI

ROMANS

(Nobeigums)

3. Ikvienā koalīcijā nepieciešams, lai savienības locekļi būtu cits pret citu godīgi. Ja pieļautu domu, ka Dalless ar šādu te, lūk, sarunu tikai gribējis zondēt vāciešus, es tomēr būtu spiests šo savu pienākumu atspēkot, jo ikvienam izlūkam būs acimredzams, ka vācieši iegūst, bet Dalless zaudē: tas ir — vācieši ir vairāk uzzinājuši par Amerikas nostāju nekā Dalless par Hitlera pozīciju un nodomiem.

4. Es pieļāvu arī domu, ka Dalless kā izlūks ir «provocējis» vāciešus. Taču Sveices prese viņu atklāti dēvē par prezidenta personīgo pārstāvi. Vai cilvēks, kurš ir prezidenta Ruzvelta personīgais pārstāvis, var atļauties organizēt provokācijas?

Secinājums: vai nu zināmas Rietumu aprindas sākušas divkosīgu spēli, vai arī Dalless nav necik tālu no ASV kā viena no antihitleriskās koalīcijas locekļa interešu nodevības.

Rekomendācija: jāpaziņo sabiedrotajiem, ka mūsu puse ir informēta par Sveicē notiekošajām sarunām. Ceru, ka tuvākajā laikā radīsī man iespēju pa jaunu sakaru kanālu informēt jūs sīkāk par Volfa un Dallesa sarunām. Rīkojos pretēji savam principam — nedot nekādus padomus — tikai tāpēc, ka izveidojusies kritiska situācija un nepieciešams veikt steidzamus pasākumus, lai antihitlerisko koalīciju paglabātu no provokācijām, kuras varbūt ir pat divpusējas.

Justs.»

Nosūtījis Centram šo steidzamo ziņojumu, Stīrlīcs iesēdās mašīnā un devās uz ezeru pabūt klusumā un vientulībā. Viņam bija tik slikti kā vēl nekad agrāk, viņš jutās iztukšots un apzagts.

Viņš gaužām labi atcerējās, kādas šausmas bija pārdzīvojis četrdesmit pirmā gada divdesmit otrajā jūnijā — visu to dienu, kamēr klusēja Londona. Viņš atcerējās arī, kāds milzīgs atvieglojums to pārņēma, klausoties Čerčila runu. Lai cik briesmīgs bija pārbaudījums, kas piemēklēja Dzimēni četrdesmit pirmajā gadā, Stīrlīcs bija pārliecināts — un nevis fanātiski, bet ar prātu, — ka uzvara būs mūsu, lai cik grūts arī būtu ceļš uz to. Neviena valsts nebija izturējusi karu divās frontēs.

Divdesmit ceturtā jūnija vakarā Stīrlīcs bija pieņemšanā Rumānijas sūnīcībā. Viesu sejas rotājās liksmība, blāvi zvīvoja ģenerāļu smagie ordeņi, dzirkstīja pēc Sampanas receptes gatavotais saldētais rumāņu vīns, tika teiktas svinīgas runas un sludināta vācu un rumāņu militārās savienības neuzvaramība, bet Stīrlīcs te jutās kā lētā balagānā, kur tie, kas sagrābuši varu, sarīko baismīgu dzīves feeriju, nemaz nejudami, ka viņi paši jau ir nereāli un iznīcībai nolēmti. Stīrlīcs uzskatīja, ka Vācija, kas iežņaugta starp Padomju Savienību un Lielbritāniju, kurām drīzā nākotnē piebiedrosies arī Savienotās Valstis, ir parakstījusi sev nāves spriedumu.

Stīrlīcam vienlīdz sāpēja Minskas, Sievu gravas un Koventrijas tragēdija; tie, kuri cīnījās pret hitlerismu, viņam bija ieroču biedri. Divreiz, kaut arī neviens viņam to nelūdza un nelika, viņš pats uz savu galvu izglāba angļu izlūkus Holandē un Beļģijā. Viņš glāba savus cīņas biedrus, viņš gluži vienkārši izpildīja savu karavīra pienākumu.

Viņš bija lepns par Eizenhauera un Montgomerija zēniem, kad tie pārcēlās pāri Lamanšam un izglāba Parīzi; viņš bija laimīgs, kad hitleriešu uzbrukuma laikā Ardenos Staļins palīdzēja sabiedrotajiem. Viņš ticēja, ka tagad šai mūsu milzīgajai un reizē sīcijajai pasaulei beidzot būs gana karu, nodevības, nāves un ienaida un tā iemantos ilgu un stabilu mieru, un bērni varēs aizmirst, kā čaukst aptumšošanas aizkaru kartons, bet pieaugušie — mazos zārcīņus.

Tikām, kamēr viņš pats aci pret aci nesadūrās ar šo savvērestību, Stīrlīcs neparko negribēja ticēt, ka hitleriešiem varētu izdoties kaut kā separāti izlīgt ar sabiedrotajiem.

Stīrlīcs spēja saprast, kas uz šo izlīgumu spieda Sellenbergu un visus tos, kuri stāvēja aiz viņa. Tās bija cerības glābt savas dzīvības un bailes no atbildības — tīri personīgi motivi, kurus viņi maskēja ar cēliem vārdiem par Rietumu civilizācijas glābšanu un stāšanos preti bolševistiskajam ordām. To visu Stīrlīcs saprata un uzskatīja, ka Sellenberga rīcība ir prātīga un ka tam kā nacistam nekas cits neatliek. Bet, lai cik objektīvs viņš centās būt, viņš tomēr nevarēja saprast Dallesa nostāju, kurš jau ar pašu šo sarunu faktu atvēzējās pret sabiedroto vienotību.

«Bet ja nu Dalless nav politiķis un pat ne politikānis?» Stīrlīcs sprieda, sēdēdams uz soliņa ezermalā, sagumis, cepuri uzmaucis uz

acīm, juzdamies vēl vientuļāks nekā parasti. «Bet ja nu viņš ir tikai azarta spēlmanis? Protams, ka var nemīlēt Krieviju un būties no bolševikiem, taču viņam būtu gan jāsaprot, ka sarīdīt Ameriku ar mums nozīmē ieņemt pasauli tik baismīgā karā, kāds vēl nav bijis cilvēces vēsturē. Vai tiešām šis paaudzes cilvēkos zooloģiskais naids ir tik stiprs, ka liedz ieraudzīt pasauli tādu, kāda tā ir tagad? Vai tiešām prātu izkūkojuši politikāni un veci spiegi spēš sarīdīt mūs ar amerikāņiem?»

Stīrlīcs piecēlās — no ezera pūta griezīgi ass vējš; viņam pārskrēja drebuļi, un tas atgriezās mašīnā.

Viņš brauca uz to pasu pansionātu «Virdžīnija», kurā bija apmeties profesors Pleišners — atklātne tas bija ierakstījis, ka «Te dabūjama lieliska Virdžīnijas tabaka». «Virdžīnija» bija tukša: gandrīz visi imitnieki bija prom kalnos. Slēpošanas sezona gāja uz beigām, un pēdējās nedēļās ķērās īpaši sarkanīgi bronzīgs iedegums, kas tik drīz nenogāja, tāpēc visi, kam bija kaut mazāka iespēja, devās uz kalniem, kur vēl turējās sniegs.

— Vai es varētu nodot dažas grāmatas profesoram no Zviedrijas, eh, kā nu viņu sauca?

— Profesors no Zviedrijas izlēca pa logu un nositās.

— Kad?

— Liekas, trešdienas rītā. Zināt, izgāja tāds omulīgs — un vairs nepārnāca.

— Cik žēl... Bet mans draugs, arī zinātnieks, lūdza nodot viņam dažas grāmatas. Un papemt tās, kuras bija pie profesora.

— Piezvaniet policijai! Tā pievāca visas viņa mantas. Ja jūs pierādīsī, ka tur ir jūsu grāmatas, viņi jums tās atdos.

— Paldies, — Stīrlīcs atbildēja, — tā es arī darišu.

Viņš pabraucās pa ielu, kur atradās konspiratīvais dzīvoklis. Uz palodzes stāvēja puķe — briesmu signāls. Stīrlīcs visu saprata. «Bet es domāju, ka viņš ir glēvulis,» viņam iešāvās prātā. Viņš pēkšņi iztēlojās, kā profesors izmetās pa logu. Kādas gan šausmas šis mazais, vārgais un klusais cilvēks ir pārdzīvojis savas dzīves pēdējos mirkļos, ja izšķīrās darīt sev galu šeit, brīvībā, kad jau bija izsprucis no Vācijas. Protams, tas ir ges'apo pirkš's. Vai arī tie, saprazdami, ka viņš nekā neteiks, inscenējuši viņa pašnāvību?...

1945. 15. III (PULKSTEN 18.19)

Līdzko Kete ar bērniem viesnīcā aizmīga, Stīrlīcs iedzēra divas kofeīna tabletes — šais dienās viņš gandrīz nemaz nebija dabūjis gulēt, — sazvaniņās ar mācītāju Slagu un devās uz tikšanos.

— No rīta es neuzdrošinājos runāt par savējiem, — mācītājs ieminējās. — Bet nu gan vairs ilgāk nespēju nociesties. Kā klājas manai māsaī?

— Jūs vēl pazīstat viņas rokrakstu?

— Protams.

Stīrlīcs pasniedza mācītājam aploksni. Tajā bija maza zīmīte: «Dārgais brāli, paldies, ka Tu tik augstirdīgi rūpējies par mums. Tagad mēs dzīvojam kalnos un sākam aizmirst bombardēšanas šausmas. Mēs mītam zemnieku ģimenē, bērni palīdz kopt lopus, esam paēduši un drošībā. Mēs lūdzam dievu, lai drīzāk beigtos likstas, kuras Tevi piemēklējušas. Tava Anna.»

— Kas par likstām? — mācītājs prasīja, — ko viņa ar tām domā?

— Biju spiests viņai teikt, ka jūs esat apcietināts. Apciemāju viņu nevis kā Stīrlīcs, bet kā jūsu draudzes locekli. Te būs viņu adrese — tur jūs viņus atradīsī, kad karš būs beidzies. Un te ir fotogrāfija — tai nu vajadzētu jūs pārliecināt galīgi.

Stīrlīcs pasniedza mācītājam nelielu kontaktkopiju: kalnos viņš bija uzņēmis vairākus kadrus, taču diena bija apmākusies un fotogrāfija iznākusi diezgan pelēka. Mācītājs ilgi vērās tajā, tad sacīja:

— Vispār jau gan es jums ticu pat bez šīs fotogrāfijas... Ko jūs tādā drūms?

— Dievs vien zina. Esmu mazliet saguris. Kādi vēl jaunumi?

— Jaunumi ir, taču es gan neņemtos tos novērtēt. Vai nu jāpārstāj ticēt visai pasaulei, vai arī jāklūst par ciniķi. Amerikāni sākuši sarunas ar SS. Viņi ir noticējuši Himleram.

— Datī?

— Kas?

— Kādi dati ir jūsu rīcībā? No kā jūs tos dabūjāt? Kādi jums ir dokumenti? Pretējā gadījumā, ja jūs esat tikai saklausījis baumas, mēs varam iekrist veikli izliktā cilpā.

— Ak vai! — mācītājs atbildēja, — man ļoti gribētos ticēt, ka amerikāņi neved sarunas ar Himlera rokaspuišiem. Bet jūs jau lasījāt to, ko jums iedevu. Tagad izlasiet arī vēl šo te... — un viņš pasniedza Stīrlīcam vairākas savā apaļīgajā, cieši saspiestajā rokrakstā aprakstītas lapīņas.

«Volfs. Esiet sveicināti, kungī!

Balsis. Sveicināti! Labdien!

Dalless. Mani kolēģi ieradušies vadīt mūsu sarunas.

Volfs. Esmu ļoti priecīgs, ka mūsu sarunas notiks tik reprezentablā variantā.

Gevernics. To grūti pārtulkot — «reprezentablā variantā»...

Volfs (smiedamies). Man vismaz izdevās konstatēt, ka Gevernica kungs šoreiz ir tulka lomā...

Dalless. Domāju, ka minēt manu kolēģu īstos vārdus pagaidām nav vajadzības. Taču fakts, ka tik augsta SS amatpersona, sākot sarunas ar pretinieku, neizvirza nekādas personīgas pretenzijas, atstājis vislabāko iespaidu gan uz mani, gan uz maniem draugiem.

Volfs. Vienīgais, ko es varu prasīt sev personīgi, ir — mieru vāciešiem.

Nepazīstama balss. Tā ir īsta karavīra atbilde!

Dalless. Kādi jums jaunumi?
Volfs. Keselringu izsaucis firers. Tas ir visnepatīkamākais jaunums.
Dalless. Jūs domājat...
Volfs. No steidzamiem izsaukumiem uz firera mītni nekas labs nav gaidāms.
Dalless. Bet pēc mūsu ziņām, Keselrings izsaukts uz Berlīni, lai to ieceltu jaunā amatā — par Rietumu frontes pavēlnieku.
Volfs. Dzirdējies par to esmu, taču šīs ziņas vēl nav apstiprinājušās.
Dalless. Gan apstiprināsies. Visdrīzākajā laikā.
Volfs. Varbūt tādā gadījumā jūs zināt arī, kas nāks Keselringa vietā?
Dalless. Jā. Zinu. Tas ir ģenerālpulkvedis Vitinghofs.
Volfs. Es viņu pazīstu.
Dalless. Un ko jūs par viņu domājat?
Volfs. Centīgs zaldāts.
Dalless. Man liekas, ka tā varētu raksturot vērmahta ģenerāļu lielum lielo vairumu.
Volfs. Pat Beku un Rommelu?
Dalless. Tie bija īsti Vācijas patrioti.
Volfs. Tiešu un konfidencialu kontaktu gan ar Vitinghofu man nav bijis.
Dalless. Bet Keselringam?
Volfs. Kā Ģeringa vietniekam «Luftwaffe» lietās feldmaršalam reihā ir bijuši tieši sakari ar visiem Vitinghofs ranga karavadoņiem.
Dalless. Bet, ko jūs teiktu, ja mēs jums liktu priekšā doties pie Keselringa un palūgt viņu kapitulēt Rietumu frontē, pirms tam vienojoties ar Vitinghofu, lai tas vienlaikus kapitulē Itālijā?
Volfs. Tas ir riskanti.
Dalless. Vai tad mēs visi neriskējam?
Nepazīstama balss. Tad mēs vismaz tiktu skaidrībā, vai Keselrings kapitulēs Rietumu frontē vai ne.
Volfs. Viņš bija ar mieru darīt to Itālijā, kāpēc gan lai viņš to nedarītu tur?
Dalless. Kad jūs varēsiet ierasties pie viņa Rietumu frontē?
Volfs. Mani izsauca uz Berlīni, taču es šo braucienu atliku, jo mēs taču bijām norunājuši tikšanās...
Dalless. Vai tas nozīmē, ka jūs varēsiet izlidot uz Berlīni tūlīt pēc atgriešanās Itālijā?
Volfs. Jā. Principā tas ir iespējams... Bet...
Dalless. Es jūs saprotu. Tik tiešām, jūs ļoti riskējat, droši vien daudz vairāk nekā mēs. Taču pašreizējā situācijā es citas izejas neredu.
Nepazīstama balss. Ir izeja.
Gevernics. Jūs esat sarunu iniciators. Domājams, ka Berlīnē jums ir pietiekami stipra aizmugure. Gan jau tā jums līdzēs atrast iegastu vizītei pie Keselringa.
Dalless. Ja jums vispirmām kārtām rūp Vācijas liktenis, tad šobrīd tas zināmā mērā ir jūsu rokās.
Volfs. Pret šo argumentu es, protams, nevaru palikt vienaldzīgs.
Dalless. Tātad varam uzskatīt, ka jūs dosities pie Keselringa uz Rietumu fronti?
Volfs. Jā.
Dalless. Un jums liekas, ka būtu iespējams piedabūt Keselringu kapitulēt?
Volfs. Esmu par to pārliecināts.
Dalless. Un ģenerālis Vitinghofs sekos viņa piemēram?
Volfs. Pēc tam, kad es atgriezīšos Itālijā.
Gevernics. Un jūs varēsiet ietekmēt notikumus šeit, ja Vitinghofs sāktu svārstīties?
Volfs. Jā. Dabiski, ka vajadzības gadījumā jums būs jātiekas ar Vitinghofu. Vai nu šeit, vai Itālijā.
Dalless. Ja jums liksies, ka tas būs lietderīgi, mēs stāsimies sakaros ar Vitinghofu. Ap kuru laiku jūs paredzat atgriezties no Keselringa?
Volfs. Ja labi veiksies, būšu pēc nedēļas atpakaļ un varēšu paziņot jums un Vitinghofam datumu, kad reiha karaspēks kapitulēs Rietumos. Ap to pašu laiku kapitulēs mūsu grupa Itālijā.
Gevernics. Cik ieslodzīto smok jūsu koncentrācijas nometnēs?
Volfs. Reiha koncentrācijas nometnēs Itālijā atrodas vairāki desmiti tūkstoši ieslodzīto.
Dalless. Kas ar viņiem notiks tuvākajā nākotnē?
Volfs. Esam saņēmuši pavēli tos iznīcināt.
Gevernics. Vai šo pavēli var izpildīt arī jūsu prombūtnē?
Volfs. Jā.
Dalless. Vai ir kaut kāda iespēja nepieļaut šīs pavēles izpildi?
Volfs. Manā vietā paliks pulkvedis Dolmans. Es viņam uzticos tikpat kā pats sev. Dodu jums džentlmeņa goda vārdu, ka šī pavēle netiks izpildīta.
Gevernics. Kungi, iesim uz terases, es skatos, ka galds jau ir klāts. Tur būs omulīgāka runāšana, šeit ir pārāk tveicīgi...»

1945. 16. III (PULKSTEN 23.28)

... Tai pašā naktī Kete ar bērnēm izbrauca uz Parīzi. Stacija bija tukša un klusa. Lija lietus. Miegaini pukšķēja lokomotīve. Uz slapjā asfalta nespodri baissnīja laternu atspuļi. Kete visu laiku raudāja, jo tikai tagad, kad sāka atslābt aizvadīto dienu briesmīgais sasprindzinājums, viņas gara acīm, ne uz mirkli neizgaisdams, rādījās Ervīns, visu laiku vienā un tai pašā pozā — istabas kaktā pie radiolām, kuras viņam tā patika labot tais dienās, kad nebija radioseansu ar Maskavu...

Molotovs bija uzaicinājis Lielbritānijas sūtni seru Arčibaldu Kerru ierasties Kremli pulksten astoņos vakarā. ASV sūtni Harimanu Molotovs nebija aicinājis — viņš zināja, ka Kerrs ir rūdīts izlūks un sarunā ar viņu neizraisīsies tās pārliedzamas emocijas, bez kurām Harimans parasti nevarēja iztikt un kas tik ļoti kaitināja ārlietu komisāru. Trīsreiz ar ikšķi un rādītāja pirkstu saspīdējis «Kazbeka» kartona lemuti, Molotovs aizsmēķēja; viņu daudzinaja par kaislīgu smēķētāju, kaut gan tas nekad nevilka iekšā.

Pret Kerru viņš bija uzsvērti dzestr, un viņa vērigās, tumšās acis drūmi un saspringti zibsnīja aiz pensneja stikliem.

Saruna bija īsa: Kerrs izskatīja notu, ko viņam pasniedza ārlietu komisāra tulks Pavlovs, un teica, ka viņš nekavējoties darīs to zināmu viņa augstības valdībai.

«Saņemot Jūsu vēstuli... sakarā ar sarunām Bernē starp vācu ģenerāli Volfu un feldmaršala Aleksandera štāba virsniekiem, man jā-saka, ka Padomju valdība saskata šajā lietā nevis pārpratumu, bet kaut ko sliktāku.

No Jūsu 12. marta vēstules, kā arī no tai pievienotās feldmaršala Aleksandera 11. marta telegrammas Apvienotajam štābam redzams, ka vācu ģenerālis Volfs un personas, kas viņu pavada, ieradušies Bernē, lai vestu sarunas ar angļu-amerikāņu pavēlniecības pārstāvjiem par Ziemeļitālijā izvietotā vācu karaspēka kapitulāciju. Kaut gan Padomju valdība paziņoja, ka uzskata par nepieciešamu Padomju pavēlniecības pārstāvju klātbūtni šais sarunās, šāda iespēja tai tika liegta.

Tādējādi divas nedēļas Bernē slepus no Padomju Savienības, kas nes galveno kara smagumu cīņā pret Vāciju, notiek sarunas starp vācu pavēlniecības pārstāvjiem, no vienas puses, un angļu un amerikāņu pavēlniecības pārstāvjiem, no otras puses. Padomju valdība uzskata, ka tas ir pilnīgi nepieļaujami...

V. Molotovs.»

Kad Stirlics sāka informēja Bormanu par Volfa un Dallesa sarunām, Bormana reakcija bija negaidīta: viņš izbaudīja atbilstīgu prieku. Viņš bija analītisks un spēja saprast, ka šis prieks ir rada nenovērtīgas, vīstošas sievietes priekam.

Bormans ticēja psihoterapijai. Viņš gandrīz nekad nelietoja zāles. Viņš izģērbās kails un koncentrēja savu gribaspēku uz organisma slimu vietu. Funikulozu angīnu viņš izārstēja vienā dienā un saaukstēšanos pārliedzams staigādams; viņš prata tikt valā no skaudības un pārvarēt grūtsirdību — neviens pat nezina, ka viņam jau kopš jaunības dienām mēdza uzņemt briesmīgas hipohondrijas lēkmes. Tāpat viņš mācēja izārstēt arī šādu pēkšņu necienīga prieka uzliesmojumu.

— Runā Bormans, — reihisleiters sacīja klausulē, — esiet sveicināti, Kaltenbrunner! Lūdzu nekavējoties atbrauciet pie manis.

«Jā.» Bormans turpināja iesāktu domu, «jārikojas piesardzīgi, caur Kaltenbrunneru. Arī Kaltenbrunneram es nekā neteikšu. Palūgšu tikai, lai viņš atkārtoti izsauca Volfu uz Berlīni, sacīšu, ka, pēc manā rīcībā esošajām ziņām, Volfs nodod reihsfireru. Palūgšu viņu nekā neteikt manam draugam Himleram, lai to lieki netraumētu. Pavēlēšu, lai Kaltenbrunners arestē Volfu un izspīdzina no tā patiesību. Bet, kad Volfam atrasis mēli un viņa liecība būs ieprotokolēta, un Kaltenbrunners noliks protokolu man uz galda, es to parādīšu fireram, un tad Himleram būs beigas. Un tad es palikšu pie firera viens pats. Gebels ir histēriķis, viņu var neņemt vērā, un pie tam viņš nezina to, ko zinu es. Viņam ir daudz ideju, bet nav naudas. Bet man paliks viņu idejas un partijas nauda. Es neatkārtos viņu kļūdas — un uzvarēšu.»

Kā ikviens aparāta darbinieks, kurš ilgu gadu bija nostrādājis firera vadībā, Bormans savos apsvērumos pieļāva tikai vienu kļūdu: viņš domāja, ka visu var, visu māk un visu saprot labāk nekā viņa sāncenši. Uzskatīdams sevi par nacionālsociālistiskās kustības ideoloģisko organizatoru, Bormans pienācīgi nenovērtēja detaļas un blakus apstākļus, vārdu sakot, visu to, kas veido jēdzienu «profesionālisms».

Tieši tas viņu pievīla. Ja nu reihisleiters tā lika, tad Kaltenbrunners, dabiski, Himleram nekā neteica. Viņš tikai atkārtoti pavēlēja nekavējoties izsaukt no Itālijas Kārli Volfu. Bet visu, kas notika milzīgajā RSHA aparātā, cieši uzmanīja Millers un Sellenbergs. Kaltenbrunners rezidences radists, kuru bija savervējuši Sellenberga darbinieki, paziņoja savai slepenajai priekšniecībai, ka noraidījis absolūti slepenu telegrammu: «Pieraugiet, lai Volfs izlido uz Berlīni.» Sellenbergs saprata, ka draud briesmas. Turpmākais — uzzināt, kurā datumā atlidos Volfs, — izlūkdienestam grūtības nerādīja. Tempelhofas aerodromā viņu gaidīja divas mašīnas: viena — no cietuma, ar bruņotām durtnām un trim rikļurāvējiem no gestapo pazemes cietuma apsardzes, bet otrā sēdēja SS brigadenfirers, reiha politiskā izlūkdienesta priekšnieks Valters Sellenbergs. Un tā pie lidmašīnas trapa reizē gāja trīs melnā formā ģērbtie rikļurāvēji ar deģenerātu sejom un šim gadījumam par godu švītīgu ģenerāļa mundieri uzvilkušais inteligentais skaistulis Sellenbergs. Pie «Dornjē» durvīm piebrauca trapu, un roku dzelzu vietā Volfa aukstos pirkstus saspīdēja Sellenberga stiprā roka.

Šādā situācijā apcietināt Volfu cietumsargi neriskēja: viņi tikai izsekoja, kur aizbrauca Sellenberga mašīna. SS brigadenfirers aizveda SS obergrupearu Volfu uz ģenerāļa Fēgeleina dzīvokli. Fēgeleins bija Himlera personīgais pārstāvis firera mītnē. Tas, ka tur jau atradās Himlers, Bormanu neapvaldītu. Viņu apvaldīja kas cits: Fēgeleins bija precējies ar Evas Braunas māsu un tā kļuvis par tuvu Hitlera radnieku. Saurā sabiedrībā Hitleru viņu godāja pat par savu «mīlo svaini»...

Ieslēdzis radio, lai skan, cik skaļi vien iespējams, Himlers kļiedza uz Volfu.

— Jūs izjaucāt operāciju un iegāzāt mani, vai jūs to saprotat vai ne? Kā Bormans un Kaltenbrunnars dabūja zināt par jūsu sarunām?! Kā šī neģeļa Millera okškeri varēja visu uzošņāt?!

Nogaidījis, kamēr Himlers izkļiedzas, Sellenbergs kļuva un ļoti mierīgi sacīja:

— Reihsfirer, jūs droši vien atceraties, ka visas šīs lietas detaļas bija jāsaprot man. Ar segoperāciju viss kārtībā. Esmu izdomājis Volfam šādu leģendu: viņam izdevies ielavīties sazvērnieku vidū, kuri tik tiešām Bernē meklē ceļu uz separātu mieru. Detaļas pārsprīdīsim tūlīt šeit pat. Un šeit pat es nodiktēju Volfam priekšā raportu jums, ka šīs sarunas ar amerikāņiem esam atklājuši mēs, SS izlūkdienests.

Kad Himlers, Sellenbergs un Vofls iznāca no firera kabineta, Bormans saprata, ka ir paspēlējis. Spiezdams Volfam roku un izteikdams viņam «visdziļāko pateicību par vīrišķību un uzticību», Bormans pārlika, vai nebūtu vērts izsaukt Stīrlicu un konfrontēt to ar šo pienbaltsejaino nelieti, kurš Bernē nodeva fireru. Viņš par to domāja arī vēl pēc tam, kad Himlers, kuru bija nomierinājis uzvara pār viņu, Bormanu, ar savu bandu bija jau prom.

Viņš nevarēja izšķirties. Un tad tam ienāca prātā Millers.

«Jā,» viņš izlēma, «man jāizsauc šis cilvēks. Jāizrunā ar Milleru visas varbūtības un jāapspriežas arī par Stīrlicu. Viena izredze — Stīrlica dati — man tik un tā vēl paliek. Tie var noderēt pret Volfu partijas tiesā.»

— Runā Bormans, — viņš dobji baisi teica telefonistam. — Paalciniet pie manis Milleru.

«Personīgi un slepeni no premjera J. V. Staļina prezidentam F. Ruzvelta kungam.»

1. ... Es nekad neesmu šaubījis par Jūsu godīgumu un uzticamību, tāpat kā par Čerčila kunga godīgumu un uzticamību. Runa ir par ko citu: mūsu savstarpējā sarakstē atklājies, ka mums ir dažādi uzskati par to, ko viens sabiedrotais var atļauties pret otru sabiedroto un ko ne. Mēs, krievi, domājam, ka pašreizējā militārajā situācijā, kad ienaidnieks stāv neizbēgamas kapitulācijas priekšā, ir nepieciešams, lai ikreiz, kad kāda sabiedrotā pārstāvji tiek ar vāciešiem kapitulācijas jautājumā, šādās sarunās tiktu garantēta arī otra sabiedrotā klātbūtne. Tas ir absolūti nepieciešams. Vismaz tais gadījumos, kad šis sabiedrotais pieprasa līdzdalību šādās sarunās. Taču angļi un amerikāņi domā citādi un uzskata krievu viedokli par nepareizu. Vadoties no tā, viņi liedza krieviem iespēju piedalīties sarunās ar vāciešiem Sveicē. Es jums jau rakstīju un uzskatu, ka nebūtu lieki atkārtot, ka analogiskos apstākļos krievi nekādā gadījumā nenostātos pret amerikāņu un angļu līdzdalību šādās sarunās. Es joprojām uzskatu krievu viedokli par vienīgo pareizo, jo tas izslēdz jebkādu aizdomu rašanos sabiedroto starpā un nedod pretiniekam iespēju sēt neuzticību starp mums.

2. Grūti piekrist, ka vāciešu nepretošanās Rietumu frontē izskaidrojama tikai ar to, ka viņi ir sakauti. Austrumu frontē vāciešiem ir 147 divīzijas. Viņi varētu atvilkt no Austrumu frontes 15—20 divīzijas, jūtami nepasliktinot savu stāvokli, un pārsūtīt tās palīgā savam karaspēkam Rietumu frontē. Taču vācieši to nav darījuši un nedara. Než kādas tur Zemļaiņas stacijas dēļ, kura viņiem tikpat vajadzīga kā mironim kompreses, tie trakā nikumā turpina kauties ar krieviem Čehoslovākijā, taču bez kādas pretestības atdod tādas svarīgas pilsētas Vācijas centrā kā Osnabrika, Manheima, Kasele. Jūs taču piekritīsit, ka tāda vāciešu rīcība ir vairāk nekā savāda un nelzprotama.

3. Kas atlecas uz maniem informatoriem, tad, ticēt man, tie ir ļoti godīgi un krietni cilvēki, kuri precīzi pilda savu pienākumu un kuriem nav ne mazākā nolūka kādu aizskart. Šie cilvēki ir daudzārt pārbaudīti ...»

Pienāca Sellenberga pavēle atgriezties reihā: esot nepieciešams, lai Stīrlics pats ziņo fireram, ko paveicis, lai izjauktu «nodevēja» Slaga nekrietnās sarunas» Bernē.

Bet Stīrlics vēl nevarēja doties atpakaļ uz Berlīni, jo kuru katru dienu gaidīja ierodamies sakarnieku no Centra: nevar turpināt darbu, kad nav stabilu sakaru. Sakarnieka ierašanās nozīmētu arī, ka ar Ketī viss kārtībā un ka viņa ziņojums nonācis Valsts aizsardzības komitejā un Politbirojā. Viņš nopirka padomju avizes un jutās ārkārtīgi pārsteigts: tur, mājās, visiem likās, ka reihā dienas ir skaitītas un nekādi pārsteigumi vairs nav gaidāmi.

Bet Stīrlics, zinādams, cik lielas ir vācu armijas un industrijas potences, ar katru dienu vairāk baidījās, ka tik neatgadītos kāds pēkšņs traģisks pavērsiens — sevišķi šobrīd, kad viņam bija pavēries ar Rietumiem notiekošo sarunu noslēpums.

Viņš saprata, ka, atgrieždamies Berlīnē, bāž galvu cilpā. Kāda jēga atgriezties tur vienam pašam? Lai ietu bojā ne par ko? Cita lieta, ja būtu droši sakari, kas vajadzības gadījumā garantētu tūlītēju un stabilu kontaktu ar Maskavu. Tad ir jēga atgriezties. Pretējā gadījumā atliek tikai izstāties no spēles — savu viņš ir paveicis ...

1945. 17. III (PULKSTEN 22.57)

Viņi satikās naktsbārā, kā bija norunāts. Sakarnieks pavēstīja, ka Centrs saprotot, cik sarežģīta ir viņa situācija un kādas briesmas tam draud, un tāpēc nevarot pagērēt, lai Stīrlics atgriežas Vācijā. Taču, ja Justa spēki vēl nav galā, tad Centrs, protams, būtu ieinteresēts, lai viņš atgrieztos Vācijā. Galīgo lēmumu Centrs atstājot biedra Justa ziņā, pie reizes darīdams zināmu, ka pavēlniecība griezusies pie GAK un Augstākās Padomes Prezidija un par operācijas «Surprise Crossword»

noslēpuma atklāšanu ierosinājusi piešķirt viņam Padomju Savienības Varoņa nosaukumu. Ja biedrs Justs uzskata par iespējamu atgriezties Vācijā, tad viņa rīcībā nodos divus radistus Potsdamā un Vēdingā. Uz viņiem var droši palauties, jo tie «iekonservēti» pirms diviem gadiem.

— Jūs ļoti steidzaties? — Stīrlics apjautājās.

— Un tad?

— Vai jūs ļoti steidzaties? — Stīrlics atkātoja. — Ja jums būtu desmit minūtes vaļas, es uzrakstītu mazu zīmīti.

— Desmit minūtes iznāks — tad es vēl paspēju uz Parīzes vilcienu. Tikai ...

— Rakstīšu franciski, — Stīrlics pasmaidīja, — ar kreiso roku un bez adreses. Centrā adresi zina, viņi nodos.

— Taisni bail ar jums runāt, — sakarnieks ieminējās, — jūs jau esat gaišrēģis.

— Kas nu es par gaišrēģi ...

Sakarnieks pasūtīja apelsīnu sulu un aizsmēķēja. Stīrlics ievēroja, cik nemākulīgi tas smēķēja — laikam nesen sācis un vēl nav īsti pie cigarešu pieradis; vienā laidā spaida cigareti, it kā tas būtu papiross.

«Ka neapvainojas, ja pateikšu,» Stīrlics nodomāja, izraudams no bloknota trīs lapiņas. «Nu lai, lai apvainojas, bet jāsaka vien ir.»

— Draugs, — viņš ieminējās, — kad jūs smēķējat cigareti, atcerieties, ka to smēķē savādāk nekā papirosu.

— Paldies, — sakarnieks atbildēja, — bet tur, kur es līdz šim dziļoju, cigaretes tagad smēķē tieši tā.

— Hm, hm, — Stīrlics novilkā, — jūs mani pamatīgi nolikāt uz lāpstnām. Braši. Lūdzu neskaistīties.

— Es neskaišos. Gluži otrādi — jūsu gādība mani dziļi aizkustina.

— Gādība? — Stīrlics pārjautāja. Viņš izbijās, jo uzreiz nevarēja atcerēties, ko šis krievu vārds nozīmē.

«Mana miļā,» viņš sāka rakstīt, «biju domājis, ka mēs drīz tiksimies, bet laikam gan tas notiks drusku vēlāk ...»

Kad viņš lūdza sakarnieku uzgaidīt, viņš zināja, ko tūlīt uzrakstīs Sašenkai. Cita pēc citas viņa gara acu priekšā iznira atmiņu ainas: gan viņu pirmā tikšanās Vladivostokas restorānā «Versaļā», gan pas'aiga pa liča krasu, viņu pirmā pastaiga tveicīgā augusta dienā, kad rīta puse sāka vilkties uz lietu un debesis nomācās smagas un mēlas un tikai tālie plašumi, saplūzdami ar jūru, bija balti, balti kā nokaitēti.

Stīrlics gribēja uzrakstīt, ka viņam vēl aizvien stāv prātā tā nakts taigas līdumā, kad viņa sēdēja pie maza vizlas lodzīna un spīdēja milzīgs mēness, un leduspuķu raksti mēnesnīcā izskatījās kā no plīša darināti, mājīgi un rimti. Nekad agrāk viņš nebija izbaudījis tādu mieru, kādu liktenis tam dāvāja tai tālajā naktī ...

Viņš gribēja izstāstīt, cik bieži centies atveidot viņas seju — gan ar zīmuli, gan akvareli. Reiz viņš to mēģināja gleznot ar eļļas krāsām, taču saplēsa audeklu jau pašā pirmajā dienā. Laikam jau pati Sašenkas būtība bija pretrunā ar eļļas sabiezināto kategoriskumu, kas portretā prasīja ne vien līdzību, bet arī pabeigtību — katrā tālumā pavadītajā dienā taču Stīrlics atklāja sev Sašenkku no jauna. Viņš atminējās, ko viņa, toreiz septiņpadsmitgadīga meitene, bija teikusi, un vēl tagad, pēc tik daudziem gadiem, Stīrlicu pārsteidza viņas domu dziļums un maigums, biklā godbijība pret sarunu biedru, lai kas tas būtu.

Stīrlics gribēja viņai uzrakstīt, ka reiz Parīzē, pie Sēnas krastmalas bukīnis'iem, viņš kādā nobružātā grāmatīnā nejauši izlasīja: «Man gribas mājās, dzīvokļa plašumā, kas skumjas dvēš. Es ieiešu, noģērbšu mētelī, atjēgšos, ielu ugunīs atblāzmošos.»*

Izlasījis šīs rindas, Stīrlics apraudājās otro reizi mūžā. Pirmoreiz viņš bija raudājis, kad pēc atgriešanās no sava pirmā čekista brauciena aiz kordona ieraudzīja tēva kapu. Divdesmitā gada rudenī veco vīru bija nobendējuši kazaki. Viņš ļāva vaļu asarām tikai tad, kad bija palicis pie kapa viens pats — ne tāpēc, ka viņš kaunētos savu bērnišķīgi žēlo šņukstu, tad ne jau, viņam tikai likās, ka šim bēdām jādzīvo viņa kā piemiņai. «Maksims Ivanovičs» piederēja daudziem, bet «tēta» piemiņa — viņam vienam pašam, tā bija īpaša piemiņa, un laist tai kādu klāt Stīrlics ne gribēja, ne varēja. Bet tas asaras Parīzē, pie Sēnas krastmalas bukīnistiem, paspruka pēkšņi, jo šais rindiņās bija tās jūtas, kuras viņam tā vajadzēja, bet kuras tas savā mūžā tā arī nebija dabūjis izjust un pārdzīvot. Šais rindiņās atainojās viss, ko viņš tik jaušami bija iedomājies, pēc kā ilgojās, bet kā viņam ne mirkli nebija bijis.

Nu kā gan lai šobrīd uzraksta Sašenkai, ka četrdesmitā gada rudenī, septiņpadsmitajā oktobrī — datumu Stīrlics atcerējās precīzi, — viņš gāja pāri Fridrihštrāseje un pēkšņi ieraudzīja Sašenkku, un kā viņam pamira sirds, un kā viņš gāja tai klāt, — uz mirkli aizmirsis, ka nedrīkst to darīt, — un kā, izdzirdis viņas balsi un sapratis, ka tā nav Sašenkka, tomēr gāja šai sievietei nopakaļ, gāja, līdz tā divreiz atskatījās — priekš izbrīnījies, bet pēc tam jau pikti.

Kā gan lai viņai uzraksta, ka toreiz viņš pa trīs lāgi lūdza, lai Centrs to atsauc, un viņam apsoliņa, bet tad sākās karš ...

Kā lai viņš šobrīd ietērpj vārdos visas tās atmiņu ainas, kas rādās viņa gara acīm?

Un viņš sāka tulkot Pasternaka vārsmas franciski un rakstīja tās kā prozu vienlaidu rindā, bet tad saprata, ka nedrīkst to darīt, jo gudram ienaidniekam arī šīs vārsmas var noderēt kā pierādījums pret puisi, kurš dzer apelsīnu sulu un smēķē cigareti tā, kā šobrīd ir modē tur, kur tas dzīvojis. Un viņš ielika kabatā šo lapiņu (automātiski apsvērdams, ka sadedzināt to visērtāk būs mašīnā) un pie rindiņām, ar kurām bija iesācis vēstuli, vēl pierakstīja: «Es domāju, ka tas notiks vistuvākajā nākotnē.»

Nu kā lai uzraksta, ka pērnvasar ticies ar dēlu Krakovā? Kā lai viņai pasaka, ka zēns ir Prāgā un ka viņa sirds tagad pieder viņai un mazajam Sašam, kurš bez viņa izaudzis par lielo Sašu? Kā lai viņai

* Parīdēja tulkojums. — Tulk.

pastāsta par savu mīlestību un savām bēdām — ka te nav viņas — un par to, ka viņš gaida dienu, kad dabūs viņu redzēt? Vārdi ir spēcīgi tikai tad, kad to ir daudz un kad tie ir pārtapuši Bibelē vai Puškinā... Bet tā — grūži vien un nekas vairāk.

Stirlicis nobeidza vēstuli ar «Skūpstu Tevi un mīlu.»

Sakarnieks pavērs pulksteni.

— Jā, jā, — Stirlicis sacīja, — es redzu.

— Vēl pāris minūtes varu pagaidīt.

«Kā lai izsaku vārdos savas ilgas un mīlestību?» viņš domāja tālāk.

«Sie mani vārdi ir nodēdēti kā veca nauda. Viņa mani mīl, tāpēc ticēs arī šim manām nodēdētajām monētām...»

Nē, tā es viņai nedrīkstu rakstīt: pārāk maz esam bijuši kopā, un tik ilgi viņa dzīvo ar atmiņām par to laiku, kad bijām kopā. Un mīl viņa mani tādu, kāds es biju toreiz — vai gan tad es varu viņai tā rakstīt?»

— Zināt, — Stirlicis sacīja, bāzdams lapīnas kabatā, — jums taisnība, nav vērts tās vazāt pāri trim robežām. Jums taisnība, piedodiet, ka aizkavēju.

Vienmērīgi un spēcīgi dūca «Horha» motors. Bāli zilgans rādītājs autosrādes malā vēstīja, ka līdz Berlīnei vēl 247 kilometri. Sniegs jau bija nokūsis. Zemi klāja rūsganas ozollapas.

«Septiņpadsmit aprīļa mirkļi,» radio pārraidīja Marikas Rekas dziesmiņu, «pauiks tavā sirdī. Es ticu, mūs aptvers mūzika, un koki valsi griezīsies, un tikai kaija, vētras savērpta, nogrimis, un nespēsi tu viņai palīdzēt...»

Stirlicis spēji nobremzēja. Ceļš bija kā izmiris, un viņš izkāpa no automobiļa, aistādams to tāpat šosejas vidū, iegāja eglājā un nosēdās zemē. Bikli dīga pirmā koši zaļā zālītē. Stirlicis saudzīgi noglāstīja zemi. Viņš ilgi sēdēja zemē un glāstīja to. Piekrīzdams atgriezies Berlīnē, viņš zināja, kas to gaida. Tāpēc viņš var atļauties ilgi sēdēt uz pavasarīgi aukstās zemes un glāstīt to...

* Parindeņa tulkojums. — Tulk.

Tulkoja V. Sērsna

LOH NESA BRIESMONĀ BĒDĀM

Nu ko, savukārt atbildēja Nesijas (tā maigi nosaukts ezera briesmonis) aizstāvji, ja ar likumu neliks šķēršļus slepkavībai — jo Nesiju grib nodedīt simīem brīvprātīgo —, zinātnei tiks atņemta vilinošā iespēja izpētīt nezināmu būtni.

Lordu palāta nonākusi strupceļā. Lords Kilmanijs meklē izeju: vai Nesijai (ja tā eksistē) nebūtu piemērojams 1876. gada likums par humānu attieksmi pret dzīvniekiem?

Lords Hjūzs noplāta rokas: likums attiecas tikai uz mugurkaulniekiem. Tātad, lai uzzinātu, vai šis likums aizsargā Nesiju, vispirms viņu vajag notvert. Bet, lai ķērāji izturētos pret drakonu saudzīgi, ir vajadzīgs likums, kas viņu aizsargā ūf.

«MELO — KĀ VISI ACULIECINIEKI...»

Pirmsākumi leģendai par Loh Nesa drakonu iesniedzas sirmā senatnē. Jau 565. gadā abats Kolumbs ficies aci pret aci ar šo dīvaino nevēru. Krastā vāļājušies noasiņojušie drakona upuri. Bet, noburta ar abata svētajiem vārdiem, Nesija nogrimusi dzelmē un veselie gadu tūkstoši uzvedusies mierīgi.

1527. gadā kāds Dankens Kembels ieraudzījis, kā no ūdens izcēlies neredzēts nevērs un sācis rauf laukā ozolus ar visām saknēm. Acīmredzot norūpējies par ozolu birzs likteni, Kembels saucis palīgā laudis. Tā kā neviens nav zinājis svētos burvju vārdus, viņi ķērušies pie ieročiem, bet visi krituši nevienlīdzīgā cīņā ar briesmoni. Kopš tā laika drakons ne vienreiz vien iznācis krastā. Ar viņa nedarbu piemiņu izraibinātas daudzas svētās grāmatas.

1933. gadā gar ezeru ierīkoja ceļu. Sprādzieni, kas radīti sakarā ar ceļa būvniecību, acīmredzot iztraucējuši Nesiju. Nevērs bijis manāms ūdenī gandrīz katru dienu. 22. jūlijā firmas direktors Speisers ievērojais, ka Nesija šķērsojusi ceļa dienvidu rajonu. Diemžēl, lijis lietus un noskalojis drakona pēdas.

Nākamajā gadā E. Mauntens organizējis apkārt ezeram 20 novērošanas punktus. Piecās nedēļās Nesija 12 reizes redzēta iztālēm un trīsreiz tuvumā.

Tā paša 1934. gada aprīļa rītā kāds hirurģis ieraudzījis Nesiju pa savas māšinas logu un tūlīt pat izvilcis fotoaparātu. Drīz vien uzņēmums nopublicēts laikrakstā «Daily Mail», bet bez paraksta, jo ķirurgs vēlējies palikt inkognito.

Sākās ažiotaža, desmitiem brīvprātīgo devās meklēt šo fenomenu. Tika atklātas ērnotas pēdas. To atļējumi ģipsā tika nosūtīti Britānijas muzejam.

Zoologi, izstudējuši pēdu nospiedumus, secināja pat vairāk, nekā no viriem gaidīja. Pirmkārt, viņi apgalvoja, ka tās ir līela zīdītāja pēdas. Otrkārt, ka šo dzīvnieku pazīst ne vien zinātne, bet tāpat arī zooparka apmeklētāji. Tē sauc par hipopotamu. No kurlenes tas ieradies ziemeļu ezera krastā? Lai defektīvi paši nosaka, kas, piestiprinājis pie kājām hipopotama ekstremitātes, pastaigājies gar Loh Nesa kraujām. Nevainīgā mistifikācija izraisīja anekdotu, dziesmiņu un parodiju birumu, tā ka vairs ne zinātnieki, ne interesenti neuzdrošinājās nodarboties ar Nesijas meklēšanu.

1943. gada maijā kara lidotājs B. Ferels, lidodams 250 metru augstumā virs Loh Nesa, konstatējis ezera virspusē dīvainu radījumu. Paurudzījis binokli, viņš skaidri redzējis dzīvnieku, līdzīgu valim. Lidotājs par to ziņojis komandierim. Protams, viņa reports tā arī palicis noglabāts arhīva putekļos.

1957. gadā Konstānce Vaita izlaida grāmatu: «Tā nav tikai leģenda». Tanī 117 cilvēki — fermeri, žurnālisti, parlamenta locekļi — stāsta savus novērojumus par Nesiju. Grāmatu papildina Loh Nesa drakona fotoattēli un zīmējumi.

Preses reakcija bija vienprātīga: melo — kā visi aculiecinieki. Zoologi, sargādami savu zinātnieka reputāciju, neizteicās ne par, ne pret Nesiju.

Pēc policijas protokola Nesija varētu izskatīties apmēram šāda: ķermeņa garums — 18 metri. Viena sestdaļa no tā — čūskveida galva un kakls. Rumpis masīvs, dažreiz tas parādās viena kūkuma veidā, retāk — kuprains. Dzīvniekam ienirstot, labi redzama noapaļota strupa aste. Pēc dzīves veida briesmonis ir abinieks. Kad tas iznāk krastā, redzamas četras ekstremitātes.

Tagad citēsim liecību (publicēta žurnālā «England»), kurai nav vajadzīgi komentāri: «Dienas otrajā pusē laiks kļuva rāms, un vispirms mūsu novērotāji vērtēja uzmanību pēkšņajai rošībai lašu un foreļu baros, kuri izmantoja pirmo ūdens pacelšanas upes. Pēc tam cits pēc cita arī mūsu mehāniķi pameta instrumentus un devās uz piestātni, jo haotiskā zivju lēkāšana pārgāja mērķtiecīgā bēgšanā ezera vidus virzienā.

Astoņi cilvēki redzēja 2—2,5 metrus garu muguras daļu, kas pāršķēla ūdeni apmēram 200 metru attālumā no piestātnes un lēnām virzījās pakal zivīm. Mēs uzņēmām ap 15 metru garu filmu un, no visiem, kas tur bija šai dienā, paņēmām rakstiskus apliecinājumus. Šos filmu kadrus iesniedzām Centrālajai aerofoto izlūkošanas pārvaldes laboratorijai, un no turienes mums paziņoja: «Tā nav vil-

ņu darbība. Tur ir kaut kas masīvs, tumšā krāsā un spīdīgs.»

1963. gada pavasarī atkal piecas dienas Loh Nesa krastā dārdēja sprādzieni. 50 atbraukušie pētnieki un 180 vietējie brīvprātīgie ievērojamā ceļotāja un fotogrāfa T. Dīnsdeila vadībā dienu un nakti vēroja ūdens virsu. Vienas vasaras laikā Nesija bija manīta 40 reizes. Acīmredzot sprādzieni drakonom nepatīk. Bet pats galvenais — sešas reizes izdevās Nesiju uzņemt kinofilmā. Kad filmu parādīja pa televīziju, tā skatītājos radīja satraucošu iespaidu.

Komisija, kurā ietilpa advokāts un zoologi, rūpīgi aptaujāja visus aculieciniekus jau pirms filmas translēšanas. Apraksti par Nesiju atbilda tam, kas bija fiksēts filmā (kaut gan dažī kadri — kā ziņoja komisija — nebija pieļiekami skaidri).

Eksperti secināja: «Mēs uzskatām, ka Nesa ezerā mīt kāda nepazīstama dzīva būtne. Ja šis dzīvnieks ir no kādas vēl nezināmas kārtas, tad tas pelna rūpīgus pētījumus. Bet, ja arī tas pieder pie kādas jau zināmas kārtas un ir tikai unikāla izmēra, arī tad tas pelna tādu pašu uzmanību.»

ĒNA UZ LOKATORA EKRĀNĀ

Britu zinātnieku nedēļas izdevuma «New Scientist» decembra numurs iznāca ar sensacionālu paziņojumu: «Skaņu lokators-sonārs fiksējis kustību Loh Nesa dziļumos.» Izrādījās, ka Birmingemas universitātes fiziķu grupas augustā izdarītie novērojumi atklājuši nepazīstamu kustīgu objektu ezera ūdeņos.

Vai tiešām fiziķi beidzot nolēmuši palīdzēt saviem kolēģiem zoologiem?

Ekspedīcijas vadītājs Gordons Takers ne vienreiz vien paziņoja reportieriem, ka briesmonis viņam neinteresējot. Uzdevums esot pavisam cits: izmēģināt jauna tipa skaņu viļņu uztvērēju. Kāpēc šim nolūkam izvēlējušies Loh Nesu? Bet ar ko tas būtu sliktāks par kādu citu ezeru? Pieredzējušie žurnālisti tomēr apskatīja ekspedīcijas aprūrojumu: sonāru — skaņu viļņu generatoru, samontētu kopā ar aparātiem, kas fiksē skaņu atbalsi. Tas darbojas šādi: generators raida ūdenī žauru vilni ar biežumu 50 svārstības sekundē (tas skan kā piesātināts zemais bass). Ja tas ceļā sastop pieliekami lielu šķērslī, skaņa atsitas pret to un atbalss tiek fiksēta filmā.

Sonārs stāvēja krastā, pa katrām 10 sekundēm raidīdams skaņu signālus. Zinātnieki it kā pārgrieza ezeru uz pusēm — neviens kaut cik lielāks priekšmets, kas peldētu cauri staram, nevarētu pazust ierīču modrājai acij.

Sākumā zinātnieku dežūra nedeva nekā interesanta. Lokators, kā jau tas bija sagaidāms, strādāja akurāti. Bet tad 1,2 km attālumā no krasta skaņas stārs atsitās pret kaut ko masīvu (50x75 metru izmēros). Kas tas? — interesējās žurnālisti, — un ja nu tomēr Nesija? Diezin vai, — atbildēja fiziķi, — drīzāk gan klints; dzīva būne nevarētu tik ilgi palikt nekustīga. Beidzot sonāra redzes laukā parādījās kaut kas neparasts, neizskaidrojams.

28. augustā 16.30. Lokators zondē ezeru, bet sinhronā kinokamera fiksē skaņu impulsus. Pats Gordons Takers par to stāsta: «Otrajā kadrā var redzēt, ka kaut kāds liels objekts sāk celties augšup no ezera dibena. Septiņpadsmitais kadrs demonstrē to jau nekustīgā priekšmeta līmenī (šķiet — klints, par ko bija minēts iepriekš). Pēc tam objekts nozūd no redzamības sektora.

Kustīgā priekšmeta izmēri apmēram tādi paši kā nekustīgajam — tā garums līdz 50 metru, augstums — robežās no 20—30 metriem. Bet pats pārsteidzošākais ir tā ātrums — 3,3 metri sekundē vai 6,5 mezgli, virzoties horizontāli. Nav šaubu, piebilst profesors Takers, ka mūsu priekšā ir dzīva būne. Loh Nesa mierīgi bezstrāumes ūdeņi gan nevarētu iekustināt tādu milzeni!

Atbalsoto viļņu struktūras analīze ļauj secināt, ka mēs novērojam ne vienu vien, bet vairākus lielus ķermeņus, tomēr skaņu atbalss aina nav

pietiekami precīza, lai pēc tās noskaidrotu detaļas. Tāpat Nesija varētu arī nebūt viena. Bet kas tad — kolonija vai briesmoņa ģimene?

Ne visi uzņemtās filmas 77 kadri ir vienlīdz interesanti: lente no 33. līdz 69. kadrām fiksē tikai nekustīgo objektu... Tomēr tālāk redzams, ka kaut kas milzīgs, ko mēs agrāk novērojam kustībā, nolaižas dibenā un, pagulējis tur apmēram 6 minūtes, ātri peld augšup.

Pēc tam filmā parādās vēl divi objekti. Pirmais (no 8. līdz 13. kadrām) turas apmēram vienā un tajā pašā dziļumā. Visticamāk, ka tā varētu būt liela zivs vai neliels zivju bars. Pārsteidz otrs objekts: tā garums aptuveni ir daži metri, taču ātrums... Kaut arī tas fiksēts tikai trīs kadrās, mērījumi rāda, ka horizontāli tas attīsta 15 mezgli (7,5 m/sek.) ātrumu.

Noteikti var secināt, ka abi šie objekti ir no dzīvnieku pasaules. Tomēr var būt, ka tās ir zivis. Taču ātrums, ko tās sasniedz ienirstot un uzpeldot, vērš šo pieņēmumu par maz ticamu. Ihtologi nevarēja to atliicināt ne uz būtu no zināmajām zivju sugām.

Mani moka kārdinājums uzskatīt, ka mūsu filma fiksējusi leģendāro Loh Nesa briesmoni, kuru cilvēkam tagad izdevies pirmoreiz novērot viņa zemūdens dzīves dabiskajos apstākļos.»

Aleksandrs Harkovskis

Dabas jautājuma zīmes

Komentē bioloģijas zinātnu kandidāts
N. LUKAŠUNS

Tāpat daudzi netieši pierādījumi liecina, ka Skotijas Nesa ezerā mītnas liels, zinātni vēl pagaidām nepazīstams dzīvnieks. Ir arī desmitiem projektu, kā panākt tuvāku iepazīšanos ar to, tai skaitā pat milzīgs pīramīdveida tīkls-slazds un zemūdene ar deviņiem iluminatoriem kinofilmu uzņemšanai.

Bet diezin vai ir pamats cerēt uz drīzēm panākumiem? Nav tik vienkārši ar sešmetrīgu zemūdeni izpētīt ceturtdaļkilometru dziļo ezeru, kura garums ir 38 km, bet vidējais platums — 1,6 km. Taču pat paši visprecīzākie briesmoņa attēli kinolentē sniedz zoologiem tikai netiešas ziņas, bet viņiem, lai noteiktu jauno būtni, kā to apgalvo bioloģijas zinātnu kandidāts I. Akimuškins, «vajadzīgi kauli, kaut vai viens pats kauls, vajadzīga āda».

Ne kaulus, ne ādu zoologiem apsolīt nevar. Un ne jau tāpēc vien, ka tam par šķērslī tagad ir lordu palātas beigās pieņemtā likums.

Nav izslēgts, ka Nesija tiešām eksistē, kā mēdz sacīt, — vienšķaitlī. Bet, ja arī šie briesmoni būtu vairāki, pat tad viena noālināšana var radīt visas ģimenes izmiršanu.

Pazīstamais padomju bioloģis akadēmiķis V. Kuprevičs pieļauj domu, ka Loh Nesa briesmonim ir jau vairāki tūkstoši gadu. Nāve nebūt nav dzīves neizbēgamas beigās. Dažu veidu dzīvnieki, nokļuvuši nemainīgas vides apstākļos, var būt arī relatīvi nemirstīgi. Protams, tas ir apstrīdams pieņēmums. Bet kā citādi lai izskaidro, kāpēc ilgos gadu tūkstošos briesmonis (kā suga) nav deģenerējies inbrīdīgā — regulāras radniecīgu indivīdu krustošānā — rezultātā starp tuvēm radniecīgiem?

Interesanti, ka leģendas par nepārstāmiem dzīvniekiem saistās ar tādām ezeriem, kas kādreiz bijuši jūras līči. Pēdējā aplēdojuma beigās sauszeme, atbrīvojusies no ledus smaiguma, pacēlusies un pacēlusī līdzi arī daļu ezera. Arī Loh Nesa ūdens līmenis ir par 15 metriem augstāks nekā jūras līmenis (no jūras to atdala tikai 13 km plata zemes josla).

Tamlīdzīgām ūdenskrātuvēm gandrīz visām ir kādas divainības. Baidāmajā un Kvebekas ezerā (Kanādā) mīt saldūdens ronis. Ne mazums pasaulē ir arī tādu vietu, ko apdzīvo saldūdens delfīni. Šo dzīvnieku rad-

niecību ar viņu jūras vārdabrajēm diezin vai var apšaubīt.

Bet tagad iedomāsimies, ka jūras būtnē jau pirms leduslaikmeta nokļuvusi Loh Nesa. Mērenais klimats, planktona un zivju lielais daudzums, neviena ienaidnieka... Vai šādos apstākļos šī būtnē varētu saqlabāt savas kārtas eksistenci, kaut arī ūdens pakāpeniski atsāļojas? Ļoti iespējams, ka varētu.

Bet tad zinātniekus gaida tikšanās ar jauna veida dzīvniekiem, kuri jau par daudz ātri pieskaitīti pie konservatīviem reliktiem. Celikants, ko zinātne atklāja samērā nesen, arī saqlabājies, apkārtējās vides samērā maz mainīgo apstākļu dēļ, kaut zinātnieki bija pārliecināti, ka «vecais četrkājainis» jau kopš 70 miljoniem gadu izmiris!

Vēl vecāks ir nesen atrastais neopīlina molusks, kuru uzskatīja par izmirušu jau pirms pusmiljarda gadiem. Kāds gan bija dāņu pētnieku izbrīns, kad viņi izcēla uz «Galatejas» borta desmit dzīvas gliemežnīcas.

Padomju okeanologi no okeāna dibena izcēla uz kuģa «Vītjaz» jauna veida dzīvnieku — pogoņoforu. Pie astoņiem mums pazīstamo dzīvo organismu veidiem nāca klāt devītais. Bioloģiem tas ir tāds pats laikmetisks atklājums kā ģeogrāfiem — jauna kontinenta atklāšana.

Tims Dīnsdeils uzskata Nesiju par jūras čūskas pleziozaura pēcteci. (Šī izmirušā dzīvnieka atliekas atrastas Loh Nesa tuvumā.) Uzņēmējais uz kartona dažādu briesmoņu krāsainus attēlus, to skaitā arī pleziozauru, Dīnsdeils parādīja tos «ezera pristavam» Aleksim Kembelam, kurš gandrīz trīsdesmit gadus paturē gar turienes krastiem un ūdeņiem. Arī viņš norādīja uz Nesijas līdzību ar pleziozauru.

Ievērojams zoologs Aivens Sendersons Dīksdeila grāmatas amerikāņu izdevuma priekšvārdā raksta, ka Nesija — visticamāk — ir ziditājdzīvnieks. Par to liecina tā kupri (varbūt plaušas?) un nepieciešamība uzpeldēt (vai ne tādēļ, lai uzņemtu gaisu?).

Beļģu profesors B. Eivlmans, grāmatas «Pa nezināmu dzīvnieku pēdām» autors, raksta: «Mēs dzīvojam uz mūsu planētas starp jautājuma zīmēm, kuras mums devīgi un visapkārt uzstādījusi daba!»

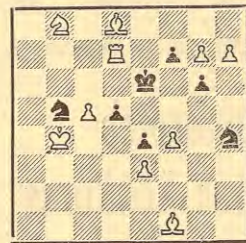
Arī Loh Nesa mīkla ir viena no tādām vilinošām zīmēm.

(No žurnāla «Tehnika molodjoži»)

ŠAHA KOMPOZĪCIJAS

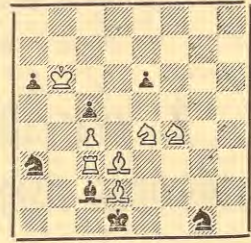
E. VALCIŅA vadībā

NR. 1003
A. Skuja — Alūksnē
Pirmpublicējums

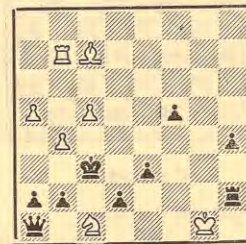
Mats 2 gājienos

NR. 1004
I. Dulbergs — Kalnciemā
Pirmpublicējums

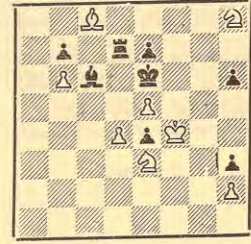
Mats 5 gājienos

NR. 1005
J. Saksis — Rīgā
Pirmpublicējums

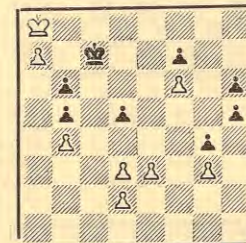
Palīgmates 3 gājienos
(3 risinājumi)

NR. 1006
B. Fargete
1. god. «Themes 64»
1969. g.

Mats 11 gājienos

NR. 1007
G. Nadarešvili
1. god. «Sahmatnaja
Moskva» 1970. g.

Baltie sāk un panāk
neizšķirtu

NR. 1008
L. Apro
1. god. «Themes 64»
1969. g.

Palīgmates 3 gājienos
(2 risinājumi)

Risinātāji, kas sasniegs 300 punktus, saņems grāmatu balvas. Atrisinājumus sūtīt «Zvaigznes» redakcijai. Termins — 10. jūnijā.

SIRDS TRAUKSME

Pēc Vīnes sirdsslimību speciālista doktora Friča Kaindla domām, 80 procentus sirdsslimnieku iespējams glābt, ja tiem laikus sniedz medicīnisku palīdzību. Tāpēc Vīnē ātrā palīdzība apgādāta ar mašīnu, kurā ir visi nepieciešamie instrumenti, aparatūra un medikamenti, lai sniegtu efektīvu palīdzību sirdslēkmes gadījumā. Mašīnu, kura iedēvēta par «Sirdstrauksmi», apkalpo divi ārsti un medicīnas māsa.

LAULĀŠANĀS MAKSĀ DĀRGĀK

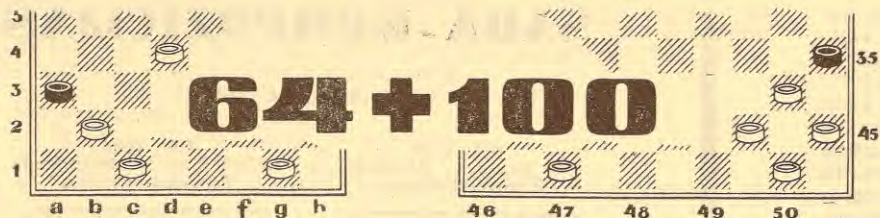
Angļu baznīcas nesen paziņojušas, ka tās «sakarā ar vispārējo pirmās nepieciešamības preču cenu paaugstinājumu spiestas paaugstināt arī maksu par baznīcas ceremonijām, it sevišķi par laulāšanu, kura līdz šim bijusi ļoti lēta». Turpmāk par laulāšanu baznīcā būs jāmaksā nevis 3,5 sterliņu mārciņas, kā līdz šim, bet 4,5 sterliņu mārciņas.

CILVĒKS SACENŠAS AR AUTOBUSU

Amerikāņu sportists amatieris Bobs Šarfs nolēma sacensties ātrumā ar Vašingtonas autobusu. Starts sākas no Amerikas galvaspilsētas priekšpilsētas. Sākumā autobuss brauca tālu priekšā sportistam. Šarfs jau gribēja atteikties no sacensībām. Taču, kad autobuss iebrauca pilsētas drūzmā, tas sāka virzīties uz priekšu ļoti lēni. Šis apstāklis palīdzēja Šarfam panākt autobusu, aizsteigties tam priekšā un par deviņām minūtēm ātrāk sasniegt gala punktu.

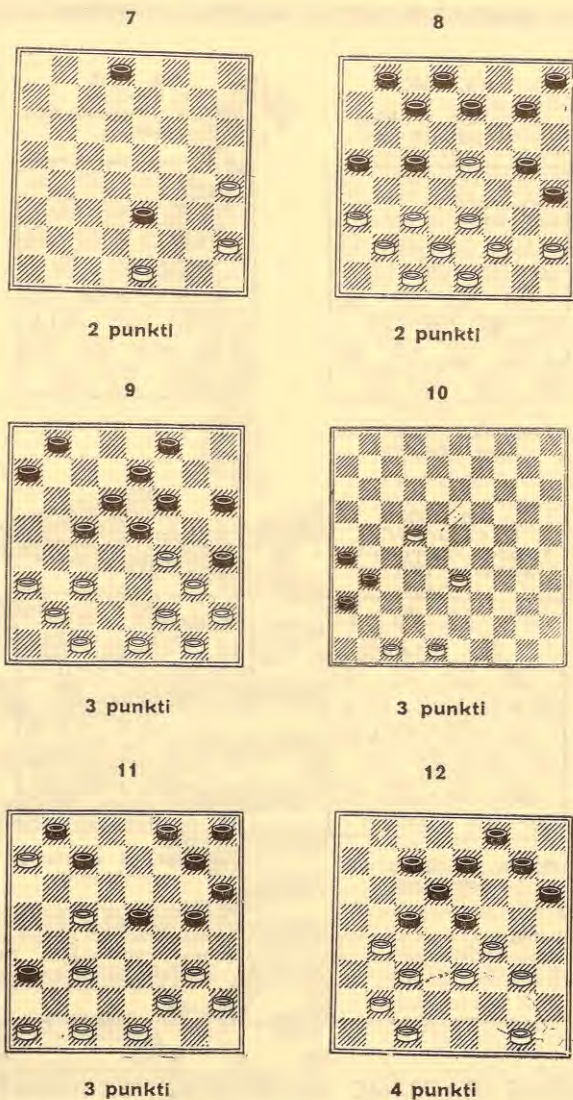
TĪGERU SKAITS STRAUJI SAMAZINĀS

Izrādās, ka visā pasaulē palikuši tikai trīs tūkstoši tīģeru. Visvairāk to ir Indijā, Nepalā un Ķīnā. Irānā to palicis tikai 20, Javās salā apmēram 25, Sumatrā — 30, Bali salā tikai 4. Tīģeru ādas kļuvas ļoti dārgas. Indijā, piemēram, 1959. gadā tīģera āda maksāja 100 dolāru, bet 1969. gadā jau vairāk nekā 1000 dolāru.

Nodaļu vada PSRS sporta meistars V. ADAMOVICS.

2. kvartāla dambretes uzdevumu risināšanas konkurss

Visās pozīcijās baltie sāk un uzvar. Risinājumi iesūtāmi žurnāla «Zvaigzne» redakcijai ne vēlāk par 1971. gada 31. maiju (pasta zīmogs). Uz aplokšnes neaizmirstiet uzrakstīt «Dambretes nodaļai».

Jūs jautājat, mēs atbildam

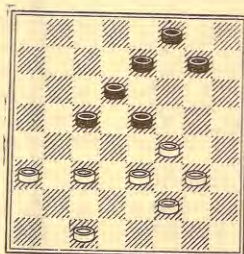
VAI TURPMĀK VEL BŪS NEGATIVI UZDEVUMI? (Gunārs Bumbulis — Liepājā.) Uzdevumus, kur baltie tomēr uzvarēt nespēj, speciāli konkurss parasti neliek. Tas iespējams tikai tad, ja lasītāji uzrāda iepriekš nezināmu atspēkojumu. Protams, šis atspēkojums tiek novērtēts ar attiecīgo punktu skaitu.

VAI STARPTAUTISKAJĀ DAMBRETĒ, NOKLUVIS LĪDZ PĒDĒJAI HORIZONTĀLEI. KAULIŅŠ DRIKST TURPINĀT SITIENU AR DĀMAS TIESĪBĀM? (Voldemārs Švarcs — Jelgavas raj. un Jēkabs Lapins — Dobelē.) Pēc pastāvošajiem noteikumiem šajā gadījumā kauliņš var turpināt sitienu, tikai nepārvērsoties par dāmu. Ja tā sitienu turpināt nav iespējams, kauliņš pārvēršas par dāmu un gājiens skaitās pabeigts.

KĀPĒC KONKURSOS TIEK UZDOTI VIENLAIKUS 64 UN 100 LAUCIŅU DAMBRETES UZDEVUMI? TURNĪROS TĀ NĒDARA. (Nikolajs Pese — Rīgā, Jānis Pastars — Preiļu raj., Voldemārs Braučs — Talsos un citi.) Saskaņā ar PSRS Augstākās kvalifikācijas komisijas instrukciju, konkursos, kurus rīko ar sporta klašu piešķiršanu, jābūt arī starptautiskās dambretes uzdevumiem. Tas darīts tādēļ, lai popularizētu dambretes spēli uz simtlauciņu galda — vienīgo dambretes paveidu, ko blakus nacionālām spēlēm atzīst lielais vairums valstu.

TIEM, KAS DAMBRETI NESPĒLĒ

Bieži jo bieži turnīru partijās rodas dažādas interesantas iespējas — kombinācijas, pretsitieni, kā arī citi cīņas panēmieni.

Soreiz diagrammā attēlotajā pozīcijā baltie uzvar ar islaicīga upura palīdzību.

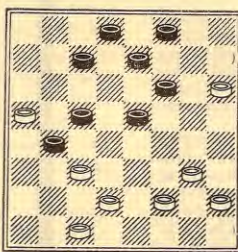
Mēģiniet atrast šo uzvaras manevru, pēc kura baltie, ne vēlāk par ceturto gājienu, nokļūst līdz pēdējai horizontālei.

Ja uzdevumu izdevies atrisināt, droši varat sākt... spēlēt dambreti. Gan jau būs arī pirmie panākumi.

KĻŪDA AR STĀŽU

Kas gan spēlē nekļūdās? Tā mēdz būt gan iesācēju, gan arī meistarpartijās. Tiesa, parasti kļūdas tiek atklātas tūlīt pēc partijas pabeigšanas.

Bet reiz tika atklāta kļūda ar piecdesmit gadu lielu stāžu! 1898. gadā Maskavā notika trešais Visķrievijas turnīrs. Šā turnīra uzvarētāja F. Kaulena partijā ar O. Belovu (melnie) pēc 15. melno gājiena izveidojās šāda pozīcija:

Kaulens nospēlēja 16. c1—b2, izveidojot lamatas. Ja melnie tagad atbildēs 16. ... b4—a3?, tad sekos 17. f2—e3! a3:c1 18. e3—f4 c1:g5 19. h6:b8, un baltie uzvarēs. Belovs lamatas pamanīja un tajās «neiekrita». Bet tas viņu neqlāba. Drīz sekoja cita kļūda, un viņš tomēr zaudēja.

Tikai pēc 50 gadiem mūsu valsts spēcīgākie meistari, analizējot vecmeistaru partijas, neqaidīti atrada nepamanītu kombināciju. Izrādās, Belovs varēja uzvarēt Visķrievijas turnīra uzvarētāju! Pēc kļūdainā Kaulena gājiena 16. c1—b2? vajadzēja spēlēt: 16. ... e5—f4! 17. g3:g7 e7—f6 18. g7:e5 f8—g7 19. h6:f8 b4—a3 20. f8:b4 a3:a3×.

PIONIERI SUNTAŽOS

Astonas dienas Suntažu internātskolā ritēja Latvijas PSR XII skolu individuālā un komandu turnīra cīņas. Neviens no 206 dambretistiem negribējās teikt vārdu «padodos».

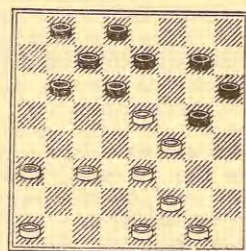
Bet kā vienmēr: uzvarēja spēcīgākie.

Pionieru vienību grupā jau ceturto reizi pirmie finišēja Līvānu 1. vidusskolas jaunie dambretisti — 18 punkti no 24. Soreiz šīs skolas krāsas aizstāvēja J. Auzāns, T. Gžibovskis, M. Kalniņš un A. Ivansone. Novēlam viņiem labas sekmes arī Vissavienības pionieru spēlēs Gorkijā. Pirmajā trijniekā ierindojās arī Cēsu rajona Sērmūksu astoņgadīgās skolas un Valmieras rajona Viestura vidusskolas pionieri (pa 16 p.), kuri sīvā cīņā apsteidza suntažniekus (15 p.).

Lūk, fragments no turnīra partijās.

M. Kalniņš (Līvānu 1. vidussk.) — L. Jakobsons (Rīgas 2. iet. sk.). Pēc 1. ... g5—h4 sekoja 2. d4—e5 f6:d4 3. e3:e7 d8:f6 4. f4—g5 h6:f4 5. f2—g3 h4:f2 6. g:e7. Arī vidusskolu grupā līvānieši J. Beķeris, G. Zālītis, Dz. Lazdāne un skolotājs E. Kovaļovs ar izcīnītajiem 26 punktiem no 32 tālu atrāvās no sekotājiem. Viestura vidusskolas pārstāvjiem — 19,5 p., bet maltiešiem — 15,5 p.

Sīvi cīnījās skolotāji. Interesantas situācijas un riskanti gājieni sekoja cits citam. Par republikas skolotāju čempionu kļuva M. Benķis (Abgunstes pamatsk.) — 5,5 p. E. Šņipkim (Rucavas vidussk.) un E. Kovaļovam pa 5 p.

E. Plešs (Rekavas vidussk.) — G. Freivalds (Mārsnēnu astoņg. sk.). 1. g1—h2 (Protams, vajadzēja 1. e3—d4 g5:c5 2. c3—b4×). 1. ... e7—f6 2. a1—b2 f6:d4 3. c3:e5 b6—c5 4. h2—g3 c5—b4 5. a3:e7 d8:d4 6. e3:c5 g5:q1×.

Pionieru vienību turnīra uzvarētāji — Līvānu 1. vidusskolas pionieri T. Gžibovskis, J. Auzāns, M. Kalniņš, A. Ivansone un skolotājs E. Kovaļovs. Foto — A. Linde (Suntaži).

Hronika

* VIĻNĀ, PSRS Bruņoto Spēku komandu sacensībās, Baltijas kara apgabala izlase — A. Andreiko, E. Mēris, A. Paukštis un A. Tauriņa — izcīnīja trešo vietu aiz Jēningradiešiem un odesiešiem.

* KALININĀ par Vissavienības arodbiedrību CP junioru čempionu kļuvis jaunais meistarkandidāts Igors Martinovs (RPI).

* Labus panākumus, startējot ārpus konkursa, mūsu republikas pārstāvi guvuši vairākos turnīros. VIĻNĒ rīdzinieci Sofija Ratnere izcīnīja pirmo vietu «Kalev» sieviešu čempionātā. Trešajā vietā ierindojās Jelena Zaharova (Rīgas dzelzceļa mezglis) — Lietuvas sieviešu čempionāta finālā VIĻNĀ un Rīgas rajona dambretists Ričards Zonenbergs «Nemunas» čempionātā UKMERGĒ. VIĻNĀ notika arī Lietuvas PSR fināls starptautiskajā dambretē. Emanuils Mēris — piektais.

* SUNTAŽOS republikas junioru čempionātā 64 lauciņu dambretē pirmo vietu izcīnīja sporta meistars Laimonis Zālītis (Ogre).

ATRISINĀJUMI

(Skat. 5. numuru)

Nr. 13. 1. f2—e3, 2. c5—b6, 3. d4:b6, 4. c3:g7×.
Nr. 14. 1. c5—d6 e7:c5 2. e3—f4 c5:c1 (Ja 2. ... c5:g5, tad 3. h4:h8, 4. h8:a1×) 3. h4—g5, 4. g5—h6, 5. h6:h6×.
Nr. 15. 1. 27—21, 2. 36—31, 3. 23—19, 4. 47—41, 5. 39—34 6. 45:1×.
Nr. 16. e5—d6, 2. a5—b6, 3. e1—f2, 4. g3—h4, 5. h2:d6, 6. h4:d8×.
Nr. 17. 1. e5—d6, 2. e3—f4 g5:q1 3. c3—b4 q1:b6 4. c1—b2, 5. b2:a5×.
Nr. 18. 1. d2—e3 f4:d2 (1. ... c5:c1 2. e3:g5, 3. e1—d2 ×) 2. h2—g3, 3. g3—h4, 4. h4—g5, 5. e1—d2×.
Tiem, kas dambreti ... nespēlēja. A. 1. ... f2—g1 2. d4—e3×; B. 1. ... f2—e1 2. a1—b2, 3. b2—a3!×.

viņa nopietno lūpu kaktiņi tikko manāmi paraustījās, tad virzījās arvien augstāk un augstāk. Viņa sejā atplauka viegls pavasarīgums. Smaida evolūcija turpinājās ar katru izlasīto rindu, līdz pie pēdējā panta beigu rindas ar izsaukmes zīmi pārgāja skajā smieklu revolūcijā. Tādu iznākumu nebūtu gaidījis. Vai tiešām draugs ar mani būtu izspēlējis nejauku joku? Vēl nesagaidījis smieklu uzplūdu beigas, es jau gribēju mukt pa durvīm ārā, lai vismaz paglābtos no kauna. Taču no šī soļa pēdējā mirklī mani atturēja viens pats cauri smieklu šaltij izspraucies literārā konsultanta vārds: «Brīnišķīgi!»

Neticēju pats savām ausīm, kuras laikam bija paspējušas nosarkt saulrieta debesu krāsā. Mans glābējs, mazliet nomierinājies no saviem mefistofeliskajiem smieklīem, turpināja: — Neredzēti izdevusies paškritika. Sedevrs! Publicēsim jau rītdienas numurā.

Un, uzņēmās kaut ko nesalasāmu kopā ar savu autogrāfu uz mana manuskripta, sniedza to man, sacīdams: — Aiznesiet pats galvenajam redaktoram! Rakstiet vēl kaut ko līdzvērtīgu. Tieši paškritika, kā zināt, mums klibo. Jūs mūs izglābāt!

— Jūs mani arī! — es čukstēju, kad konsultants sirsniņi spieda man roku. Tiešām, manu satīrisko dzejoli nodrukāja rītdienas avīzē. Pēc tam ļoti bieži un regulāri iespieda manus vārsmojumus. Cilvēkiem patīk smieties, bet nepatīk, kad par tiem smejas. Es biju atradis izēlu — smieties pašam par sevi. Kā saka, kaza bija paēdusi un vilki dzīvi.

Pie tam vēl no viduvēja kritika esmu izvirzījis par dzejnieku satīriķi. Kā saka, kvantitāte lēcienveidīgi pārgājusi kvalitātē. Manuprāt, sen jau ir novecojis izteiciens, ka neveiksmīgam dzejniekam ir vēl cerības kļūt par kritiķi, lai... vismaz atriebtos saviem konkurentiem. Mana pieredze rāda, ka neveiksmīgs kritiķis var kļūt par veiksmīgu dzejnieku. Galvenais tikai atdot sevi visu bez pārpalikuma: smieties pašam par sevi un smidzināt citus.

MARTIŅŠ VARTIŅŠ

Pārorientēšanās

Man vienmēr ir patīcis kritizēt. Sevišķu stimulu šai savai sabiedriski nozīmīgajai darbībai es sāku sajūst visvairāk tad, kad laikrakstos parādījās pārmetumi, ka kritiķi neesot savu pienākumu augstumos. Mans darba lauks līdz ar to ieguva arvien plašāku diapazonu. Sāku kritizēt visu un visus, netaupot arī savus kolēģus, jo pastāv taču arī kritiķu kritika.

Tik tālu viss bija labi. Uzrakstu recenziju vai feletonu. Nodrukā. Saņemu honorāru. Tā sacīt, izperu citus un man vēl par to samaksā. Vieglā un lenesīgā nodarbošanās.

Nelaieme sākās tad, kad tie, kurus kritizēju, bija uzoduši šo vieglās peļņas avotu. Sākās konkurence. Desmitiem manu darbu guļēja redakcijās, un neviens tos netaisnās drukāt.

Biju nonācis strupceļā. Draudēja neizbēgama katastrofa. Ja tā turpināsies, negribot būs jāmeklē darbs kaut kur pie būvēm vai rūpnīcā. Pavisam nepatīkama padarīšana. To vislabāk saprast tam, kas pats lietū vai salā mūrējis kieģeļus kolhoza telu kūts sienās, augām dienām kustējies pie virpas vai uz traktora sēdekļa kratiņos pa izdangātiem ceļiem. Kritu gandrīz vai izmisumā.

Tad nāca glābiņš un pavisam negaidīts. Draugs, kura dzejoļus bieži tiku kritizējis, deva man padomu pārorientēties uz dzeju. Sākumā uztvēru to kā zobgāli. Taču slīcējs ķeroties pat pie salmiņa. Arī man nekā cits neatlika, ja negribēju «aiziet dibenā».

Nēmu un uzrakstīju satīrisko dzejoli pats par sevi, jo dzejā esot jārunā par to, ko vislabāk pazīstot.

Aiznesu uz redakciju. Drebošu sirdi gaidīju, kamēr literārās daļas vadītājs to lasīja. Sākumā

Skolēns (cilvēks): «Tas ir vislabākais pasaulē, kas var būt ātrlišanas sacensību sarīkošanai.»

Alkoholiķis (arī cilvēks): «Nekur nederīgs priekšmets. To tik vien zina kā dubultoties un brāļoties ar mani.»

Pastnieks (cilvēks): «Aizsarglīdzeklis pret suniem.»

Seit jāpastāsta par nelielu starpgadījumu konkursa laikā. Pēc pastnieka atbildes Suns, redzēdams savas kārtas apvainojumu, nikni metās pastniekam virsū, kurš momentāni uzlida stabā. Vērtēšanas komisija par laimi šo konfliktu ātri novērsa, paziņojot, ka pēc arodbiedrības izsniegtās izziņas Suns nekožot. Pēc tam tika uzklausti pēdējie dalībnieki.

Vārna: «Telefona stabs ir brīva sēdvietla Jebkurā nedēļas dienā un gadalaikā.»

Suns: «Telefona stabs ir tāds stabs, pie kura visbiežāk apstājas.»

Jūsu uzmanība ir sakāpināta līdz pēdējai iespējai. Un tas ir gluži dabiski. Galvenais varonis taču nav nosaukts finālistu skaitā. Bet kur tad viņš tik pēkšņi uzradās? Lietas būtība ir šāda. Vērtēšanas komisija sprieda jau vairākas stundas, bet pie skaidrības nevarēja tikt. Kad tā jau gribēja sadalīt lielo naudas summu veicināšanas prēmijās, pieskrēja aizsiles vīrs ar portfeli rokā:

— Piedodiet, es laikam nokavēju... Es esmu redaktors Jānis Veselītis no izdevniecības. Es tikai gribētu pateikt, ka... — tad viņš neveikli apmuls, jo laikam saprata, ka ir atskrējis par vēlu. Bet vērtēšanas komisija pieķērās pie Veselīša kā pie salmiņa, līdz beidzot viņš izdvesa:

— Telefona stabs ir labi izredģēta egle.

Vērtēšanas komisija bija patīkami pārsteigta un nekavējoties piešķīra galveno prēmiju — desmit tūkstoš rubļu redaktoram Jānim Veselītim. Tālāko jūs visi varat iedomāties...

Novēlēsīm Jānim Veselītim jaunus panākumus citos konkursos un darbā izdevniecībā.

SPINGALĪSI

Kas ir telefona stabs

Jā, jā, šoreiz tieši par telefona stabu. Sakiet godīgi: vai jūs vispār esat padomājuši, kas tas ir? Neesat! Bet konkursa «Kas ir telefona stabs?» uzvarētāju tomēr apbrīnojat. Negribam morālizēt, jo tas nav nopietna rakstura uzdevums. Labāk pastāstīsim par slavenā konkursa gaitu.

Vispirms jau būtu jāatzīmē tāda progresīva parādība, ka nebija jāgaida desmitiem gadu kā Apvienotajām Nācijām, lai pieņemtu vienu definīciju, bet gan tikai divas nedēļas. Daži nelietīgi elementi izplata baumas, it kā tam par iemeslu esot bijusi prēmija — desmit tūkstoš rubļu, bet katrs normāls cilvēks saprot, ka tā tas nav.

Tagad par pašu konkursu. Tas norisinājās divās kārtās. Kaut gan prēmija bija tikai viena, konkursā piedalījās milzum daudz ļaužu un citu dzīvu būtnu. Tas vēlreiz pierāda, ka materiālās ieinteresētības princips mums nav galvenais. Vērtēšanas komisija strādāja vaiga sviedros, un rezultātā atsijājās otrās kārtas dalībnieki:

cilvēki — 4 gab.
suns — 1 gab.
vārna — 1 gab.

Lūk, viņu atbildes:
Elektriķis (cilvēks): «Telefona stabs ir īpašs koks, kuram nav zaru, un tāpēc, lai tajā uzrāptos, jālieto kāpši.»

HARIJS HEISLERS

Kas man liedz?

Ja jau visi, tad es arī.

Kas man liedz?

Papīrs maksā kapeikas —

Un sāksim!

Ekspo... Impro... Ekster... Inter...

Hm, ne, ne!

Krējumam kreimeni,

Vistīnai gaiļpiesi,

Gotīnai slotiņu,

Slaucējai saucēju...

Tā jau labāk.

Ekstrā... Eksā...

Ekspēri — mentā!

Uz skaņām, uz saskaņām,

Uz oriģinalitāti!

Papīrs maksā kapeikas —

Kas man liedz

impo... fu!

improvizēt?

... Vakar izdevniecībā

jaunam dzejniekam

atteica.

Papīra trūkuma dēļ.

Tā arī pateica.

Šoreiz — bez improvizācijas

un bez eksperimentiem.

KASE

DB. 31.

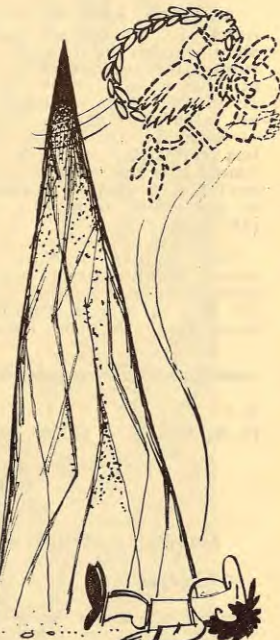
— Kāpēc par manām karikatūrām tik maz naudas!!
— Jums acimredzot ir lēti joki...

DAIŅA BREIKŠA zīm.

DB. 30

Bez vārdiem.

DAIŅA BREIKŠA zīm.

Krustām šķērsām

Sastādījis S. KRIEVIŅA Rīgā

HORIZONTĀLI: 1. Skolas vecuma jaunatnes žurnāls LPSR. 4. Progresīvās partijas nedēļas laikraksts Islandē. 5. Ilustrēts mākslas žurnāls mūsu republikā. 8. Laikraksts Brazīlijā. 10. Vārda sastāvdaļa, kas jāievēro aplauzējam rindu pārnesumos. 11. Pirmā marksistiskā Viskrievijas politiskā avīze. 12. Pazīstams žurnālistes pseidonīms žurnālā «Zvaigzne». 13. Pazīstams «Padomju Jaunatnes» un «Cīņas» žurnālists, Lielā Tēvijas kara dalībnieks. 14. Žurnālists, laikraksta «Rīgas Balss» līdzstrādnieks. 16. Žurnāls jaunākajiem skolas vecuma bērniem. 17. Svarīgākais, ko gūstam no preses. 18. Telegrāfa aģentūra Padomju Savienībā. 19. Laikraksts sportistiem un fizikultūriešiem.

VERTIKĀLI: 2. Jebkura preses materiāla aplauzuma sastāvdaļa. 3. Vakara avīze Jamaikā. 6. Žurnālists, kāda republikas žurnāla redkolēģijas loceklis. 7. Ilustrēta nedēļas avīze Francijā. 9. Vēstures akadēmijas izdevums Dominikas Republikā. 10. Ilustrēts sabiedriski politisks mūsu republikas žurnāls. 12. Jaunatnes žurnāls LPSR. 15. Sporta žurnālists mūsu televīzijā. 16. Vairāku populāru žurnālu un laikrakstu nosaukums sākot jau no 1914. gada.

ZURNĀLA 8. NUMURĀ IEVIETOTĀS KRUSTVĀRDU MIKLAS ATRISINĀJUMS

HORIZONTĀLI: 3. «Buļba». 7. Bimini. 8. Brasle. 9. Būda. 10. Balteni. 11. Brovka. 14. Boğara. 19. Brase. 20. Babīti. 23. Bilbao. 24. Bakas. 29. Betula. 32. Bianki. 33. Bokseri. 34. Beni. 35. Bekasi. 36. Balets. 37. Bergs.
VERTIKĀLI: 1. Bihara. 2. Bisters. 4. Bidlo. 5. Barons. 6. Blakus. 11. Baji. 12. Bonzas. 13. Bresta. 15. Bumba. 16. Basi. 17. Belga. 18. Baks. 21. Bikses. 22. Barelis. 25. Bāli. 26. Brisele. 27. Bailes. 28. Banqas. 30. Berete. 31. Blese.

INDIEŠU AFORISMI

Cilvēks, kas dara jaunu, ir pats sev ienaidnieks: agrī vai vēlū tāds pats ēdīs sava jaunuma augļus.

* Nekas tā neuzmundrina cilvēku kā labs vārds.

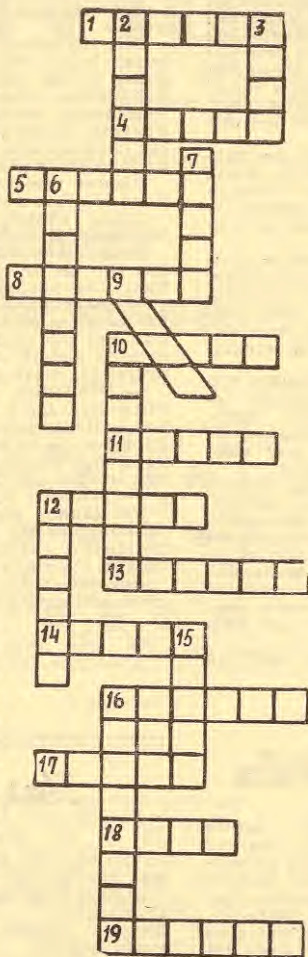
* Mīlestība savā būtībā ir nemainīga kā debess, kas visiem vienādi izdala saules siltumu un zvaigžņu krāšņumu, bet valnīgi esam mēs paši: viens sniedz draugam laimi, otrs — ciešanas, trešais — viltu... Un ir arī tādi, kas mīlestību pārvērsī sīknaudā, neapzinādāmie, ka sevi lēni pazudina, izstumdami pašī sevī no godīgu ļaužu sabiedrības.

* Pat tas, kas ir tālu, var stāvēt tev blakus, ja viņš ir tavā sirdī, pat tas, kas stāvēt tev blakus, var būt tālu, ja tavas domas ir prom no viņa.

* Esi uzmanīgs pret savu ciešanu — kaut arī viņš ir tavš ienaidnieks; redzi, pat koks neliedz savu ēnu meža cirtējam.

* Vientiesīgs vīrs saka: «Es pat iedomāties nevaru, ka kāds no maniem draugiem varētu iekārot manu sievu.»
Gudrs vīrs saka: «Ja mana sieva pulcina ap mani vīriešus draudzības vārdā, tad es zinu: kāds no tiem ir viņas mīļākais, un es attiecīgi rīkojos — padzenu visus mājās draugus, lai nekļūtu smieklīgs.»

* Visi cilvēki cenšas pēc laimes un baidās no nelaimes, tādēļ ievēro: ja vēlies sev laimi, tad rūpējies vispirms par otra laimi, un tu pats kļūsi laimīgs.

Marta beigās Rīgas Modeļu nams sagādāja rīdziniekiem patīkamu pārsteigumu — atklāja izstādi ar devīzi «Kā top mode». Pirmo šāda veida izstādi Padomju Savienībā. Pasākuma iniciatore bija Modeļu nama mākslinieciskā vadītāja Aleksandra Gramoliņa.

Siltus, lāsmojošus dzintara graudus kā atvasaras rāmā saule — tos izstādes zālē ieraudzīju vispirms. Un tieši šis lāsmojošais siltums pavīd atkal, kad runāju ar pašu mākslinieci. Šarms, elegances, iedzīmta takta sajūta un tumšo acu siltais skatiens aicināt aicina — «lūdzu, jūties kā mājās.» Mans satraukums, nemiers — viss pazudis. Kas paliek? Cieņa. Nē, vispirms tomēr apbrīna. Apbrīna par to, ko šī āreji trauslā sievietē spējusi tsa laikā paveikt.

— Tas bija 50-to gadu beigās, — atceras Aleksandra Gramoliņa, — neilgi pēc tam, kad ierados Rīgā un sāku strādāt Modeļu namā par māksliniecisko vadītāju. Saņēmu atļauju iepazīties ar visiem Rīgas vieglās rūpniecības uzņēmumiem. Bija jāsāk meklēt jauni audumi, jaunas krāsas, jo nebija jēgas strādāt ar vienveidīgajiem toņiem — bordo, elektro zilo, melno, kurus man piedāvāja audumu fabrikas. Atminos, toreizējais «Tekstilāna» direktors bija neizpratnē. Pasteltoņi? Priekš kam man tas esot vajadzīgs? Vai tad krāsu trūkstoš? Vai es maz zinot, ko paši gribot?

Bet vajadzēja ko nebijušu. Vajadzēja iet, meklēt, uz savu atbildību izlūgties, pēc uzņēmumu speciālistu domām, it kā pusgatavu, līdz galam neapstrādātu audumu; strīdēties, pārliecināt, atkal lūgt, pierādīt. Lai vēlāk no tā paša auduma izgatavotais tērps... starptautiskajā izstādē Leipcigā izcīnītu pirmo vietu.

Uzvara visam Rīgas Modeļu nama kolektīvam, bet mākslinieciskajai vadītājai lielisks apstiprinājums uzsāktā ceļa pareizībai. Un cik reižu tepat dzīvoklī nav jauktas krāsas, izmēģināti dažāda veida toņi un nokrāsas, lai pēc tam to vienu — vislabāko skatītāji varētu ieraudzīt lielajās pusgada modes skatēs vai pašu mājās — Modeļu nama demonstrācijas zālē Leņina ielā. Jā, šīs lielās modes skates. Cik ar tām nav saistīti sapņi! Vai tās būtībā nav īsti cilvēka izdomas un fantāzijas uzvedumi? Teātrī izrādi rāda vairākas sezonas, modes skati — dažas dienas gadā... Rīga var lepoties, ka ir viena no pirmajām pilsētām Savienībā, kur rīko šādas

modes parādes plašam skatītāju aprindām. Un Aleksandra Gramoliņa stāsta... Viņa ilgus gadus dzīvojuši Ķīnā un Japānā.

Varbūt no furienes šīs savdabīgās krāsu gammās, drosmīgie, spilgtie raksti, maigie pasteltoņi?

Skaistuma izpratni nevar iemācīties, tā jāizjūt. Kā netverama vēja pūsma vasaras dienvidū, kā maija smarža. Un vēl lielāks noslēpums ir māka to atdot citiem. Neuzkrītoši, smalkjūtīgi, nemanāmi. Vai ne tādēļ pateicībā un mīlestībā nenoliecās daudzas galvas meistares 60 gadu jubilejas cienā? Un vai šīs pusplaukušās rozes, pēc japāņu ziedu skolas parauga izkārtotas dekoratīvos traukos, nav mūžīgais apliecinājums skaistuma varenībai un jaunībai? Jā, laiks! Viens gada aplis, otrs... Pats palikdams mūžam jauns, mūs tas padara ar katru brīdi vecākus. Ar katru gaistošo dienu mēs kaut ko zaudējam, bet vai ar katru nākamo negūstam tomēr klāt? Aleksandra Gramoliņa ir pārliecināta, ka izstāde Modeļu namā ir visu 12 gadu credo. 12 gadi — tas ir laiks, kopš Modeļu nama mākslinieki gleznotāja Nikolaja Petraškoviča vadībā regulāri apgūst glezniecības noslēpumus.

Izstādes izveidošanā pielikts milzu darbs un vispirms kārtām mākslinieciskās vadītājas entuziasms, ko viņa nepavisam negrib atzīt, jo strādājuši ir visi — neapšaubāmi! Bet vadījusi meistara roka.

Ceļš no mākslinieka ieceres līdz gatavam tērpam nereti ir diezgan sarežģīts. Tāpat kā vēlēšanās kļūt par mākslinieku modelētāju līdz brīdim, kad par tādu tiešām top. Izstādē apskatāmie tērpi un blakus tiem mākslinieku ieceres krāsas, starp kuriem ir arī manas sarunu biedres gleznotās planšetes, ir spilgti apliecinājums tam, ka šeit savs vārds būtu sakāms arī Mākslinieku savienībai. Vai daudzi no šiem jaunajiem, talantīgajiem māksliniekiem nebūtu cienīgs papildinājums Mākslinieku savienības rindām?

Jā, izstāde mūsu Modeļu nama mākslinieciskajai vadītājai patiešām nozīmē daudz. Tā ir it kā jubilejas izstāde — viņas līdzšinēja darba posma kopsavilkums. Un gluži tāpat kā māte līdz sākām mīl savu bērnu, tā Aleksandra Gramoliņa mīl savu darbu. Darbam viņa sevi atdod, darbā rod savas dzīves piepildījumu.

Lia Guljenska

Vāku pirmajā lappusē — ALEKSANDRS KLĀVE. «Montāža». Eļļa.

Vāku ceturtajā lappusē — IVARS VIJUPS. «Pie jūras». Eļļa.

No PSKP XXIV kongresam veltītās fēlotājas mākslas izstādes LPSR Valsts mākslas muzejā Rīgā.

VALDEMĀRA UPIŠA foto

Redakcijas kolēģija: A. LEDIŅŠ [galvenais redaktors], V. LĀCE [galvenā redaktora vietniece], G. BIEZIS [atbildīgais sekretārs], R. LĀCE, L. PURS, H. RUKŠĀNS, J. STRADIŅŠ, S. VIRTMANIS.

Redakcijas adrese — Rīgā, PDP, Pērses ielā 16. Tālruni: galvenajam redaktoram — 223173; galv. redaktora vietn. — 221681; atbild. sekretāram — 220361; nodaļu redaktoriem — 225948, 228732; māksl. iekārtotājiem, tehniskajam redaktoram — 220122; fotogrāfam — 229941; korektoriem — 223079. Manuskriptus un fotooriģinālus atpakaļ neizsniedz.

Mākslinieciskie iekārtotāji I. KĻAVA, G. EZERNIEKS. Tehniskais redaktors L. LIZIŅŠ.

Vecākā korektore J. LIETIŅA.

Общественно-политический и литературно-художественный иллюстрированный журнал «Звайгзне» на латышском языке (г. Рига, Латвийская ССР). Журнал выходит два раза в месяц.

Izdevējs Latvijas KP CK Laikrakstu un žurnālu izdevniecība Rīgā, Pils ielā 23. Iespiests LPSR Ministru Padomes Preses komitejas 1. tip. «Cīņa» Rīgā, Blaumana ielā 38/40. Vāki un pielikumi iespiesti Latvijas PSR Ministru Padomes Preses komitejas Dobsiedes un poligrāfisko krāsu fabrikā Bauskas ceļā 31. Nodots salikšanai 1971. g. 8. aprīlī, parakstīts iespiešanai 1971. g. 23. aprīlī. Papīrs 70×100¹/₂; 2+0,5 papīra loksns., 4+1 fiz. iespiedl., 5,6+1,4 uzsk. iespiedl., 9,48 izdevn. loksns. Tirāža 110 000 eks. Pasūt. Nr. 827. Maksā 30 kap.

Rīgas Modeļu nama mākslinieciskā vadītāja Aleksandra Gramoliņa žurnālistiem pastāstīja par kluso un lielo darbu, ko veic mākslinieki modelētāji, pirms dzimst reāli modeļi materiālā.

JUBILEJA VISAM KOLEKTĪVAM

RĪGAS MODEĻU NAMA EKSPOZĪCIJĀ

Rīgas Modeļu nama mākslinieku radošā darba skatē šī gada martā piedalījās 18 autoru ar pāri par 30 skicēm un 35 apģērbu modeļiem. Tā bija pirmā šāda mākslinieku modelētāju darbu izstāde visā 21 gadu ilgajā Modeļu nama pastāvēšanas vēsturē. Bet cik daudz izdomas, pūļu un ieceru nav ieguldīts jau līdz tam, — šī perioda ikgadējo četru sezonu apģērbu kolekcijās; cik daudz ierosmju no tām nav guvušas mūsu republikas sievietes modes skatēs vai no žurnāla «Rīgas Modes», tāpat Rīgas lielākie apģērbu rūpniecības uzņēmumi.

Turklāt Rīgas Modeļu nama darbu ir iepazīnuši ne vien Padomju Savienībā, bet savā laikā arī Kanādā, Japānā, Beļģijā un «modes rezidencē» Francijā.

Glīti un ērti vasaras apģērbi mazajiem, šūti no audumiem, ko ražo mūsu vieglā rūpniecība.

Šāds bikšu tērps vēl šķiet neparasts, taču, ja sievietes garderobes princips ir ērtums un elegances, arī tam ir savas priekšrocības.

Demonstrētie vasaras tērpi vedināja uz domām, ka sievietēm patiks līnija, kas dara tās slaidas, patiks arī sievišķīgās rotājuma detaļas: volāni, mežģīnes, izšuvumi.

ZVAIGZNE

INDEKSS 77153

Cena 30 kop.